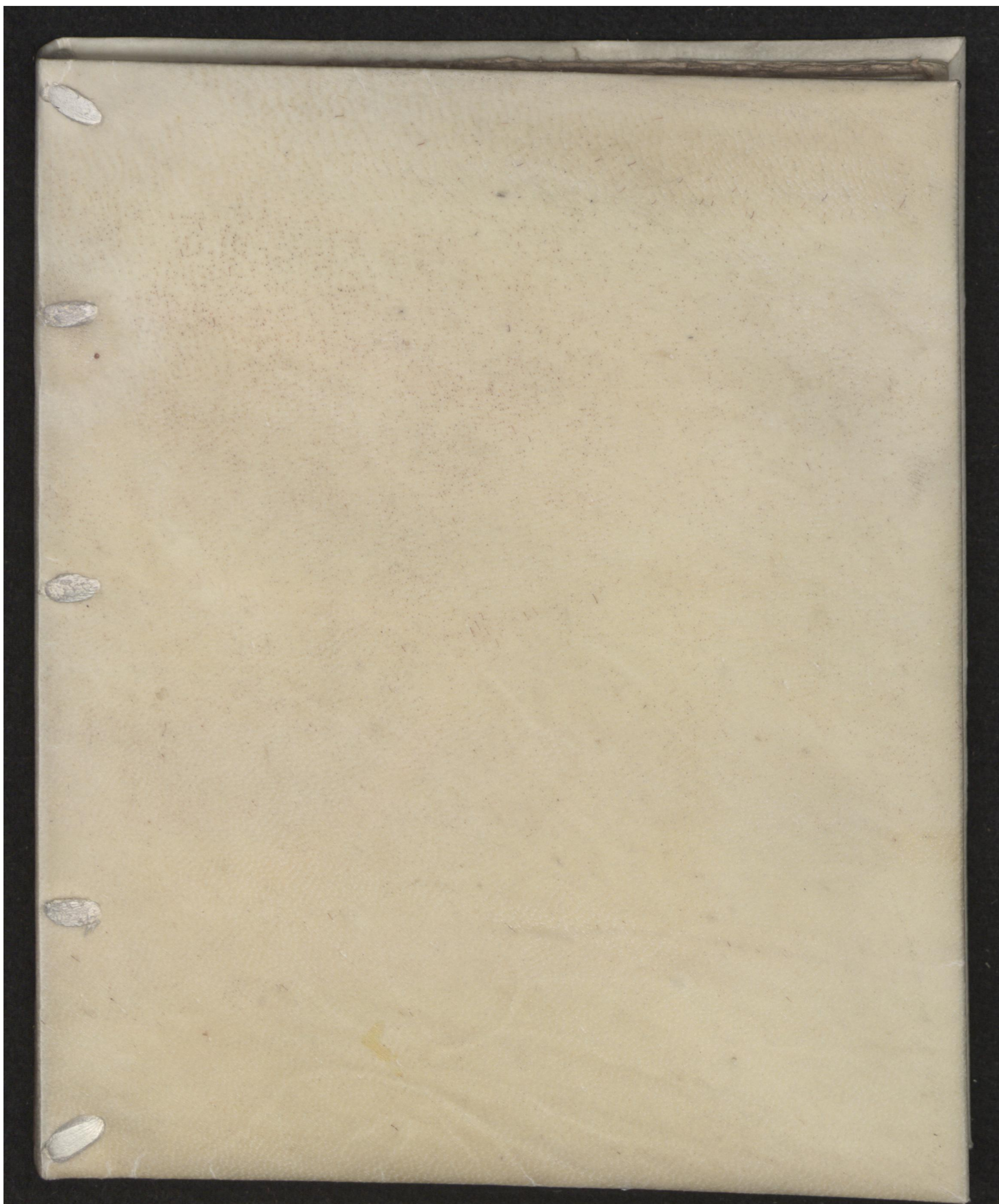
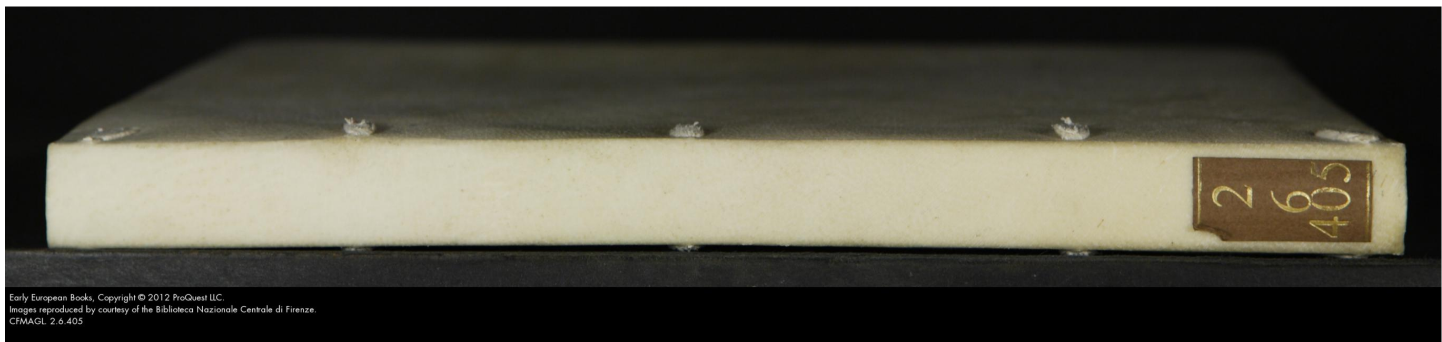
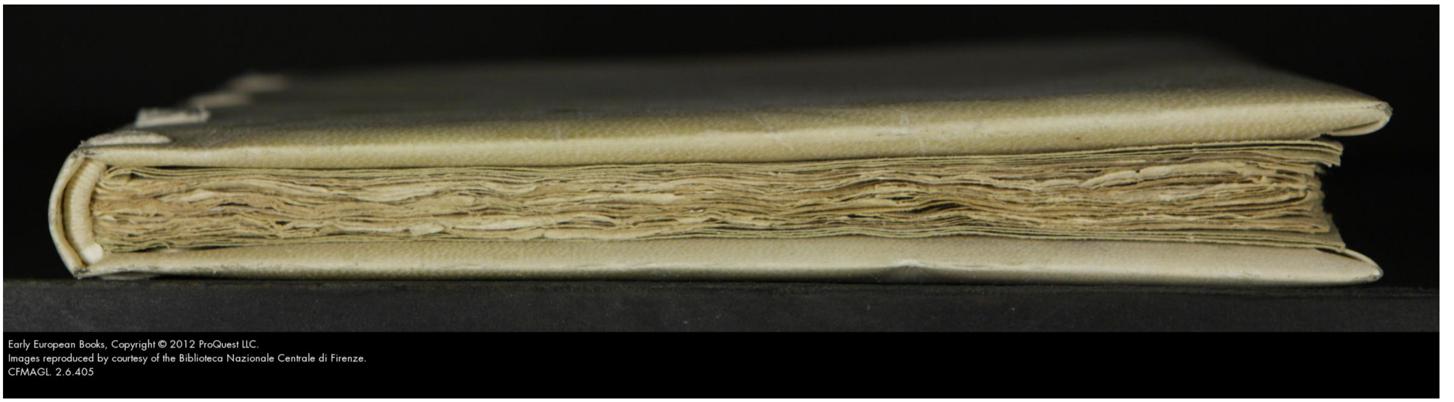
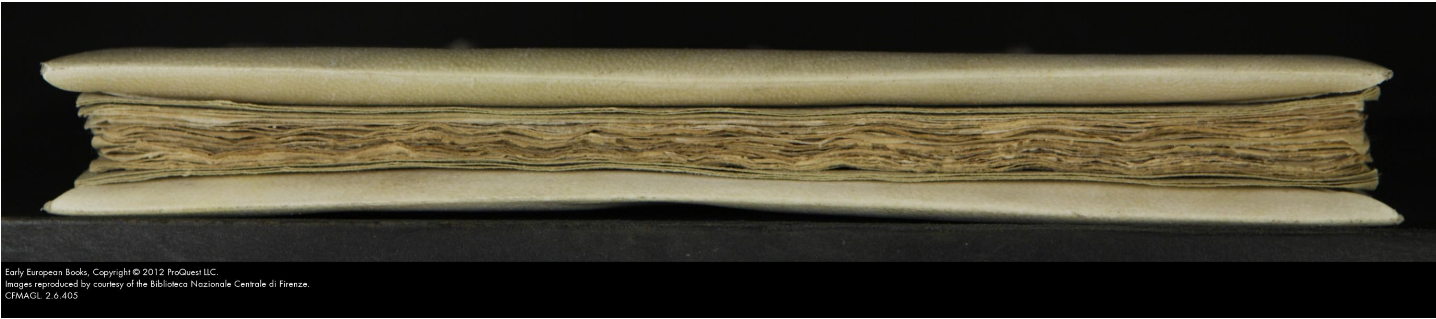

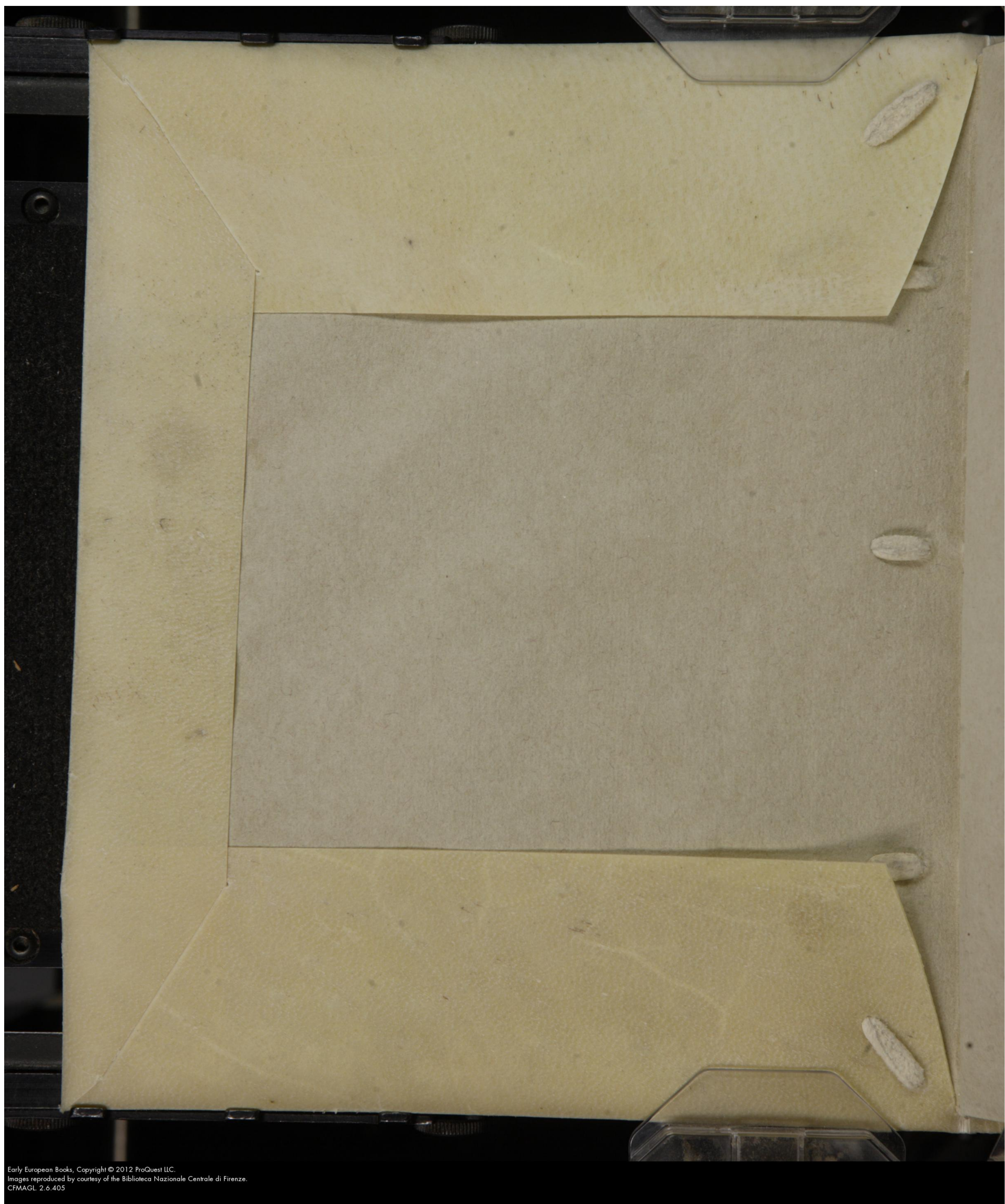

2
6
405

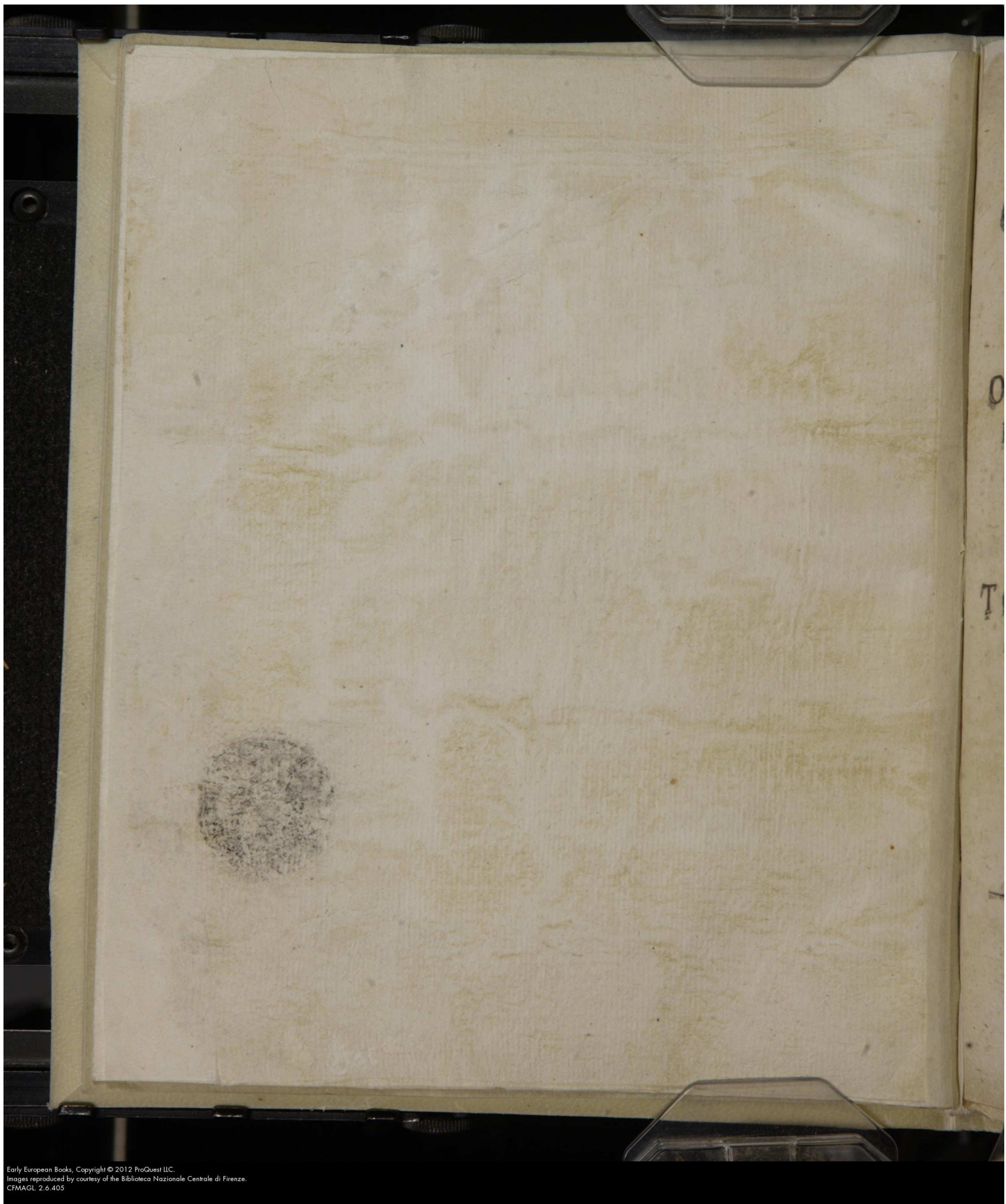

INQUISITIO
IN
ORACULA SIBYLLARUM
DE
CHRISTO,

Occasione Orationis anno 1662. in pervigilio Nativitatis salutiferæ de iisdem habitæ,

Per Annotationes varias instituta

à

TOBIA WAGNERO, D.
Ecclesiæ Tubingensis Præposito, & Universitatis Cancellario.

TUBINGÆ,
Impensis Johannis GeorgI Cottæ,

M. DC. LXIV.

GENEROSO NOBILISSIMOQ;
DOMINO,
CHRISTOPHORO Mann-Teuffel/
Hæreditario in Gandelin, &c.
SERENISSIMI WIRTEMBERGIÆ DUCIS CONSILIARIO STATUS INTIMO, & in Secretiori Consessu Pro-Præsidi, nunc Ejusdem ad Imperii Comitia comiti eminentissimo, Domino ac Mœcenati honoratissimo,

Omnem animæ ac corporis prosperitatem!

SI, *GENEROSE* ac *NOBILISSIME DOMINE*, mihimet unquam succensui, certè superiori anno me id fecisse profiteor, cùm de Generosæ Tuæ Nobilitatis connubio nihil rescíscerem, donec per os famæ percrebuit, *Nobilissimum Dominum* Manteufelium *Oberkirchæ celebrare nuptias, & Serenissimum Ducem* EBERHARDUM *Celsitudinis Suæ præsentiâ* tædarum Orgia serenare. Causa, cur tantùm non tum vapulaverim à me, erat non contemnens, sed non advertens neglectus capillatæ frontis, quam tunc porrexerat occasio, quâ animi mei lætitiam publicis votis potuissem ex-

plicare, quibus, ut cardiognostes, precum no-
strarum exauditor, testis est, nullo non die pro
Generosæ Tuæ Nobilitatis salute, clauso ostio,
Numini privatim lito; quem neglectum soli
labores, & laborum curæ concatenatæ di-
luunt, quibus exulcerato hoc seculo ita subi-
gor, ut interdum tantum non ecstatico fiam
similis, dum mei oblitus nihil præ oculis ha-
beo, quam foris Turcam, domi Universitatem
& Ecclesiam. Quicquid tamen sit, reum me
sisto peccati ignorantiæ, quod Generosæ Tuæ
Nobilitati, *Mecœnatum Optime*, Dominæque
Sponsæ, jam costæ conthorali, quâ tam virtu-
tum symmetriâ, quam Generis Nobilitate in
Mundo nihil lectius, publico tunc voto non
acclamaverim; quod peccatum ut expiem,
præsentem in Oracula Sibyllarum de Christo
Inquisitionem, cujus publicationis ἀφορμὴν epi-
logus aperit, Generosæ Tuæ Nobilitati lo-
co arietis immaculati, quem pro ignoran-
tiæ peccatis Mosaica lex offerre jubet, offero,
tum ut neglecta votorum compleam, omnes-
que benedictiones Vobis Neogamis appre-
cer, quas Laban cum familiâ sorori Rebeccæ,
Isaaco desponsatæ, & Bethlehemiticus popu-
lus apprecatus est Booz, Ruth in uxorem du-
centi

centi, tum ut officio pietatis; quia aliud non suppeditat, Generosam Tuam Nobilit. denuò demerear, ut non possit non continuare hactenus mihi exhibitam gratiam & favorem; & ego vicissim non possim me non profiteri Ejusdem obligatum clientem. Quod reliquum est; sospitet Deus, qui est Magnus consilio & operibus, tum Per-Illustris ac Generosissimi Dn. Comitis à Castell, *mei Abdiæ*, tum Generosæ Tuæ Nobilitatis, *Abedmelechi mei*, consilia, quibus Serenissimo Duci EBERHARDO in præsens Ratisbonæ, ut & aliàs semper, estis intimi, ut Turcâ profligato in patriam sitis redituri: Et omnis populus dicat amen! Scripsi Tubingæ 11. Febr. Anno 1664.

Generos. Tᵃ Nobilit.

devinctissimus

Tobias Wagner D.

DECANUS
ET FACULTAS THEOLOGICA UNIVERSITATIS TUBINGENSIS
Lectoribus S. D.

QVanto Regnorum applausu nativitates filiorum Magnatum, imprimis si primogeniti sunt, & unigeniti, excipiantur, historiæ loquuntur, & testis est experientia, dum vocibus gratantium Cœli rorare, & imbres votorum ἄνωθεν *decidere videntur. Quid enim tum non tentant acclamando Oratores, ad exæquandam, si possibile esset, ipsius Euphratis affluentiam rheumate oratorio, in affundendis bonis verbis pro incremento natorum! Quid non Poëtæ? quorum vena tunc abyssus est, & inexhausta votorum scaturigo, ut exemplo est Virgilius, cui, cùm Asinio Pollioni, Romano Consuli, Duci exercitus Germanici, filius, Saloninus nasceretur, nullius Oratoris, nedum Bucolici scriptoris ingenium, nec ulla humana dicendi vis & majestas in canendo genethliaco ad imitationem suffecit, quemadmodum aliàs in Bucolicis Theocritum, & in Æneide Homerum feliciter fuit imitatus, à Macrobio* Homericæ per omnia perfectionis imitator *ideò dictus; dum altiorem, nempe vatidici flaminis stylum mutuavit à vaticinio, quod Cumæa de Christo fudit, & Eclogam quartam Poëtæ constituit, in hunc Pollionis filium detorto, factâ promissione, si vita suppeditaverit, se in describendis hujus Salonini rebus gestis nulli Poëtarum, neque Orpheo, neque Lino, neque Apollini, natis quamvis Poëtis, cessurum esse; quando scribit:*

O mihi tàm longo maneat pars ultima vitæ,
Spiritus, & quantum sat erit tua dicere facta,
Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus; huic mater quamvis, atque huic pater adsit
Orphei Calliopæa, Lino formosus Apollo.
Pan etiam Arcadia mecum si judice certet,
Pan etiam Arcadia dicet se judice victum:

Tam effusa sunt in genethliacis Magnatum scribendis, & bonis verbis co[illegible] dicitus dicendis ingenia, ut etiam verborum vim, & gestuum gratiam sibi deesse querulentur, quibus gaudia mente con-

cepta

cepta gestiunt eloqui & significare: Ut alia consummatæ lætitiæ signa hic transeant, quæ tum passim per provincias dantur, portis alibi virentibus sertis coronatis, die alibi accensis funalibus aucto, compitis undique festis pyris illustratis, illic aëre missilibus ignium coruscante, isthic tellure repetitis tormentorum fragoribus mugiente: Et quidem omnia meritò; quia bona, quæ ex fœcunditate Principum sperari possunt, meliùs non intelliguntur, quàm ex luminibus Imperiorum extinctis, quando regnantium occasus improles accidunt, mutationibus iis post se plerumque tractis, quæ haud rarò interitum Regnis atque provinciis minitantur; De quibus spaciosus dicendi campus se offerret, si institutum præsens id permitteret, nec in longè, & quidem infinitè altioris Magnatis, nempe ipsius Omnipotentis Dei filij genethliacum & natales oculi nostri unicè defixi essent, ad inferendum, si tàm consummata gaudia misceantur nato Rege, qui homo est, qui mortalis est, & immortalitem, si etiam Alexander Magnus, Philippi Macedonis filius is esset, nobis donare non posset; quantò consummatiùs gaudeamus nato Rege, qui Victor Mundi & Diaboli est, qui Redemptor ex inferno est, qui Restitutor immortalitatis, & Reparator vitæ æternæ est: Verbo; qui omnia in omnibus est, nempe meritissimus Salvator noster Iesus Christus: Cujus natales Ecclesia futuro 25. Decembr. die devotione eâ, quam de nobis meruit, hoc est, quâ fieri poterit, profundissimâ & summâ celebrabit. Ad quam excitandam Universitas nostra antiquitus constituit, ut à Facultate nostra in Vigiliis tanti festi, quæ in antecedaneum diem incidunt, Oratio de nativitatis Sacratissimæ Mysterio habeatur, quam in Auditorio nostro, aut si aër durior ob hyemis inclementiam urserit, in majori conclavi Senatorio, promeridianâ nonâ solennitate debitâ habebimus. Mandamus igitur omnibus ac singulis, qui jurisdictioni nostræ subjecti sunt, ut hoc devotionis ἀκρόαμα dicto die & horâ frequentes, eâ quâ par est, devotione, visitent: Cæteris verò, quibuscunque Salvator cordi est, suammet propriam devotionem instar magnetis fore speramus, cujus tractu sint apparituri, juxta illud, quod Ecclesiæ erga Salvatorem familiare est: Trahe me, & post te recurremus. *Dabamus sub Sigillo Facultatis nostræ. d. 21. Decembr. Anno 1662.*

IN-

VIRO
Amplissimæ Dignitatis, atque Inclyti latè nominis,

DN. TOBIÆ WAGNERO,

SS. Theol. Doct. & Prof. Publ. Ecclesiæ Tubingensis Præposito, & Academiæ Cancellario, &c.

IN ORACULA SIBYLLARUM inquirenti.

Quid recti fictique tegat cortina Sibyllæ,
Seu Cumæa magis, sive Erythræa valet;
Inscriptasque notas foliis, & didita mundo
Carmina, WAGNERI pendit acuta bilanx.
Quæ tibi, Roma, Viri Geminive, Decemve, vel ul-
Curavere, Sacris arbiter unus adest. (tra,

Christophorus Caldenbach,

Erratum in erratis ad calcem omissum.
Pag. 16. lin. 19. pro subsistentia *lege* substantia.

Magnifice Rector, Per-Illustris Baro; Viri admodum Reverendi, Nobilissimi, Excellentissimi, Consultissimi, Celeberrimi: Tuque Studiosorum Corona Nobilissima, Florentissima, Ornatissima:

QUemadmodum diris omnibus meritissimè devovendus, & ut reus majestatis unco injuncto ad gemonias pertrahendus esset, si quis regis alicujus primogenito statim sub genethliaco ortu quæstionem natalium movere, eosque legitimos esse negare auderet; & quidem nunc temporis aut Infanti in Hispania, aut Delphino in Gallia; quid enim tàm desperatè audax ingenium aliud ageret, quàm ut, quantum in se, novaculâ maledictæ linguæ eam subditorum spem decollaret, cujus defraudatio integris regnis non posset non perplexissimè periculosa accidere *(a)*: Ita multò magis extremum impietatis gradum excessisse judicandi sunt illi, à quibus ipsius Filii DEI, carnem per magnum mysterium pietatis induentis, natales tuti non sunt, imò σημεῖον ἀντιλεγόμενον, hoc est, *signum contradictionis* sunt; dum eos vel prorsus negant, ut negavit *Arius (b)*; vel ad solam humanam naturam, divinâ exclusâ, referunt, ut retulit *Nestorius (c)*, & qui ex Rasis & Reformatis cum illo in eadem domo habitant; vel, ut alii plures transeant, apertè blasphemant, ut juxta Judæos *(d)*, conductos blasphematores partus virginei, blasphemavit *(e)* autor libri, titulo tenus plus justo famigerabilis, nempe *de tribus summis Impostoribus*, quos *Mosen*, *Christum*, & *Machometem* fuisse, quantum ad *Mosen* & *Christum*, desperatus furcifer ex infernalibus faucibus eructavit,

dignus, qui flammâ ignis, non elementaris, ſed ſulphurei, quo Sodoma & Gomorrha conflagrarunt, imò infernalis, quo dæmones cum damnatis æternùm ardebunt, concremari debuiſſet; ut mirum non ſit, ſi in medio tritico ſeminati verbi tàm epicurea zizania ſuccreſcant, quibus prædicatio de Chriſto fabula eſt, ut ſanctiſſimo, ſi diis placet, Pontifici Leoni X. fuiſſe fertur, cùm de felici indulgentiarum aucupio profaniſſimâ voce, *En quantum fabula de Chriſto nobis profuit!* ſibi fuiſſet gratulatus: quod genus hominum, ſi quis diabolo, qui καθ' ἐξοχὴν πονηρὸς dicitur, pejor eſſe poſſet, profectò ipſis diabolis pejus ac profanius eſſe aſſerere nullus dubitarem, quia conſtat, diabolos non tantùm, ut Jacobus aſſerit, credere, ſed etiam Chriſtum in evangelio filium Dei confeſſos, & per decantatiſſima Sibyllarum oracula, eo nondum nato, profeſſos fuiſſe, de quibus oraculis, quia non contemnendam ſpeciem divinæ revelationis præ ſe ferunt, hoc ſancto ſalutiferæ nativitatis pervigilio, cum veſtrâ veniâ, auditores omnium ordinum honoratiſſimi, aliquid diſſerere, & an ad aſtruendum incarnationis myſterium iis θεῖόν τι, & roboris aliquid inſit, inquirere conſtitui; quod dum facio, nihil à ſacræ Theologiæ ſtudio, quod in veris Dei oraculis ſcrutandis occupatur, à me alienũ fieri arbitror, quia Theologi intereſt, *pretioſum*, ut cum Propheta loquar, *à vili* ſecernere, & oſtendere, quid diſtent æra lupinis. Orationem tædio carituram eſſe, ſperare me jubet, ſi non materiæ ſingularitas, ſaltem, ſi cætera omnia injucunda ſint, dicendi brevitas, quo nomine aures, ſi non lubentes, ſaltem patientes, à vobis flagito, quæ timidiùs dicenti παῤῥησίαν conferent, & orationis filum, quod ſpondeo, in rem veſtram promovebunt.

Ad vocis *Sibyllæ* etymon quod attinet, non eſt, ut multum in ea tricemur, quod Lactantius ex Varrone aperit, *Sibyllas* à conſiliis Deorum nunciandis æolicâ dialecto dictas eſſe; Æoles enim Σιοὺς *Deos*, non Θεοὺς, & conſilium non βουλὴν, ſed

βυλὴν

βυλὴν appellarunt, ut Sibylla dicta sit quasi θεοβέλη, *Dei consilium*, aut *Consiliaria Dei*, appellatione hac omnibus fatidicis fœminis vindicatâ, quas veteres *Sibyllas* vocarunt: hanc etymologiam Peucerus in commentario de præcipuis divinationum generibus præ ea approbat, quam Varro etiam ab unius Delphidis nomine deducit. *(f)* De voce *Kabala* quod idem addit, longiùs petitum eſt, quàm ut ei *Sibyllæ* etymon ſuos natales debere putemus. *Sibyllas* autem ullas unquam extitiſſe qui negant, *(g)* hiſtoriæ veritatem, quæ Sol temporum eſt, negent neceſſe eſt; quarum de Chriſto oracula à Chriſtianis ſuppoſita fuiſſe, ſtatim in primitivâ Eccleſiâ gentilium fuit exceptio, cùm juxta Scripturam etiam carminibus Sibyllarum à Chriſtanis urgerentur, quos refutavit Lactantius, Varronis, Ciceronis, & aliorum ex veteribus, qui Chriſto nato antiquiores fuerunt, autoritate ipſis objectâ: ut Socinum Antitrinitarium meritò pudere decuiſſet, qui in ſuo *Anti-wieko* exiſtentiam Sibyllarum dubiam reddere conatur, *veriſimile eſſe*, perhibens, *narrationes de Sibyllis fabulas eſſe, & credendum potius videri, eas nunquam extitiſſe, quia ipſarum tempore nemo quicquam de iis ſcripſerit.* Atqui quis ante & poſt diluvium usque ad Moſen quicquam de Protoplaſtis & Patriarcharum familiis ſcripſit? num propterea credendum videtur, eos nunquam extitiſſe, & Geneſin Moſaicam pro fabulâ habendam eſſe? nonne carmina earum Varro, Cicero, & alii, qui ante Chriſtum natum vixerunt, legerunt? utut diverſæ circumſtantiæ de illarum hiſtoriâ à diverſis ſcriptoribus referantur; quod fabulam protinus non arguit, aut ſubſtantiam hiſtoriæ tollit; niſi maximam partem veritatis hiſtoricæ elevare, dubiamque reddere velimus *(h)*. Livium, quod Socinus addit, de libris à Cumæâ Tarquinio Priſco venditis ſilere, verum eſt; quid tum poſtea? quotaquæque ſunt, quorum ille non meminit! quæ tamen fabula aut infecta non ſunt, quia ab aliis fide dignis ſcriptoribus referuntur, inter

quæ referenda eſt hæc ipſa librorum Sibyllinorum, à Cumæa Tarquinio venditorum hiſtoria, quam Plinius, Dionyſius, Solinus, Gellius, Servius, alii referunt, qui Livio in candore calami hiſtorici faſces nullatenus ſubmittunt, ututin relatione circumſtantiarum differant, etiam quod numerum & perſonas earum concernit, dum alii, ut Caſtellio, ſaltem unam Sibyllam faciunt, quæ etiam vulgi eſt ſententia, quod permulta, quæ adhuc complenda reſtent, Sibyllæ vaticiniis ſimplici credulitate tribuit; alii, ut Marcianus Capella, duas, alii ut Plinius, tres, quarum ſtatuæ Romæ erectæ ſteterint, nomina v. Solinus refert, *Cumæam*, *Delphicam*, *Erythræam* eas appellans; alii, ut Ælianus, quatuor, *Erythræam*, *Samiam*, *Ægyptiacam*, ac *Sardiniam*, duabus aliis, *Iudæâ* & *Cumanâ* auctas; quibus omnibus demum Varro in libris divinarum rerum, ut Autor eſt Lactantius, adhuc quatuor alias addit, numero earum in denarium extenſo, quarum nomina modò laudatus Lactantius recenſet. Peucerus *(i)* in Commentario ſingulas ferè gentes Sibyllas, hoc eſt, vatidicas fœminas habuiſſe, ſuasque religiones, quas ex primâ quidem verâ, ſed pro ſuis affectionibus depravatâ, inſtinctu diaboli exſtruxerint, foviſſe judiciosè demonſtrat, quæ quia Helenas noſtras, Sibyllas puta, de quarum oraculis amphora eſt inſtituta, obiter tantum lambunt, nunc miſſa faciamus, id potius acturi, quod intendimus; ex Sibyllinis carminibus producturi teſtimonia, quibus hebræus puer *Chriſtus* tàm à Sibyllis prædictus, quàm à Prophetis revelatus eſſe videtur, in quocunque vel tandem tripode principium hujus revelationis (de quo deinceps agemus) ſit quærendum. Et quidem ne oratio, ſi ſingulas producere vellemus, juſto prolixior evadat, tantùm duarum, quæ reliquis celebritate nominis illuſtriores ſunt, *Cumææ* & *Erythrææ*, totidem de *naſcituro* noſtro *Ieſulo* vaticinia in præſens producam, quarum alterum, quod *Cumææ*

eſt,

est, *Virgilius*, alterum, quod *Erythrææ*, *Eusebius* posteritati expendenda reliquerunt.

Cumæam (k) ex Cuma Opicorum oriundam, quod concernit, refert de ea ex autoribus Lactantius, quòd novem carminum libros ad regem *Tarquinium* attulerit, sed quia trecentos philippæos pro iis postulaverit, & ob pretii magnitudinem à rege fuerit derisa, tres de iis combusserit, & cùm idem pretium pro sex reliquis peteret, denuò à rege insuper habita, tres alios in ignem conjecerit; donec pro tribus reliquis Tarquinius pretium postulatum, in quo illa perseverârit, dederit, quos Capitolio refecto cum magnâ veneratione curaverit asservari: Hujus Cumææ versus Virgilius Ecloga IV. inter alios translatione ad Saloninum Pollionis, Consulis Romani recens natum filium ita exprimit:

Vltima Cumæi venit jam carminis ætas,
Magnus ab integro seclorum nascitur ordo;
Iam redit & virgo, redeunt saturnia regna,
Iam nova progenies cœlo demittitur alto,
Tu modò nascenti puero, quo ferrea primum
Desinet, & toto surget gens aurea mundo,
Casta fave, Lucina, tuus jam regnat Apollo, &c.
Te duce, si qua manent sceleris vestigia nostri,
Irrita perpetuâ solvent formidine terras, &c.

Et post graphicam descriptionem regiminis hujus novæ de cœlo demissæ progeniei:

Aggredere, ô magnos (aderit jam tempus) honores,
Cara Deûm soboles, magnum Iovis incrementum.
Aspice convexo nutantem pondere mundum,
Terrasque, tractusque maris, cœlumque profundum;
Aspice, venturo lætentur ut omnia seclo, &c.

Quot versus, tot testimonia, hujus Cumææ carmina de nascituro Christo fuisse authentica, quocunque flamine inspirata; sed & quacunque intentione à Marone usurpata, qui *puerum* non *hebræum*, sed *latinum*, non Dei & Mariæ, sed Pollionis, Consulis Romani filium, adeoque *Saloninum*, non *Christum* recenter natum pro objecto applicationis habuit, ad quem styli quidem imitatione eruditâ, sed sensus detorsione, à Cumææ scopo longè alienâ, Cumæum hoc carmen, divinitatem nascituri Messiæ apertè spirans, quasi per apotheósin quandam transtulit. Quis enim Salonino nato *aureum seculum*, quod Poëta per *ultimam Cumæi carminis ætatem* intelligit, venisse, & quod è vestigio subjungit, *auream gentem toto mundo surrexisse* asserat? cum *ferreum* potius *seculum*, Babyloniæ Regi in somno per tibias ferreas colossi monstratum, tunc adesset, quod ad monarchicum axioma evectum omnia diminuere & domare incipiebat (*l*), ut sola pax spiritualis cum Deo, per prophetas phrasi à Cumææ stylo, ut Poëta eum exprimit, non multum abludente, descripta reliqua esset, quam *Sarschalom* Christus de cœlo nobis attulit. Quid *Virgini* cum Salonino, nato Pollionis filio? Atqui cum Christo permultum; quippe quem juxta Esaiæ vaticinium (*m*) *Virgo concepit*, *virgo peperit*, statim in evangelio paradisiaco (*n*) per *mulierem*, cujus semen caput serpentis erat contriturum, intellecta. Quo sensu vel tandem Poëta Saloninum pro novâ cœlo demissâ progenie venditare potuit, nisi tam latè anagogico, quo vix umbra veritatis in applicatione remansit? cùm econtra Scriptura de Christo nil disertius asserat, quàm *Dominum eum esse de Cœlo* (*o*), ac *vitæ panem, qui de cœlo descendit* (*p*): utut uterque, & *Christus*, Dei ac Mariæ, & *Saloninus*, Pollionis, Consulis Romani filius sub Imperatore Augusto, quem Maro per regnantem Apollinem innuit, fuerit natus, quod Salonini mortalitati nihil addit, Christi divinitati nihil detrahit; qui sceptro de Ju-

da

da jam pridem per Pompejum ablato venire debuit (*q*); *Summatim*, non *Saloninum*, *latinum*, sed Christum, *hebræum puerum* hunc Pamphilum esse, perquem divini Numinis gloria & Majestas stetit, & propter quem cœlum ipsum, & universi mundi machima gestire, ejusque natalem gratulari debuit, & quod præcipuè in rem universi generis humani est, solus vestigia scelerum nostrorum irrita reddere, ac terram perpetuâ formidine solvere potuit, hoc omnes versus, etiam (ut habet *Anton. Guibertus* in suo *Apologetico*) omnes tropi, quibus poëta utitur, evincunt, & vitæ Salonini brevitate confirmatur, quem statim, ac in lucem fuit editus, risisse, suoque risu vitæ brevitatem sibimet præsagiisse scribunt; nedum ut pro Dei, tantorum honorum capace progenie fuerit habendus. Longum esset referre, quàm devoto Commentario Eusebius (*r*) totam hanc eclogam juxta Cumææ mentem ad Christum applicet, cui calculum adjicit Augustinus (*s*), pernegans, imprimis hos duos versus,

Te duce, si qua manent sceleris vestigia nostri
Irrita, perpetuâ solvent formidine Terras,

alteri, *quàm Domino Christo genus humanum dicere posse, quos ex Sibyllino carmine Virgilius fassus sit se transtulisse.*

Fuit vaticinium *Cumææ*, cui tàm disertim astipulatur acrostichis *Erythrææ (t)*, ut ipsum nomen Salvatoris Ἰησοῦς Χριστὸς θεοῦ υἱὸς Σωτὴρ initialibus versuum literis, cum utroque Salvatoris, adventu exprimat, cujus initium, ut apud Eusebium loc. cit. extat, ita habet:

Ἰδρώσει γὰρ χθὼν, κρίσεως σημεῖον ὅτ᾽ ἔσται,
Ἥξει δ᾽ οὐρανόθεν βασιλεὺς αἰῶσιν, ὁ μέλλων
Σάρκα παρὼν κρῖναι πᾶσαν, καὶ κόσμον ἅπαντα &c.

Hoc

Hoc est:

Sudabit enim terra, quando judicij signum erit,
Veniet autem de cœlo rex per secula, qui futurus est
Omnem carnem præsens judicare, & omnem Mundum.

Magnum authoritatis momentum accedet Sibyllis, si hæc acrostichis authentica esse probabitur: Quis enim Prophetarum tàm syllabatim in uno & eodem vaticinio Salvatoris titulum exprimit, sicut in hac acrostichide expressum habemus? quanquam διῃρημένως apud Prophetas αὐτολεξεὶ, ut infrà demonstrabo, extare, negari non possit: Authenticam autem esse, probabile argumentum est, quòd Cicero ante natum Christum affirmavit, se carmina Sibyllæ vidisse, quæ literis initialibus certam reddant sententiam, quod genus carminis ἀκροστιχὶς appelletur (*u*)! *sed,* inquit Calovius; *intelligi eam, quam commemorat Eusebius, non apparet* (*x*): Contrà Jacobus Martini: *Manifestum est, quum alia Sibyllæ carmina, quorum literæ capitales aliquid certi significent, non extent, Ciceronem hæc ipsa legisse* (*y*): cui sententiæ præ illa ferè astipulor, in qua me magna vigilantia confirmat, quâ Romani, imprimis *Augustus* antè, & *Tiberius* post *Christum* natum, quàm curatissimè caverunt, ne libri Sibyllini sine delectu reciperentur, & recepti promiscuè ab omnibus legerentur, ut *Tacitus* & *Suetonius*, scriptores gravissimi testantur: Suetonius quidem de Augusto; quod is *post mortem Lepidi suscepto Pontificatu, super duo millia vatidicorum librorum, græci & latini generis, de quorum autoribus non constiterat, cremaverit, ac solos Sibyllinos retinuerit, sed & hos quoque delectu habito, quos duobus forulis auratis sub Palatini Apollinis basi condiderit* (*z*): Et Tacitus de Tiberio; *exprobrasse eum Caninio Gallo, quòd de libro quodam Sibyllæ, inter cæteros ejus vatis recipiendo, incerto autore, ante sententiam collegij, non, ut assolebat, lecto per magistros, æstimatoque carmine apud infrequentem*

Se-

Senatum egerit; Admonitione insuper hac additâ; *quia multa vana sub nomine celebri vulgabantur, sanxisse Augustum, quem intra diem ad prætorem deferrentur, neque habere privatim liceret, quod à majoribus quoque decretum fuerit post exustum Sociali* (dicere debuisset *Civili*) *bello Capitolium, quæsitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam, ac Siciliam, Italicas quoque colonias carminibus Sibyllæ, datoque Sacerdotibus negotio, quantum humanâ ope potuissent, vera discernere igitur tunc quoque notioni quindecim virûm eum librum fuisse subjectum* (*Aa*). Eandem Sibyllinis libris, etiam à Christianis adhibitam vigilantiam, testatur Eusebius loc. cit. adversus eos, qui hanc ipsam Erythrææ acrostichidem authenticam esse negarunt, & pro suppostititiâ habuerunt; *veritatem*, inquiens, *fuisse in propatulo, eò, quia nostræ religionis viri tempora diligenter & exactè collegerint, ut non potuerit conjecturari, hæc carmina olim à Sibylla non esse prædicta: Imò fuisse etiam in confesso, Ciceronem hoc poëma legisse, illudque in latinam dialectum transtulisse, & intulisse suis Commentariis*: ut hîc Christianis, illîc Ethnicis vigilantibus, vix locum habere potuisse videatur tàm momentosi carminis de nasciturо & nato Christo suppositio: quanquam Sibyllinis libris nihil additum, suppositumve fuisse, non dixerim, ob argumenta nullatenus contemnenda, quæ à viris doctis in contrarium afferuntur, & ex ipsis Sibyllarum inter se commissis libris ipsis desumi possunt.

Quid ergò? inquitis, Auditores omnium ordinum honoratissimi, si hæc Sibyllarum carmina de nascituro olim Messiâ sunt revelata & authentica, annon etiam *divina*, æquiparanda prophetarum oraculis? & si hoc; añon consequenter *canonica*? maximè, quia Clemens Alexandrinus (*Bb*) Sibyllarum libros ab Apostolo Paulo Christianis, ut eos legerent, commendatos fuisse scribit; & Bellarminus (*Cc*) peculiarem classem argumentorum pro asserenda divinitate filii Dei contra Photinianos ex earum oraculis producit. Hîc verò os obstruere, & ne

Scripturæ ſacræ, quæ citra controverſiam θεόπνευςος eſt, conſequenter *Canonica*, ullum ſub cœlo ſcriptum, aut librum æquiparemus, aequieſcere nos jubet non Plato, quem quidem lectorem, ut etiam in legibus ſcribendis, imitatorem Moſis fuiſſe autores tradunt; multò minus Plutarchus, qui referente Peucero (*Dd*) de origine Oraculorum, ut cœcus de colore judicat, & vim eorum non εἰς θεὺς, ἢ δαίμονας, ἢ ἥρωας, hoc eſt, *in Deum, aut dæmones, aut heroas*, ſed prorſus *ad impetum quendam naturalem terræ incitatæ retulit*; ut oſtenderet, ſe tanquam ethnicum, neque angelum, neque ſpiritum (*Ee*) crediſſe; ſed ipſa diaboli tyrannica praxis, & horrenda in oculos incurrens obſeſſorum ſubactio, dum malignus ſpiritus, cum hujusmodi oracula ederentur, halitibus circumdatus in has vates & pythias involavit, easque partim furentium, partim ebriorum, partim trementium, partim ridiculè geſtientium motibus exagitavit, nonnullis eorum corpus, ceu articulis tormento ligatis enervavit, ac palpitantium muſculorum ſpeciem induxit (*Ff*), ut furori fanatico θεῖόν τι, quod diabolicum erat, ſubeſſe videretur: quæ divinitatem inſpirationis tàm non arguunt, quàm Belial non arguit Chriſtum, & tenebræ non argunut lucem (*Gg*); quippe ſibi è diametro oppoſitas, & nunquam in eadem domo cohabitantes, quantacunque vel tandem pietatis ſpecie, dicerem debere, fuco malitiæ (*Hh*) ὁ μυελοπεχνίτης vera falſis, & divina humanis miſcere fuerit viſus, ut mundus, cui glaucomata hæc objicit, dum charitatem veritatis, ut ſalvus fiat, non recipit, quaſi in bivio ſtans neſciat, cui tandem plus fidei tribuendum ſit; Deo, an diabolo?

Tum demum autem (*Ii*) immeditatè θεῖόν τι hæc Sibyllarum vaticinatio ſpirare poſſet argui, ſi ſagaciſſimus dæmon eam pro profundiſſimâ ſuâ ἀγχινοία ex jam antè ſanctis DEI hominibus factâ revelatione propheticâ colligere, collectamque in pratum diabolicæ fraudis derivare, & ad

regnum

regnum ſuum dilatandum convertere non potuiſſet: verbi gratiâ; (*Kk*) puerum, quem *hebræum* appellat, vocatum iri *Ieſum*, toties ex Vetere Teſtamento coucludere potuit, quoties prophetæ voces הושיע & ישועה de futuro Meſſia terminanter uſurpant; ut David in Pſalmo: *Dic tu animæ meæ*, ישעתך אני *Ieſus tuus ego ſum* (*Ll*): Annon Χριστὸς ipſiſſimum nomen משיח eſt? Atqui quàm frequenter Prophetæ id ingeminant, ut nec Samaritanam ea latuerit, ajentẽ; *Scio, quia Meſſias venit, qui dicitur Chriſtus* (*Mm*): de quo David ſuam fiduciam tam certam eſſe prædicat, ut ſe nuncupet *Virum* הקם על משיח *ſubſtantiatum ſuper Meſſia Dei Iacob* (*Nn*): *filium Dei* fore, annon expreſsè litera jacet? *Filius meus es tu* (*Oo*): Et in promiſſione; *Ego ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium*; & quæ ſunt id genus collationes horum vaticiniorum cum propheticis oraculis adhuc plures, quas brevitas temporis glomerare non permittit: Et dæmonem, divinitatis ſimiam, hæc non intellexiſſe, & ſuppoſitâ revelatione propheticâ his pythiis ad opinionem divinitatis ambiendam inſpirare non potuiſſe putemus! ut taceam Sapientiam habitualiter non introire, niſi in animam caſtam, Deo, non dæmoni devotam: talem autem Sibyllarum, verbi gratia, *Erythrææ* fuiſſe animam, quomodo probabitur, quæ, ut alia argumenta in præſens tranſeant, *Apollinis Sacerdotem* ſe profitetur (*Pp*)? *Si Apollinis*, ergò *dæmonis*; non Numinis, quia, ut Rex & Propheta pronunciat, *Gentium Dÿ ſunt dæmonia* (*Qq*); ut intrepidè affirmare auſim, eam, ſi hodie viveret, pro lamia habitum, & ſecundùm Carolinam, imò Moſaicam conſtitutionem igni adjudicatum, atq; combuſtum iri; quod ſeverius, ſed ratione ſolidâ nixum judicium cum pace venerandæ antiquitatis latum velim; ut conſtet, quid obſtet, quò minus vel *Cumæam*, vel *Erythræam*, ac Sibyllas reliquas pro vatibus à Deo inſpiratis habeamus; utut Euſebius illam *divinâ inſpiratione refertam* celebret, quam è veſtigio *intus in ipſis adytis importunâ ſuperſtitio-*

ne occupatam appellat (*Rr*): quæ certè dissociabilia sunt, & non cohærent.

Quæ ergò vel tandem est hujus fidei utilitas, si dæmoni non Numini tribuenda sunt vaticinia, quæ de Christo nascituro fuderunt *Cumæa* & *Erythræa*, Sibyllarum Biga celebratissima? Num diabolo de Deo credamus, qui fidem statim Deo in paradiso detraxit, cùm lapsus retia Protoplastis tenderet (*Ss*)? num ex ejus buccâ veritatem expectabimus, qui pater mendacii est, & in veritate non stetit (*Tt*)? qui ergò adhuc flosculi, aut fructus sunt, quos ex hactenus habito discursu colligamus, ne curiositati potius, quàm pietati litare velle videamur, sed ut ad ἀκμὴν ædificationis, maximè sub exitu, deveniat nostra oratio? Συλλήβδην, vel tandem ad quid prosunt hactenus laudata Sibyllarum carmina, (*Vu*) Sibyllis ipsis culpatis, & pro instrumentis diaboli habitis?

Prosunt *primò* maximè ad notandam, & declinandam calliditatem diaboli, qui ut plurimum nocet, quando prodesse se simulat; mentitur, quando vera loquitur; sicut se Deum esse fuit mentitus, cùm per has Sibyllas, suas amasias, Christum Dei filium assereret; omninò ut Apostolus ejus ungues hoc malitiæ schemate obtectos exprimit, appellando eum *Satanam* εἰς ἄγγελον φωτὸς μεταχηματιζόμενον, *in angelum lucis transformatum*, ne securi simus, aut nimium credamus colori; οὐ γὰρ αὐτοῦ νοήματα ἀγνοοῦμεν, dicente Apostolo (*Xx*); *nobis non incognita sunt ejus noëmata*, quæ tanquam *monstra* perditionis alit (*Yy*).

Profuerunt *deinceps* imprimis καθ᾽ ἄνθρωπον ad convertendos gentiles ad Ecclesiam, quibus alioquin prædicatio de Christo fabula fuit, & perhibente Apostolo *stultitia* (*Zz*), ut saltem diabolis, quorum prophetissas venerabantur, de Christo vaticinantibus, crederent, donec ad verum fontem Propheticorum oraculorum per sanctam vocationem, à tenebris εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς perducerentur, quâ de causâ in magno quoque

que

que pretio fuere Justino Martyri, Athenagoræ & Lactantio, patribus antiquissimis statim post Apostolorum tempora, refertque Justinus Apol. 2. instigantibus dæmonibus â Romanis leges fuisse, latas, quibus capitali supplicio fuerit addictus, quisquis de populo libros Sibyllinos legeret.

Prosunt *porrò*, si non ad convertendos, saltem ad confundendos Epicureorum conceptus, quos sub introitu orationis tantùm non pejores diabolis habuimus, qui ut plurimum in cordibus suis dicunt, *non esse Deum* (α); quos vel diaboli, qui DEUM per suas prohetissas confitentur, refutent, donec & ipsi cum diabolis in inferno justum, & *βασανίζοντα* Deum sentient, sed &, quod Jacobus ad diabolorum fidem addit, *φρύσσουσι*, *stantibus quasi comis contremiscent.*

Prosunt maximè, (β) ut Deo pro prophetico sermone, quem Apostolus ipsâ in monte sancto auditâ patris voce, *hic est filius meus dilectus*, *βεβαιώτερον* deprædicat, eò impensiùs habeamus gratias, quo fucatiùs mundum â diabolo per has phæbades, & lymphatica earum oracula habitum fuisse observamus, quia ex hoc verbo jam scimus, *cui credimus*, *& certi sumus*, *ὅτι δυνατός ἐστι τὴν παραθήκην ἡμῶν φυλάξαι εἰς ἐκείνην ἡμέραν*. Sicut enim diabolus *ψεύστης ἐστὶ, καὶ πατὴρ αὐτοῦ*: ita Deus est Deus veritatis, ejusque verbum est *veritas*, *in qua*, intercedente pro nobis Christo, *sanctificamur*.

Et vel *tandem* prosunt eo ipso, quia non amplius sunt, atque nato Christo *Puero*, quem appellavit dæmon, *hebræo* obmutuerunt, templis eorum partim fulmine eversis, partim terræ tremore concussis, antrisque halantibus obstructis, & fontibus atque fluentis, quæ vim divinandi habere videbantur, exsiccatis, ac ne vestigiis quidem eorum amplius relictis (γ): in indubitatum argumentum, *Parvulum Iesum*, *qui natus est nobis*, *& filium*, *qui datus est nobis*, ad cujus nativitatem debito devotionis ardore celebrandam hoc ipso per-

vigilio corda nostra disponimus, esse *ipsum filium Dei, qui apparuit, ut destrueret opera diaboli* (δ), qui ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν παῤῥησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ: hoc est, *expolians principatus & potestates traduxit palàm, triumphans illos in seipso* (ε); ut majestatem novæ, cœloque demissæ, progeniei Apostolici styli majestate exprimam, quod triumphatum spiritum ita ussit, ut indignationem coram ipso Augusto Cæsare dissimulare non potuerit, quando sciscitanti de successore in Imperio, respondit:

Παῖς ἑβραῖος κέλεταί με θεοῖς μακάρεσσιν ἀνάσσων,
Τὸν δὲ δόμον προλιπεῖν, καὶ ἀΐδην αὖθις ἱκέσθαι,
Λοιπὸν ἄπιθι σιγῶν ἐκ βωμῶν ἡμετερείων.

Hoc est:

Puer hebræus jubet me, qui beatis diis imperat,
Domum relinquere, & in infernum reverti,
Quod reliquum, abi hinc silens ab aris nostris.

Nos, quod reliquum est, omnipotenti, opera diaboli omnipotenter destruenti PARVULO cum magnâ voce in cœlo à Johanne (ζ) auditâ læti acclamamus: *Nunc facta est salus, & virtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi ejus; quia projectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri, die ac nocte: & ipsi vicerunt eum, propter sanguinem agni, & propter verbum testimonij sui, & non dilexerunt animas suas usque ad mortem. Propterea lætamini cœli, & qui habitatis in eis!* Tibi ergò scitissime, mellitissime, sanctissime, ac de genere humano meritissime JESULE, *benedictio; & honor, & gloria, & potestas, in secula seculorum*

DIXI.

Annotationes variæ
In
PRÆCEDENTEM ORATIONEM, De
SIBYLLARUM ORACULIS.

TAles (*a. pag. 1.*) nebulones, qui os contra majestates in cœlum ponunt, Petrus innuit, quando 2. Epist. cap. 2. ℣. 10. inquit: Καὶ κυριότητος καταφρονοῦντας. Τολμηταὶ, αὐθάδεις, δόξας οὐ τρέμουσι, βλασφημοῦντες; *Qui gloriâ præcellentes non verentur conviciis incessere & contemnere*, quos Scriptura *Filios Belial* appellat 1. Sam. 10. ℣. 27.

(*b. pag. 1.*) ARII hæresin imprimis Athanasius dedit perpexam, & utut dederit, sermo tamen ejus instar gangrænæ serpsit, *ut*, inquirente Hieronymo contra Luciferianos, *totus mundus ingemuerit, & Arianum se esse cognoverit.* Ejus blasphemiæ, ut passim apud Athanasium videre est, erant: *Patrem* (primam Personam Trinitatis) *non semper fuisse Patrem; solum esse* ἄρρητον, *solum non habere similem, non* ὁμόδοξον; *solum immortalem*, ἄναρχον, *æternum*; ἀγέννητον, *Deumque, ubi opponatur filio, vocari; Ut omnium, ita proprij filij creatorem esse, qui filium fecerit principium; cujus alia, quàm filij, aut Spiritus Sancti sit substantia, Filio invisibilis, per quem res aliæ ideò non sint creatæ, quia ipsius manum nequiverint ferre*: Vicissim λόγον, *sive filium esse Deum creatum, creaturam & facturam*, πρωτότοκον *omnium creaturarum, primum creatum ex nihilo, naturâ suâ mutabilem, etiam ad malum, si vellet; cui Pater, quia eum præviderit præstiturum integritate, gloriam dederit, Deum non verum, sed* λόγον, *ut alij sint* λόγοι, *quos Deus loquatur; creatum à Patre, cum is proposuisset nos creare, & tum à Patre* λόγον, *& Sapientiam nominatum, ut nos per eum crearet, quia meram Patris manum creatura ferre non potuerint*, & quæ sunt id genus blasphemiarum βδελύγματα adhuc plura, quæ homo insensatus eru-

ctavit, donec justo Dei judicio, *cùm latrinam ingrederetur, ruptus viscera effudit, & ab Eusebianis complicibus sepultus fuit cum pudore &c.* Hujus blasphemias superiori seculo per vulgò dictos Photinianos denuò in scenam reproduxit mendaciorum spiritus, quarum innovationem noster *Hafenrefferus* p. m. *ultimum diaboli conatum adversus Evangelij resplendescentem faculam* auguratus est; cui Theologorum nostrorum calamus hactenus sanctissimo zelo eo eventu sese opposuit, quem *verba sapientium, tanquam stimuli & clavi in altum defixi in recessu habent, verba*, inquam, *quæ per Magistrorum consilium data sunt à pastore uno*, Eccl. 12. ℣. 11. 12.

De errore Nestorii, etiamnum in Ecclesia grassante.

(c. pag. 1.) Pauci Nestorii errorem rectè intelligunt. Sunt, qui putant, *Nestorium apertâ professione duas in Christo naturas separasse, ac personam ejus divisisse*: quod Nestorio tribui non potest, quippe qui ad tertium anathematismum Cyrilli, ut videre est *Tom. 1. Concil. fol. 3035.* ita respondit: *Si quis non secundùm conjunctionem unum dixerit Christum, qui est etiam Emanuel, sed secundùm naturam, ex utraque etiam subsistentiâ, tàm Dei verbi, quàm etiam ab eo hominis suscepti in unam filij connexionem, quàm etiam nunc inconfusè servamus, minimè confitetur, anathema sit.* In hoc autem luto utrumque crus impactum habuit, quod à Christi ex matre nativitate divinitatem planè exclusit, concedendo quidem, *Virginem Mariam esse Χριστοτόκον*, hoc est, *peperisse Christum*; negando autem esse *θεοτόκον*, hoc est, *etiam peperisse Deum; quia propria naturarum non possint communicari, etiamsi ambæ naturæ in unam personam sint unitæ; quæ unio salva maneat, etiamsi propria naturarum mutuò non communicentur.* Huic opinioni ducenti patres Concilii Ephesini se graviter opposuerunt, & firmiter statuerunt, *quod salvâ Unione personali in Christo communicatio idiomatum negari non possit*, & Nestorium, hanc communicationem negantem, consequenter damnarunt, *quòd Unitatem personæ solveret, & Christum in duas Personas divideret*, ut ut in animo nihil minus, quàm hujusmodi divisionem foverit, & sanctè contrà semper fuerit protestatus, *se unum Christum, ex duabus naturis conjunctis & unitis religiosè statuere atque credere*: Usus etiam vocabulo *Personæ*, ut innu-

innueret; *Persona, tanquam termino, ad conservandam ejus unitatem, omnia adscribi debere, ita tamen, ut quæ sunt divina, tantùm naturæ divinæ, & quæ sunt humana, tantùm naturæ humanæ sine ulla communione naturarum adscribantur:* An, per amorem Christi? ovum ovo similius est, quàm similes sunt in hac quæstione Jesuitæ Nestorio? Annon unam per conjunctionem naturarum in Christo Personam his allegatis verbis tàm confessus est Nestorius, quàm confitentur Jesuitæ? sed & communicatione propriorum, verbi gratiâ, ἰδιοποιήσεως, ad quam etiam τὸ *posse nasci* pertinet, ab iisdem tàm negatâ, quam negavit Nestorius: *Quid enim est ἰδιοποίησις,* scribit Forerus in Manuali c. 2. pag. 199. *quàm appropriatio? perinde igitur est, ac si dicas, per & propter appropriationem λόγος omnia, quæ carnis sunt, verè & realiter sibi appropriavit. Nugæ,* subjungens, *nugarum.* Sed & sicut divisionem Personæ ex negatâ communicatione Idiomatum sequi negavit Nestorius, magnâ contentione asseverans, *se in Christo etiam post incarnationem Personam conjunctione naturarum unam sanctè credere;* ita Jesuitæ, cùm Nestorio communicationem Idiomatum negantes, hanc ipsam illationem inde consequi cum Nestorio pernegant, prætendentes; *Personalem communicationem immediatè solùm esse communicationem Personæ, non naturæ, aut proprietatum naturalium.*

Aridæ, quæ *Forerus* cap. cit. p. 203. quærit, ficus folia sponte sua de arbore doctrinæ Jesuiticæ decidunt: *Isthæc,* inquit, *nostra Catholica & orthodoxa doctrina tantum abest à Nestorianismo, ut ei è diametro opponatur.* Nam I. inquit; *nos docemus Christum non purè hominem, sed divinâ hypostasi subsistentem, è virgine natum, & mortuum; secus docuit Nestorius.* Quomodo secus? ubi nam secus? Annon Mariam χριστοτόκον esse, hoc est, Christum, adeoque hominem personaliter cum Deo conjunctum, ac divinâ hypostasi subsistentem, è virgine natum & mortuum docuit? II. inquit: *Docemus: verâ substantiali unione unitam esse humanitatem personæ: id negavit Nestorius; ratus filium Dei unitum esse homini non substantialiter, sed accidentaliter, per inhabitationem & dilectionis affectum.* Respond. Confessus est Nestorius, & statuit, *Christum conjunctione unum; Christum,* inquam, *qui est Emanuel secundum naturam, ex utraque etiam substantia, tam Dei verbi, quam etiam ab eo hominis suscepti, in unâ filii connexione:* Si igitur naturarum in Christo conjunctio ex sensu Nestorii tantùm accidentalis est, ut Forerus non procul à vero arguit, multò

tò magis talis erit ex ſenſu vel hypotheſi Jeſuitarum, quippe qui vel ſubſiſtentiam aſſumptæ carnis tantùm per *ſuſtentationem* explicant, quando propoſitionem perſonalem, **Homo eſt Deus**, exponunt: *Filius Dei, ſuſtentans humanam naturam, eſt Deus*: Diſput. 4. Gerlachii *de Perſona Chriſti Salvatoris, contra Buſæum thes.* 158. pag. 281. 282. III. Inquit: *Nos, quando dicimus, Chriſtum, ut* Subjectum Quod, *eſſe natum & paſſum, includimus, hypoſtaſin increatam; Neſtorius incluſit ſolùm creatam, & verè humanam.* Reſp. Forerus, inquiendo, *Chriſtus, ut* Subjectum Quod, *eſt natus, paſſus*, increatæ perſonæ Filii Dei hæc humanæ naturæ propria realiter tribuit, aut non tribuit. Si tribuit, habemus, quod volumus, nempe realem Communicationem idiomatum à naturâ ad naturam, quia hypoſtaſis increata Filii Dei à naturâ Filii Dei characteriſatâ nec eſſentialiter, nec realiter, nec formaliter differt, ut id, quod increatæ hypoſtaſi realiter eſt appropriatum, non poſſit non realiter appropriatum intelligi etiam ejus naturæ; quæ conſequentia procedit etiam in *ὑπεψώσει*, hoc eſt, in communicatione propriorum aſſumentis naturæ Divinæ, reſpectu aſſumptæ naturæ humanæ, ex hoc fundamento; quia hæc hypoſtaſis tàm increatum, immenſum, & independens quid eſt, quam ſunt reliqua attributa abſoluta divina. Si ergò *τὸ increatum, immenſum, independens eſſe Perſonæ Verbi* non obſtitit, quo minus ipſa fuerit communicata aſſumptæ naturæ humanæ, quod Forerus cum ſuæ Societatis contribulibus admittit & fatetur; nulla utique ratio dari poteſt, cur hoc ipſum *increatum, immenſum, & independens* abſolutorum Idiomatum obſtiterit, quò minus etiam ipſa aſſumptæ naturæ humanæ communicari potuerint. Ubi fruſtrà eſt Forerus, quando & *Ratione* & *Inſtantiâ* hanc conſequentiam à Perſonâ ad Naturam in Manuali p. 201. infringere allaborat. *Ratione* quidem; *Quia perſonalis Communicatio ſit immediatè ſolùm communicatio Perſonæ non naturæ, aut proprietatum naturalium: Hinc fieri, ut, ſi qua attributa divina & humana reciprocentur, reciprocentur immediatè tantùm de Perſonâ, non de naturâ, & prædicentur tantùm in Concreto, non Abſtracto.* Fruſtrà, inquam, eſt hæc Foreri exceptio, quæ eſt latens ſub vocabuli *Perſonæ* æquivocatio, ac ſi per *hypoſtaſin ſeu Perſonam* à naturis in Chriſto unitis *Tertium quiddam* diſtinctum, aut *Perſonalitas aliqua Metaphyſica* intelligenda eſſet; quæ *σκέψις* purè philoſophica eſt, hujus myſterii profunditatem ne quidem

lam-

lambens, nedum tangens, in quo Persona & Natura Verbi differentiam realem purè respuunt, & in hoc mysterio pari passu ambulare arguuntur: Ut taceamus, prædicationem personalem etiam in Abstracto, ob communicationis naturam absolutè non rejiciendam esse, non solùm ob simplicissimam Verbi, *quod caro factum est*, naturam, in qua Deus & Divinitas simplicissimè sunt ταὐτὸ, sed & ob assumptæ humanæ naturæ veritatem, quæ etiam abstractivo *humanitatis* vocabulo, non equidem præcisione abstractionis per intellectum metaphysicè, sed per communicatam hypostasin in Christo *existens* exprimitur, & prædicationis naturam in concreto induit: à quâ tamen prædicatione, ne Eutychetis errori, cujus *Iesuitæ* & *Reformati*, sed falsò, nos accusant, favere videamur, abstinemus, quia tàm loquendum est, ut multi, quàm sapiendum, ut pauci; Et sic *Ratio* Foreri cadit, quia verâ ratione est destituta. *Instantia*, quâ consequentiam à communicatione Personæ ad communicationem ad Naturam, infringere laborat, speciem habet, sed non fundamentum. *Si*, inquit, *propter Personam communicatam, aut appropriatam utrumque prædicatum utrique naturæ rectè tribuitur, licet naturæ ipsæ immediatè inter se non uniantur, cur non etiam liceat ratiocinari? Pater communicat Verbo naturam divinam; Ergò Pater est Filius, & Filius est Pater; item, Pater generatur, & Filius generat; quia Paternitas & Filiatio eandem naturam communicant, etsi Paternitas & Filiatio inter se distinguuntur.* Resp. 1. Falsâ nititur hoc argumentum hypothesi, quâ supponitur, *naturas ipsas immediatè inter se non uniri.* Imò naturas immediatè uniri in personâ, tanquam in termino, analogia hujus mysterii evincit; quia *persona*, propriè loquendo, *non est uniri*, sed assumere; Personam enim assumpsisse naturam rectè dicimus, Personam autem naturæ *uniri aut unitam* minus rectè & commodè, quia Unio Personalis non dicitur *unio Personæ & Naturæ*, sed *unio duarum naturarum in Persona*, tanquam in unionis termino. 2. Manifesta committitur Fallacia παρὰ τὸ ἐπιμῦθιον quia argumentum à naturâ ad arguendam certam Personam in divinis non stringit, sicut stringit à persona ad arguendam naturam; Utut enim in argumenti regressu identitas personæ & naturæ eadem sit attamen à naturâ, ut in Foreri argumento fit, statim ad determinatam vel Patris, vel Filii, vel Spiritus Sancti Personam non valet, ut validum est à Personâ ad arguendam naturam ejusq; proprietates & idiomata; quia Natura in Divinitate tribus Personis est communis, quam econ-

tra Personæ suis Characteribus determinant, & determinatam ad singularitatem divinæ subsistentiæ restringunt, ut in Trinitate quidem sit ἄλλος καὶ ἄλλος, *alius atque alius*, non ἄλλο καὶ ἄλλο *aliud atque aliud*; quod ad allatam instantiam Foreri enervandam sufficit. Si autem Forerus, inquiendo, *Christus, ut* Subjectum Quod, *est natus & passus*, increatæ Personæ Filii Dei hæc humanæ naturæ propria realiter non tribuit, intus & in cute Nestorianus est, ipsi Nestorio injuriam inferens, ac si is prædicando de Christo, ut *subjecto Quod*, quod sit *natus, passus*, solùm creatam & verè humanam hypostasin inclusisset: Affingit hoc Forerus Nestorio: cui duæ hypostases in Christo, creata & increata, nunquam in mentem venerunt, utut Patres Concilii ex ejus hypothesi de negatâ Communicatione Idiomatum hanc personarum dualitatem, per legitimam consequentiam, concluserint; cujus expressa verba in Act. Conc. Ephes. tom. I. cap. XIII. fol. 952. ita habent, *quòd nomina Iesus Christus, Vnigenitus humana divinaque naturæ ex æquo conveniant, & quòd etiam Apostolus* τὸ *Christus nomen utrique naturæ commune ponat, quo idem Christus patibilis simul, & impatibilis citra fidei discrimen concipi queat; illud quidem secundùm humanam naturam, hoc verò secundum divinam*; non secus, ac Jesuitæ faciunt, qui dicendo, *Christus, qua Deus, non est Mediator* (hoc est, pro nobis non est passus & mortuus) *non excludunt divinæ naturæ conjunctionem & præsentiam, sed solùm physicam influentiam specialem illius per modum proprij principij activi Quo*, ut Foreri verba in Manuali p. 211. expresse habent; quod utique examussim Nestorianum est, quia Nestorius à nativitate, passione & morte Christi divinæ naturæ conjunctionem & præsentiam non exclusit, sed tantùm illius physicam influentiam per negatam communicationem idiomatum, ut hæretica (ex asse *Iesuitica*) ipsius verba loco citato Concilii Ephes. tom. I. C. XVIII. fol. 953. habent: *Vbicunq; igitur*, inquientis, *divina Scriptura dominicæ dispensationis mentionem faciunt, cùm incarnationem, tùm ipsam quoque mortem & passionem non divinæ, sed humanæ Christi naturæ semper tribuunt. Quapropter si rem diligentiùs consideremus, sacra virgo non Deipara* (θεοτόκος) *sed Christipara* (χριστοτόκος) *appellanda erit*: Tantum abest, ut Forerus hoc pacto Nestorianismum à se amoliatur, ut potius instar soricis, se Nestorianum esse prodat.

Sed

Sed quia etiam *Reformatos* cum *Nestorio* æquè, ac *Rasos*, puta, *Iesuitas*, quoad hoc ἄχισμα in eadem domo *habitare* diximus, operæ pretium est, etiam horum ficulnea folia expendere, quibus hanc maculam tegere laborant. Audiamus *Maresium*, qui novissimè in suæ *Sylloges Disputationum selectarum* parte secunda, disput.I. ex professo contra Anonymum quendam Nestorii defensorem tria capita tractanda suscepit, quorum duo posteriora sunt; *1. Nestorium ab hæresi liberari non posse; & 2. Mariam Virginem* θεοτόκον *appellari debere contra Nestorium*: *Primum*, quod concernit, refutare laborat *Maresius* hunc Anonymum, qui scripsit; *Distinxisse quidem naturas in Christo, sed non separasse Nestorium, & Christum verum, unumque Dei filium duabus naturis, divinâ & humanâ, in unam personam convenientibus, agnovisse*: sed & quod *secundum punctum* de virgine Maria attinet, eundem rectè negasse, eam θεοτόκον, *hoc* est, *Deiparam dicendam esse*. Prius *Maresius* intrepidè negat, asserens contrà, *omninò Nestorium Dominum nostrum Iesum in duos divisisse filios, & alium esse dixisse Deum ex Deo Patre: alium, qui ex sancta semper virgine natus*: adductâ authoritate *Vincentij Lirinensis*, qui Nestorio fuerit coævus, & Communit. 1. c. 17. scribit: *Nestorius contrario Apollinaris laboravit morbo, dum sese duas in Christo substantias distinguere simulat, duas introducit repentè personas, & inaudito scelere duos vult esse filios Dei, duos Christos, unum Deum, alterum hominem, unum, qui ex patre, alterum, qui sit generatus ex matre. Atque ideò asserit, sanctam Mariam non* θεοτόκον, *sed* χριστοτόκον *esse dicendam*, &c. *quia scilicet ex ea non ille Christus, qui Deus, sed ille, qui erat homo, natus sit* &c. Addit insuper Maresius; *Nestorium non alio sensu* ἕνωσιν σχετικὴν *in Christo admisisse, quàm quomodo duæ personæ distinctæ, v. g. vir & uxor, in unumquid coalescere possint, ut Christum ex virgine natum non tàm Deum, quàm* θεοφόρον θεανθρωπον *statuerit, uti ex Ephes. Can. anath. 5. liqueat; nec aliam* ἕνωσιν *naturarum admiserit, uti videre sit Can. sive anath. 4. Concilij quinti, quàm κατὰ παράστασιν ἢ ἐνέργειαν* &c. Resp. Verisimile est, Maresium Consilio Ephes. non inspecto hæc scripsisse; nec enim gry de *viri* & *uxoris* conjunctione in allegato anathemate h. hetur. Neq; 2. Nestorius suo sensu naturas in Christo separavit, sed ut Maresii Anonymus rectè ait, distinxit, Christumque duabus naturis, divinâ & humanâ in unam personam convenientibus, quemadmodum suprà ejus confessio fuit producta, agnovit, planè

ut agnoſcit *Mareſius*, 3. Communicationem idiomatum Neſtorius negavit, planè ut negat *Mareſius*. 4. Hoc tamen non obſtante, unitatem perſonæ aſſeruit, concedendo, Mariam χριστοτόκον eſſe, *Chriſtum peperiſſe*, planè ut concedit *Mareſius*. 5. Chriſtum θεοφόρον eſſe & ἕνωσιν κατὰ παράστασιν ἢ ἐνέργειαν Neſtorius ſtatuit, planè ut ſtatuit *Mareſius*, theſi XXXVI. Anonymo adverſario reſpondens, *humanitatem Chiſti tantùm adjunctum perſonæ ſuſtentantis eſſe*; quod adhuc levius eſt, quam Neſtoriana duarum naturarum in unam perſonam, licet citra propriorum communicationem, conjunctio. 6. In eo, ut dicamus, quod res eſt, *Mareſius* Neſtorio adhuc iniquior, quia Neſtorius negatâ communicatione idiomatum conſequenter rectè negavit, Beatam Virginem θεοτόκον, *Deiparam* eſſe, ipſe v. *Deiparam* eſſe, magno, ut videri vult, Zelo, propugnat, utut Neſtorianæ communicationis Idiomatum negationi, tanquam polypus ſaxo, inhæreat, Anonymumque adverſarium, θεοτόκον cum Neſtorio negantem, magnâ opum vi refutare præſumat. Qui enim *Deipara* eſſe potuit Beata Virgo, ſi divinæ Chriſti naturæ per unionem perſonalem humanæ naturæ proprietates (inter quas etiam τὸ *potuiſſe ex Maria Virgine naſci referendum eſt*) non ſunt appropriatæ? ſicut *Mareſius* cum ſuis Reformatis contrà ſyncerè Evangelicos appropriatas eſſe mordicùs negat, quos ob aſſertam hanc appropriationem *Eutychianiſmi* accuſat, & tamen per ſyncretiſmum in communionem eorum Eccleſiæ recipi deſiderat: num in communionem ejus Eccleſiæ, quam damnatâ *Eutychetis* hæreſi contaminatam eſſe diffamat? Tantum abeſt, ut *Reformati* à Neſtorii errore ſint immunes. Quod ad duas perſonas attinet, quas *Neſtorium* introduxiſſe Antiquitas conſtanter teſtatur, & quidem *Vincentius Lyrinenſis* diſertim; ſciendum eſt, *Mareſium* ſtudioſè confundere Neſtorii *hypotheſin* de conjunctione duarum Naturarum in Chriſto in unam perſonam citra communicationem idiomatum, unde B. Virginem θεοτόκον, *Deiparam* eſſe negavit, cum *conſequentiâ*, quam Patres Concilii Epheſini de diviſione perſonæ Chriſti in duas perſonas legitimè ex Neſtorii ſententiâ intulerunt, quam conſequentiam tamen Neſtorius nunquam admiſit, διαῤῥήδην negando, quòd Chriſtus in duas perſonas diſpeſcatur, etiamſi communicatio idiomatum negetur, & divinæ naturæ tantùm divina, ac humanæ naturæ tantùm humana propria adſcribantur, planè ut *Mareſius* unitatem perſonæ in Chriſto confitetur, inquiendo, ejus *humanitatem perſonæ ſuſtentantis adjunctum eſſe*; con-

trà

trâ verò negando, quòd ex negatâ communicatione Idiomatum duæ personæ sequantur; quod si Nestorianum non est, quid vel tandem erit? Et quidem tantùm de errore Nestorii etiamnum in Ecclesia grassante.

(*d. pag. 1.*) Tàm execrabiles sunt Judæorum blasphemiæ, quibus Christum, qui *Sanctus Sanctorum* est, proscindunt, ut sola eorum recitatio culpâ non carere videatur, etiam in Matrem ipsius, Virginem semper gratiosam, Maledictionum telis vibratis, quam *Hariam*, hoc est, *sterquilinium*, Christum verò *Mamser*, hoc est, *spurium*; *Talui* & *Thola* hoc est, *suspensum* appellant, ad cujus nomen, si soli sunt, ter in terram expuunt, dicentes *immach Shmo*, hoc est, *deleatur nomen ejus*: Traditione insuper ex diabolicâ malitiâ excogitatâ, Christum quotannis hac ipsâ, quâ festum natalitiorum celebramus, nocte omnes cloacas perreptare cogi, ut domesticis suis terrorem incutiant, ne istâ noctè è cubiculis suis audeant prodire &c. *Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit, qui habitet* &c. Psal. 69. ℣. 26.

(*e. pag. 1.*) Autorem hujus de *Tribus Impostoribus* libri equidem summè detestatur *Thomas Broune*, quem in suo libello, cui titulum fecit, *Religio Medici*, sect. XIX. his diris devovet: *Monstrum illud hominis, Diis inferis à secretis scelus, nefarij illius tractatus de Tribus Impostoribus author quantumvis ab omni religione alienus, adeò ut nec Iudæus, Turca, nec Christianus fuerit*; utrum autem consequenter judicium suum de eo ferat, quando subjungit; *planè tamen atheus non erat*, videre non possum: qui enim ab omni religione alienus est, quomodo atheus non est? siquidem solius religionis est, *Deum esse* affirmare; hac ergò negatâ, negatur omnis de Deo confessio; & hac negatâ, quid præter Atheismum remanet? qui tum demum directè Atheistarum mentes occupat; *cùm quasi omnem cognitionem, sensum atque fidem Numinis in corde suo, quantum in se est, extinxit*; ut *Spizelius* in *Scrutin. Atheismi* pag. 11. cum ab effectu describit. Porrò, quod ad Scholiasten *Thomæ Broune*, nempe *Levinum Nicolaum Molkium* attinet, qui annotationes in ejus libellum satis eruditas scripsit, auguratur ille, authorem hujus pestilentissimi libri fuisse *Bernhardum Ochinum*, qui fuit Italus, librumq; itidem pestilentem de *Polygamia* scripsit, quem Beza refutavit; cujus etiam Campanella *Poggium Florentinum, in Atheismo triumphato* suspectum reddit; *Mersennus a. Comm. in Genesin* ex singulari cujusdam amici, qui librum illum legit,

Jo-

& stylum cognovit, indicio *Aretinum* esse refert; quem utut Paulus Jovius in *Elog. Doct. Viror.* fol 19. Græcarum literarum decus celebret, & de literis meritissimum, tamen Atheum & Atheismi Doctorem fuisse, Itali ipsi, quorum pullus erat, tacere non potuerunt. Non absimilis procul dubio, fœtus est liber, quem de *Nullitate Religionis Christianæ* Bodini cerebrum, obstricante Diabolo, parturiisse ajunt: hos talesque libros cum authoribus infernali busto, nedum ultricibus nostri foci flammis adjudicandos esse, nemo, cui Christus cordi est, negabit; quam sortem expertus est *Iulius Cæsar Vaninus*, cujus etiam *Molkius* in Annot. *Relig. Medici*, l. c. & *Spizelius* in alleg. *Scrutin Atheismi* pag. 19. mentionem faciunt, itidem Italus, patria Neapolitanus, infamis Atheorum aquila, qui, ut *Mersennus*, l. c. scribit, cum Tolosæ ob impietatem vivus combureretur, fassus est, tredecim Neapoli fuisse emissos, qui per omnem Europam *Atheismum* spargerent, sibi autem Lutetiam contigisse, ubi spartam suam egregiâ impietate exornaverat; & quidem satis callidè, disputationibus primùm adversus Atheos virus suum tegendo, viâ autem hoc pacto ad illud spargendum stratâ, atque autoritate, in suo *Amphitheatro Æternæ Providentiæ Divino Magico* sibi conciliatâ, in quo Providentiam Divinam adversus vetereres Philosofophos, Atheos, Epicureos ita defendit, ut potius eam prostituerit, & prostituendo infirmiores in præsentissimum dubitationis salum conjecerit; donec ut anguis in herba cognitus, & nullo pœnitentiæ signo dato horrendum supplicium vivicomburio exolvit, supplicium, inquam, quod ἐπιεικεία decollationis aut suffocationis per laqueum antecedaneæ fuisset moderandum.

(*f pag. 3.*) De etymo vocis *Sibyllæ* autores passim tradunt, imprimis *Onuphrius* lib. de Sibyllis, *Peucerus* in Commentario de præcip. divinat. generibus, *Erasmus Schmid* in Sibyllinis Orationibus, statim Orat. I. *Iacobus Martini* in Exercit. Metaph. lib. 2. Exercit. pag. 726. & seqq. *Boissardus* in Opere Posth. de divinat. & Magic. præstigiis fol. 5. Ut & de numero Sibyllarum locis cit. de quo Autores valdè discrepant. Sunt, qui vocem *Sibyllæ* ante tempora Tarquinii, cui *Cumæa* sua carmina vendidit, ignotam fuisse putant.

(*g. pag. 3.*) Petulantiæ, non ignorantiæ est, negare, *unquam Sibyllas fuisse*; Nubes testium præ oculis est, eas & fuisse, & furore percitas oracula fudisse, *Plato*, *Aristoteles*, *Diodorus*, *Strabo*, *Plu-*

Plutarchus, Ælianus, Pausanias, Scholiastes Aristophanis, Hermias Philosophus, Cedrenus, Suidas, Procopius, Agathias, Iamblichus, Virgilius, Livius, Ovidius, Tacitus, Plinius, Solinus, Arnobius, Lactantius; ex Varrone: *Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Amm. Marcellinus, Martianus, Cappella, Donatus, Servius* in Virgilium, *Isidorus*, & recentiores Theologi ex his, inprimis ex *Lactantio*, Sibyllas & fuisse, & oracula fudisse, & sua antra occupasse, & alia plura, calamo, utut quoad circumstantias differente, quoad rem tamen unanimi, asseverant & testantur; sed quod ad authentiam oraculorum, quæ illæ fuderunt, & quemadmodum in octo libris digesta adhuc extant, attinet, quæstio gravior est, de quâ de hinc in genere; quod autem *Cumaæ* & *Erythrææ* speciatim de Christo edita, & à nobis in habitâ Oratione producta oracula concernit, deinceps de iis agemus.

(h. pag. 3.) Confer *Historicas* nostras *Institutiones* lib. I. cap. XIII. Ubi Canon. num. VI. hic traditur. *In historiarum lectione disparitas Circumstantiarum unius & ejusdem historiæ à diversis descriptæ lectorem non terreat, ut historiam talem protinus fabulam esse suspicetur.* Declaratur simul inibi hic Canon ratione & exemplis.

(i. pag. 4.) vid. Peucerum de *præcipuis divinationum generibus*, inprimis de Χρησμωδία pag. 119.

(k. pag. 5.) Quæstio generalis præmissa: An Sibyllina Oracula, sicut octo libris comprehensa hodie extant, sint authentica, & non potius, in iis præsertim, quæ Christi nativitatem, miracula, passionem & mortem concernunt, pro supposititiis sint habenda?

Sunt, qui *authentica* esse affirmant: sunt vicissim, qui contrarium statuunt, & *supposititia* esse dicunt; Utrinque viri magni. Qui *authentica* esse dimicant, sunt, sicut ex Oratione habitâ l. c. constat, ipse *Eusebius*, fidus antiquitatis perillustre: quem sequutus est *Baronius* in Annalibus; *Bellarminus*, qui, ut meminimus, hæc oracula Photinianis, divinitatem Christi negantibus, opponit, item *Iacobus Martini* in Exerc. Metaph. *Erasmus Schmidius* in Sibyllinis Orat. tertiâ, *Notis in Nov. Test.* annexâ; *Boissardus* in *Tractatu posthumo*; D. *Gerhardus* in Tomis; *D. Franzius* de interpr. Scripturæ; alii. Audiamus ergò, quæ singulorum sit sententia.

Eusebij ſententiam quod concernit, ſubjecit is quatuor libris de vita Conſtantini *Orationem* ſub nomine *Conſtantini*, τῷ τῶν ἁγιῶν συλλόγῳ inſcriptam, cujus pars de divinitate Chriſti etiam extraneorum teſtimoniis aſtruendâ abſolvitur, in quibus etiam illa ἀκροστιχὶς affertur, cujus initiales literæ Salvatoris nomen & crucem exprimunt; quam etiam nos in hac Oratione, ut deinceps audiemus, pro authentica habuimus. Hanc acroſtichidem poſtquam Euſebius recitavit, adeò eam pro anthentica habuit, ut ſubdiderit: *Et hæc virgo perſpicuè vaticinari potuit. Hanc ego quidem beatam judico, quàm Servator providentiæ ſuæ ergà nos vatem elegit.* Etiam refutatis, qui eam pro ſuppoſititia habuerunt, quando pergit: *Verùm multi ſunt, qui hanc iſta vaticinatam eſſe non credunt, quamvis Sibyllam Erythraam vatem fuiſſe confiteantur, ſed ſuſpicantur, aliquem noſtræ religionis, poëticæ Muſæ non expertem, hæc condidiſſe carmina*: νοθεύεσθαί τε αὐτὰ, *hoc eſt, eſſeque illa adulterina, cùm utiles ſententias habeant, multam voluptatum licentiam amputantes, & ad temperatam, & honeſtam vitæ converſationem ducentes.* *Eſt autem*, pergit, *veritas in propatulo, eò quòd noſtræ religionis viri tempora diligenter & exactè collegerunt, non poſſe conjecturari, quòd poëma hoc à quopiam ſit poſt Chriſti factum deſcenſum & judicium. Eſt enim in confeſſo, Ciceronem hoc perlegiſſe, illudque in Romanam dialectum tranſtuliſſe, & commentariis ſuis inſeruiſſe; denique hunc imperante Antonio interemptum* &c. Longum eſſet referre, quæ de quartâ Eclogâ Virgilii ex Sibyllæ Cumanæ carmine deſumptâ, in hanc ſententiam idem commentatur, ex quibus præſumptio, quæ ſuppar eſt demonſtrationi, hæc ſumi tur; Si ex mente Euſebii hæc de Chriſto acroſtichis authentica eſt, & pro adulterina non habenda, omninò etiam Sibyllarum carmina, quæ tum temporis circumferebantur, & adhuc extant, reliqua pro authenticis eſſe habenda, nec rejicienda inter ſuppoſititia.

Quæ *Baronij*, ejuſque Epitomatoris *Spondani*, & *Bellarmini* de horum carminum αὐθεντία ſit ſententia, brevitatis causâ tantùm ex *Spondani* verbis colligamus, quæ A. Chr. 19. num. 11. hæc ſunt: *Anno verò Domini decimo nono, quo creati ſunt Coſs. (Cœlius Rufus & L. Pomponius Flaccus) cùm vana quadam oracula, tanquam Sibyllina, de Vrbis interitu, anno nongenteſimo ab ejus origine obventuro ferrentur, idem Tiberius Imperator tanquam falſa redarguit, eaque occaſione omnes fatidicos libros inſpiciens, legitimos ab ſpuriis ſelegit. Quod etiam*

olim

olim ante Christi adventum jussu Augusti de iisdem Carminibus Sibyllinis, toto orbe conquisitis, factitatum auctores (Tacit. l. 5. Suet. in Octav. c. 31. Dio lib. 34.) testantur. Nec est dubium, quin ista magnâ providentiâ contigerint, ut quæ adversus Gentiles Christiani ex iisdem libris de adventu Christi citarent, nullâ imposturæ suspicione accusari jure possint. Quid pro authentiâ horum carminum dici potest disertiùs? *Bellarmini* fiducia, in authentiam horum Carminum posita, ex eo colligenda est, quòd l. 1. de Christo c. 2. peculiarem classem argumentorum pro asserenda Deitate Filii Dei contra Photinianos ex illis produxit; asserens, *Sibyllas multa clariùs prædixisse, quàm ullus Prophetarum prædixerit*; simulque provocans ad *Clementis* testimonium, quod *Paulus* gentiles sit hortatus ad carmina Sibyllarum legenda. Ex quo consequens est, eum, si quoad claritatem non certiorem, saltem quoad certitudinem non minorem authentiam his oraculis tribuere, quam Scripturæ tribuit; secus quî Deitatem Christi contra Photinianorum blasphemias ex iis probare conatus fuisset?

Hanc ipsam sententiam fovit etiam, ut paulò suprà dictum, *Erasmus Schmidius in Oratione tertiâ, Notis* ejus & *animadversionibus Novi Testamenti* annexâ, ubi post sollicitam remotionem à statu quæstionis eorum librorum, qui annis 81. ante Christum natum cum Capitolio exusti fuerunt, & in quæstionem amplius venire non possunt, tandem de illis octo libris, qui tempore Augusti paulò ante Christum natum passim ex toto mundo comportati, & censuræ XV virorum Romæ subjecti fuerunt, fol. 1506. scripsit: *Ego verò pro genuinis Sibyllinis carminibus eos acceptare non dubitem*; cum operoso conatu solutionis argumentorum, quæ contra eorum αὐθεντίαν à præstantissimis viris afferuntur, inquam solutionem, qualis nam sit, deinceps inquiremus.

Nec de hac ipsa authentia dubitat *Iacobus Martini* in Exercit. Metaph. l. 2. p. qui acrostichidem, quæ ab Eusebio *Erythrææ* adscribitur, pro ea habet, quam Cicero l. 2. divin. sibi lectam testatur; nec *Wolffgangus Franzius*, qui Eusebio calculum in Tractatu de *Interpret. Script.* pag. 203. & seqq. imprimis de acrostichide liberaliter adjicit; nec *Gerhardus*, cui ideò horum Carminum autoritas suppositionis suspecta esse non potuit, quia in dedicatione *Harmoniæ Evangelicæ* de passione & crucifixione Christi præfixâ, ea, quæ de Christo apertissimè loquuntur, intrepidè, ac si eorum αὐθεντία omni scrupulo careret, al-

legat; nec, ut alios multos prætercam, *Ianus Iacobus Boissardus Vesontinus*, qui in *Tractatus posthumi de divinatione & magicis præstigiis* epistolâ dedicatoriâ *ipsum Spiritum Sanctum* nonnunquam per Sibyllas locutum fuisse autumat, ut nomen *Iesu Christi*, tempus item ejus adventus, locum nativitatis, vitam, miracula &c. apertissimè exprimerent; addito: *Non esse, quòd harum scriptis quidam fidem derogent*; allegatis simul verbis Eusebii, quibus suppositionis scrupulum in agnoscendâ αὐθεντίᾳ lectorum animis eximere allaborat.

Econtra qui hæc carmina authentica esse negant, & pro supposititiis habent, sunt gravissimi viri, quibus cerebrum non in calcaneo est, viri in antiquitatis nemore versatissimi, rationibus ducti gravissimis, quæ omninò dignæ sunt, quibus animus advertatur.

Hos inter meritò primo loco numerandus est D. *Iohannes Opsopæus*, qui Sibyllina Oracula, quæ octo libris impressa extant, ex vett. codd. aucta, renovata, & notis illustrata anno 1607. magnâ diligentiâ Parisiis edidit, & in præfatione ad Lectorem eorum authentiæ ea argumenta opponit, quæ solertissimis ingeniis negotium facessunt, nec dum à quoquam solidè soluta extant; exempli gratiâ: *Testari Patres, Iustinum Martyrem, Tatianum, Clementem, Alexandrinum, Eusebium, ac cæteros Scriptores Ecclesiasticos, nullam Sibyllam Mose priorem fuisse; Et tamen Sibyllam nostram lib 3. de Mose vaticinari, diluvium prædicere, ac profiteri, se cum suo marito, socero ac socru, cum leviribus & gloßibus in diluvio jactatam fuisse; quod utique insolens sit; & vaticinium tanquam post res gestas prolatum vanum reddat.* Porrò quod plurima ex his libris oracula post Christum natum sint conscripta, tria argumenta affert. 1. *Quia libro V. Sibylla asserat, se alterum incendium ædis Vestalis vidisse; quod teste Eusebio in Chronicis sub Imperatore Commodo contigerit, quo cum Vestæ ædibus etiam Palatium & plurima urbis pars solo sint æquata.* 2. *Quia non statim tempore Apostolorum, sed primum circa Antonini & Commodi Impp. tempora, adeoque circa annum Christi 160. hæc Sibyllarum Carmina antea, quantum sciatur, Christianis ignota, in vulgus efferri, & à scriptoribus ejus ætatis citari cœperint.* 3. *Quia opiniones, post Christum natum demum à Christianis excogitatæ, his libris expresè inserta deprehendantur: videlicet impios post aliqua secula ex æterno supplicio liberatum iri, quod oraculum lib. 2. horum carminum habeatur; quæ fuerit Origenis*

genis ſententia, ut Auguſt. l. 21. *de* C. D. c. 17. habet. Item, *Neronem ſubtra-ctum ſuo tempore revelatum iri, Anti-Chriſtum fore*; (quod in his Carminibus paſſim inculcetur, ubi de Nerone fit mentio) *quæ nonnullorum, ut iterum Auguſt. l.* 24. 20. de C. D. 29. *ſcribat, fuerit ex* 2. *Theſſal.* 2. *de tum temporis jam operante Myſterio Iniquitatis capta opinio.* Quis non arguat, hæc carmina à quodam Chriſtiano his opinionibus infecto, qui, ut infrà dicetur, *Montanus* fuiſſe præſumitur, eſſe facta atque pacta? Pergit Opſopæus: *Sibyllæ carmina, ut referat Iuſtinus, eſſe inconcinna, obſcura, mutila, ne quidem ab ipsâ intellecta, quia cum furore effuſa; hos autem octo libros Sibyllinos fere perpetuum ordinem ſervare, librum primum, de creatione, de ætatibus, de Noe, de diluvio, fere ut Geneſin; Tertium de Saturno & Titanibus, de Moſe, de lege, de captivitate Babylonicâ; quartum de quatuor Monarchiis; Quintum quindecim Imperatorum hiſtorias contexere; Ergò oracula non eſſe* &c. Sed nec dictionem ipſam, ſive phraſes horum carminum Oracula à Sibyllis edita ſpirare Opſopæus demonſtrare pergit; recitans catalogum vocum, quæ partim *inſolentes* ſint, partim *novæ*, partim è *ſacris literis deſumtæ*, partim *ineptis etymologiis effuſæ*, quas longum eſſet hîc exſcribere; *nedum ut Homerica majeſtas iis inſit, quam Diodorus illis ineſſe ſcripſerit, teſtans, ipſum Homerum plurimos verſus ex Sibyllæ oraculis in ſua opera tranſtuliſſe; cùm econtrà in his Sibyllinis libris, qui hodie extant, vix ſex vel ſeptem hemiſtichia Homericis ſimilia reperiantur*: Summatim; *carmina eſſe ut plurimum ſibi diſſimilia, dura, coacta, ex Scriptura, Orpheo, Heſiodo, oraculis Apollinis, Phocylidis, & cæteris gnomicis poetis conſarcinata.* Ad res ipſas in his Oraculis expreſſas quod attinet, modumque, quo referuntur, iterum demonſtrat Opſopæus ad oculum, *tam planè & copiosè eas in his libris deſcribi, ut facilè conjicere liceat, illas non prædictas, ſed prius viſas, auditas, aut lectas his ſcriptoribus fuiſſe, hiſtorias, non oracula eſſe*; verbi gratiâ: *Vaticinium Eſaiæ*, Ecce virgo concipiet, & pariet filium, *Sibyllam nominetenus exprimere: Ecce Virgo* Maria *pariet puerum* Jeſum in Bethlehem. *Quis credat Sibyllæ, Apollinis ſacerdoti, myſterium Incarnationis filij Dei clarius fuiſſe revelatum, quàm prophetæ φερομένῳ*, inquit porrò, ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἁγίου? *Quis propbetarum Baptiſmum Iohannis in Iordane, apparitionem Spiritus Sancti in Columbæ ſpecie prædixit? nullus: Atqui Sibyllis, ſi credere fas eſt, hæc prædixiſſe, ſicut libro VI. horum Oraculorum ſit videre.* Sic Oracula de Chriſto, & de XV. Imperatoribus, quo-

rum singula nomina & facta statim ab initio libri V. referuntur, meram relationem historicam de rebus præteritis esse; quomodo ergò oracula de rebus futuris? quamvis nomina tantùm capitalibus literis Græcis designentur, ut ægnimata potius, quàm historica relatio esse videantur: quæ fraus quandoque etiam in iis oraculis deprehendatur, quæ futura prædixisse videntur, quando autor eorum ex numeris, qui ex nominum literis exurgunt, harioletur; verbi gratia, quando libro VIII. Romam dicit perituram, postquam numerum nominis sui compleverit &c. Hactenus Opsopæi argumenta, quibus *αὐθεντίαν* horum Oraculorum impugnat.

Opsopæi argumenta reassumit *Casaubonus* Exercit. I. ad Apparatum Annalium *Baronii*, Num. XVIII. fol. 72. 73. 74. Ubi ex claritate horum Oraculorum de nascituro Christo è virgine, de passione ipsius & cruce, de regeneratione per Baptismum in vitam æternam &c. ita infert: *Ego verò suspicionem meam hoc loco dissimulare non possum. Nam equidem ingenuè profiteor, omnia hujus generis sive oracula, sive nuntiata, quò apertiora sunt, eò fieri mihi suspectiora.* Rationes, quibus Casaubonus se moveri, ut sic sentiat, profitetur, compendio proponam. I. inquit, *Verbo Dei contrarium videri, tam profunda mysteria Gentibus, quàm Dei populo peculiariter dilecto, ac suamet voce per prophetas erudito, clariùs fuisse proposita, quia sciamus, quàm exiles scintillæ veritatis priscis temporibus populo Iudaico illuxerint; ut Apostolus tempora ante Christum χρόνους ἀγνοίας, tempora ignorantiæ, Actor. 17. v. 30. appellet, & sæpe repetat, doctrinam de salute generis humani ante Christi incarnationem fuisse mysterium, quod absconditum à seculis & generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis ejus, Coloss. 1. v. 26.* confer. Rom. 16. v. 25. Ephes. 3. v. 9. *Quomodo ergò Sibyllina oracula, quæ Iesum sine ambagibus aut ænigmatis, ipso etiam nomine indicant, facta illius narrant, Ioh. Baptistam venturum nuntiant, & præconium illius, quale in Evangelio habetur, commemorant, pro non suppositittis habeamus? Tàm claram ne lucem gentibus affulsisse putemus, cùm adhuc populus ille περιούσιος in tàm densis tenebris jacebat?* Quod argumentum vel ab ipso Apostolo confirmari videtur, quando Rom. 3. v. 2. scribit, quod λόγια Dei Judæis præ cæteris credita fuerint, quibus hæc Goshen fuit illustrata, cum tristissimæ tenebræ reliquo orbi terrarum incumberent. *2. Se moveri*, inquit porrò Casaubonus, *ut his oraculis diffidat, quod apud Platonem, Aristotelem, Theophrastum, & tot alios è paganis curiosissimos omnium*

nium disciplinarum scrutatores eorum, quæ hodie apud Mercurium & Sibyllas miramur, nullum penitus extat vestigium; Et 3. *vehementer se etiam moveri, quòd primis Ecclesiæ temporibus quàm plurimi extiterint, qui facinus palmarium judicaverint, cœlestem veritatem figmentis suis ire adjutum, quò facilius nova doctrina à Gentibus sapientibus admitteretur: quæ officiosa mendacia, bono fine excogitata vocaverint; ex quo fonte sexcenti alij libri sint orti, quos illa ætas viderit sub nomine etiam Domini Iesu, & Apostolorum, aliorumque sanctorum publicatos, quorum plurimos Gelasius Papa in Decreto suo & Romani Concilij enumeret: hoc factum,* inquit Casaub. *vehementer esse reprehendendum, cum admiratione magnâ, quòd Patres ejusmodi scripta* (qualia Sibyllina sint) *tantâ facilitate receperint, & ad fulciendam Cœlestis veritatis auctoritatem testimonia ex illis proferre non dubitaverint; quemadmodum etiam alios constet, libros à Iustino, Clemente Alexandrino, Tertulliano, & aliis Patribus sæpe fuisse laudatos, quos jam nemo, vel mediocriter studiis Theologicis imbutus, Apocryphos fuisse dubitet; Paulum Græcos ad libros Sibyllinos, ut de Filio Dei veritatem inde discerent, rejecisse, quod Clemens Alexandrinus scribat, Traditionem esse, nullâ fide dignam.* Quod denique de Testimonio *Eusebij* & de acrostichide *Erythrææ* adscriptâ, ut & de *Virgilio* addit, mortem & passionem Christi ei non fuisse probè notam, inferiùs libabimus, ubi de utriusque & *Cumææ* & *Erythrææ* allatis oraculis sigillatim agemus. In Casauboni sententiam pleno gradu concedit *Boxhornius* in Histor. universali pag. 12. & seqq. statuens, quò apertiora sint hæc oracula, eò magis illos, qui Sibyllis ea tribuunt, falsos deprehendi, cùm pleraque sint ψευδεπίγραφα.

Tandem in authentiâ Oraculis, sub nomine Sibyllarum etiamnum extantibus, διαῤῥήδην abjudicandâ omninum rigorosissimus est *Dn. Ioh. Henricus Bœclerus in sua Dissertatione in Bucolicon Virgilij Quartum,* in qua pag. 7. Alberico Gentili, putanti, *non dubitandum, quin Virgilius confecerit versus plures hîc de Sibyllinis versibus*, respondet; *Non possumus* (puta, quod Gentilis innuit) *avidè amplecti, qui* Σιβυλλιακὰ *penitus ignoramus*; quâ assertione in ventos abit horum Oraculorum universa authoritas: Quod enim penitus ignoratur, ejus autoritas & respectus non potest, quoad nos, non pro non ente haberi.

Possent, si hæc non sufficiunt, adhuc aliæ rationes afferri, quibus, si nonnulla, tamen dubia reddi posse videtur horum oraculorum autoritas;

toritas;

toritas: inter quas non negligendnm est, quòd authentica eorum exemplaria non potuisse videntur venire in Christianorum manus arctissimam custodiam, quâ Sibyllini libri à Romanis secretissimè fuerunt habiti, primùm per *Duumviros Sacerdotes*, quorum officium erat, hos libros Romæ in delubro Junonis, quod erat in templo Jovis Capitolini, in cella quadam subterranea arcæ lapideæ inclusos custodire, eosque, si Senatus consulto juberentur, adire, & quæ propositæ quæstioni apposita invenissent, Senatui fideliter referre: quibus Duumviris additi fuerunt duo ministri publici, qui juxta sua ministeria etiam illorum fidem observarent, quia absque Senatus consulto hos libros adire, vel aliis legendos aut describendos concedere tantâ severitate fuit prohibitum, ut Rex *Tarquinius Priscus M. Aurelium*, Duumvirorum alterum culeo bubulo insutum, tanquam parricidam, in mare projecerit, quia libros Sibyllinos *Petronio* cuidam contra Sacerdotii fidem describendos dedit, adeoque patriæ sacra & secreta prodidisse fuit visus; qui Duumviratus post exactum *Tarquinium Superbum*, à Consulibus in Decemviratum, & sub *L. Cornelio Sylla* Dictatore annis 79. ante Christum in XV Decimviratum, tandemq; in XLviratum, retento tamen *XVvirûm* nomine, hac de causa excrevit, ut Sacerdotium hoc ad Sibyllinos libros habendos, & custodiendos publicâ autoritate sanctius certius, & inviolatius redderetur, quemadmodum in Oratione habitâ exemplum custodiæ horum librorum sub Augusto, cùm duobus forulis auratis sub Palatini Apollinis basi conderentur, ex Suetonio fuit adductum. Quomodo ergò certa, & indubia exemplaria horum Carminum in Christianorum manus pervenire potuerunt?

Hæc argumenta quemadmodum non sunt contemnendi roboris; ita robur illorum incrementum sumere videtur ab infirmitate solutionum, quas assertores autoritatis horum carminum tentare solent, & imprimis *Erasmus Schmidius*, olim Professor Wittenbergensis, Vir, cùm vita maneret, de græcis literis optimè meritus, pro Sibyllis proponit, dum in *Sibyllinis*, Operi posthumo *Notarum & Animadversionum in Novum Testamentum* annexis, Oratione tertiâ magnâ equidem pietate, utinam tantâ soliditate, aliquot argumenta, quæ authentiæ huic opponuntur, solvere conatur. Videamus ergò.

Ad argumentum, quod quidam afferunt, *Erythraam oracula sua græcâ linguâ conscribere ideò non potuisse, quia profiteatur, se cum Noah*

in

in arca diluvii fuisse, cum græca lingua nondum, sed unum labium in universa terra esset, nempe hebræum &c. ad hoc, inquam, argumentum respondet Schmidius; *Hanc Erythræam fuisse uxorem Iapeti, cum quo post Babylonicam linguarum confusionem in insulas, per quas Europa, & imprimis Græcia intelligatur, commigraverit, quò græcam linguam, quam in confusione Babylonicâ acceperit, ipsa & maritus Iapetus transtulerint; hinc etiam ejus oracula in hac linguâ fuisse scripta*: sed quàm laxè hæc, & quæsitè!

Nam posito, quod ad græcæ linguæ dialectum attinet, rem ita se habere potuisse; an revera se ita habuerit, hoc est, de quo ambigitur, ob rationes in mensa solis positas. 1. Quia mera conjectura est, hanc Erythræam Japeti conjugem fuisse: quomodo hoc probabitur? quia nondum probatum est, eam cum Noha in undis diluvii fluctuasse. Nec refert; hoc ipsam Erythræam in suis carminibus profiteri, testari: hæc ipsa enim carmina sunt, quorum veritas & autoritas in dubium vocatur, ut hæc instantia sit manifesta petitio principii. 2. Si fuit Japeti uxor; ergò non *virgo*: atqui Eusebius expressè eam vocat *virginem*: καὶ ταῦτα, inquiens, recitatâ acrostichide, τῇ παρθένῳ δηλαδὴ θεόθεν ἐπέστη προηρξαι. hoc est: ut habet versio; *Et hæc virgo perspicuè vaticinari potuit. Hæ enim Phœbades sive Pythiæ*, scribit Boissardus in Opere Posthumo cap. II. fol. 4. â *principio ex virginibus tantùm eligi erant solitæ, donec una illarum ab Echerate violata est: post hunc incestum sancitum est edicto populorum, ne in posterum ulla Pythia oraculis præficeretur, nisi ætate jam profectâ, ut testatur Palæphatus lib. 1.* Et denuo 3. si cum Noha, tanquam nurus Nohæ in arca fuit, & consequenter *non Ethnica, sed ex familia & ecclesia Nohæ, in qua promißionum de Meßia frequens fuit memoria & consideratio, quas etiam posteris suis illa diligentißimè voluit inculcatas, quod eò felicius præstare potuerit, quò rectiùs de iis informata, & simul dono prophetiæ divinitùs instructa fuerit*; ut Dn. Schmidius in orat. d. fol. 1508. scribit, quomodo sexta post diluvium ætate vixisse; imò quomodo Apollinis Sacerdotem, propter dementiam parentum tali cultui traditam, & dedecorosis furiis agitatam fuisse (quæ omnia Eusebius in vita Constantini de ea refert) credamus? Num Nohæ, ejusque procul dubio pientissimæ uxori ullam adscribamus dementiam, quâ filiam furioso & dedecoroso cultui tradere, & ex eâ

Sacerdotem Apollinis, hoc eſt, Dæmonis facere voluiſſe putemus? Ut alia plura tranſeant?

Ad argumentnm ex rhapſodia & inconcinnitate Sibillynorum carminum reſpondet; *Eſt*, inquiens, fol. 1507. *ſanè in carminibus Sibyllinis* (*σφάλματα deſcriptorum ſemper excipio*) *ea Græciſmi puritas, ut nulli Poëtarum Græcorum aliquid concedere videatur. Stylus profectò Homericus, Sibyllino ita ſimilis eſt, ut ne ovum quidem ovo ſimilius eſſe poßit* &c.

Atqui contrarium *Opſopœus* in Notis in hæc carmina paſſim, ut infrà audiemus, ad oculum demonſtravit: quod etiam quilibet Græcam linguam mediocriter doctus ex collatione horum carminum cum Homeri charactere obſervare poteſt, ut mirandum ſit, hunc inſignem, de græcis cumprimis literis meritiſſimum virum præ facilitate credulitatis in hac Phœbade non vidiſſe ea ſtyli παραπτώματα, quæ non deſcriptoris negligentia, ſed ſcriptoris ignorantia commiſit: Ut dicere quis poſſet de hac devotione erga hanc Pythiam: *Quisquis amat ranam, ranam putat eſſe Dianam.*

Ad argumentum *de nimiâ temporis diuturnitate, ad quam vita Erythrææ, ſi ea cum Noha in arca, ejusque nurus fuiſſe ſtatuitur, extendenda eſſet, quia etiam de Ilÿ excidio & Græcorum victoriâ, imò de ipſius Æneæ adventu in Italiam, & fatalis terræ Inventione oracula tradat, Hectore atque Priamo, Peleo & Achille nominatis, quorum ætatem utiq; attingere non potuit*. Ad hoc argumentum, quod inſolubile videtur (hoc enim pacto hæc Erythræa Trojanum excidium attigiſſet, ac ultra millenarium vixiſſet, quia diluvium, in cujus undis ſe profitetur cum Noha in arca fuiſſe, in annum Mundi 1656. Trojæ a. excidium in annum 2721. incidit) ad hoc, inquam, argumentum hæc *Schmidÿ* eſt reſponſio: *Sibyllæ oraculum non eo ſenſu eſſe accipiendum, ac ſi illa αὐτοπροσώπως Græcis adverſus Ilion victoriam, Æneæ contra Italiam promiſiſſet; ſed hos eventus in illius oraculis prædictos, à Græcis deinceps ex his ipſis Oraculis collectos fuiſſe. Non obſtare, quod Hector & Priamus, Peleus & Achilles nondum nati, fuerint nominati: Neque enim in Prophetiis infrequens eſſe, Nomina perſonarum ante Perſonas extare, ſicut Cyrus ſive Cores diu ante nativitatem fuerit nominatus.*

Sed

Sed respondemus, si obtineri posset hæc assertio, *in Prophetiis infrequens non esse, nomina personarum ante personas extare*, solutio, hæc Schmidiana argumentum objectum elumbe redderet? Sed quando, quod postulatur, obtinebitur? Unicum exemplum de Cyro ante nativitatem ab Esaia nominato non facit regulam, sicut una hirundo non facit ver: quot urbibus minatus est Deus excidium & eversionem, verbi gratia; Ipsis Hierosolymis, eversoribus tamen, v. g. Nebucadnezare ac Tito Vespasiano multo ante tempore nominetenus non expressis; exinde argumentum non topicum, sed necessarium est, quando argumentamur: *Erythræa in Oraculis de excidio Trojæ Hectorem atque Priamum, Peleum atque Achillem nominetenus exprimit*: Ergò *etiam eorum tempora attigit, & consequenter cum Noah in arca non potuit esse.*

Ad argumentum de materia, *Non esse verisimile, extra Ecclesiam Dei esse de Christo & Anti-Christo tam expressa vaticinia, qualia huic Erythrææ adscribuntur*; respondet: *Neque hanc Erythræam fuisse extra Ecclesiam, consequenter nec Ethnicam, sed ex familia Nohæ, & Iapeti conjugem* &c. Sed hoc modò fuit dilutum. Magorum & Bileam exemplum nihil efficit, quod tanquam singulare solennitatem vaticinandi, qualem oracula tum Erythrææ, tum reliquis Sibyllis his octo libris adscripta præ se ferunt, nondum arguit.

Tandem argumentum à claritate & perspicuitate horum oraculorum desumptum, quod *Casaubonus* suprà potenter strinxit, *Schmidius* in dicta orat. fol. 1508. ita solvere tentat: *Tantâ claritate miseris Gentilibus, qui in tenebris ignorantiæ sederint, opus fuisse. Elucescere inde bonitatem Dei, seriamque voluntatem, ut omnes ad filium suum convertantur. Secus gentes scire non potuisse, virginem parituram esse, nisi tam clara vaticinia habuissent. Esaianum Oraculum, Ecce Virgo concipiet* &c. *Gentibus ferè ignotum fuisse, & vix à Iudæis non in dubium vocatum* &c. *sine his oraculis nec Ovidium scripturum fuisse de Cæsare Augusto, quod visurus sit prolem sanctâ de virgine natam* &c. *licet hoc de Tiberio, Liviæ ab Augusto adoptato filio intellexerit; quod & Virgilius in quarta Ecloga fecerit. Nec tam clara fuisse hæc oracula ante eventum, ut jam sint per Christum completa, utut circumstantiæ à Sibyllis fuerint expressæ, quas Evangelistæ de miraculis, de paßione & morte Christi referunt, Venturum esse Regem de Cœlo, qui inter alia miracula quinque millia hominum quinque panibus, & duobus piscibus sit satiaturus* &c.

Piè hæc videntur ſcribi, ſed cauſæ præſenti parum analogè: fortiùs argumentum à *Caſaubono* eſt adſtrictum, quàm hîc à doctiſſimo *Schmidio* ſolutum. Cur gentes majori claritate revelationis opus habent, quam cives ſanctorum, & domeſtici Dei? Annon naturales tenebræ, de quibus in admirabile lumen Dei vocamur, utrobique ſunt uniusmodi, ſolo revelationis lumine diſſipandæ, diſcutiendæ? Si ex hac majori claritate horum miraculorum erga gentes elucet Dei bonitas, conſequens erit, bonitatem Dei erga populum ſuum in Eccleſia minorem fuiſſe, quàm erat erga gentes extra Eccleſiam: Imò vocationem ad gratiam etiam extra Eccleſiam (extra quàm tamen non eſt ſalus) quàm in Eccleſia clariorem eſſe, quæ quis admittat? Quid enim reſpondebimus Regio Pſalti, bonitatem Dei erga Eccleſiam ob revelationem ſermonis ſoli Eccleſiæ, ſeclusâ omni natione aliâ, prædicanti, quando inquit: *Qui annuntiat verbum ſuum Iacob, Iuſtitias & judicia ſua Iſrael. Non fecit taliter omni nationi, & judicia ſua non manifeſtavit eis*: Pſalm 147. ℣. 19. 20. Gentes citra Erythrææ oracula ſcire non potuiſſe, Virginem parituram eſſe filium, falſum eſt, quia aditus ad Eccleſiam etiam in V. T. ipſis non fuit occluſus, in qua hoc myſterium, ex Eſaia αὐτολεξεὶ diſcere potuiſſent, ut conſtat ex aggreſſu proſelytorum ad Eccleſiam, qui frequentiſſimus fuit in V. T. Et eſto, ſciverint hoc ex his oraculis, *Virginem parituram eſſe filium*, quid profuit eis hæc ſcientia, quæ ideò ſalutaris non fuit, qui ſolertiſſimi inter eos, quales fuerunt poetæ, *Ovidius* & *Virgilius*, iſte de *Tiberio*, hic de *Salonino*, Pollionis filio, id fuerunt interpretati; Meſſiâ ipſis planè manente incognito. Vaticinium, quæ κατὰ τὸ ῥητὸν eventum ſine ægnimatis cum omnibus circumſtantiis deſcribunt, ut nihil, niſi quod futura ſunt, ab hiſtoria, quæ factum refert, differant, quemadmodum multa oracula Sibyllina ſe habent, in illis claritatis gradus non habent, ſive futura ſint, ſive completa coram oculis verſentur: quod de vaticiniis prophetarum dici non poteſt, quorum vix ullum clarius eſt, quàm Eſaianum, *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium*: Quod tamen Erythræa (ſi quidem id Erythrææ eſt) & nomine Deiparæ, & loco nativitatis illuſtrat; *Ecce*, inquiens, *Virgo Maria pariet puerum Ieſum in Bethlehem*. Hactenus de argumentis pro authentia octo librorum Sibyllinorum carminum, ut extant, & Sibyllarum nomine circumferantur.

Deci-

Decisio quæstionis hactenus in utramque partem disputatæ.

Quid concluditur ex argumentis hactenus pro & contra reciprocatis? Ergone octo libri, oraculorum, qui Sibyllarum nomine publicati extant, non sunt Sibyllarum, sed Sibyllis suppositi? quod quidem ex disputatione, hactenus ex gravissimis auctoribus, ut & gravissimis rationibus agitata, sequi videtur?

Quò major est autoritas eorum, qui hanc quæstionem affirmant, & pro authentiâ horum librorum in acie stant, ut ea omninò maxima est, quorum nomina Ecclesiæ lumina sunt, ut juxta antiquos Scriptores, *Iustinum Martyrem, Theophilum Antiochenum, Athenageram, Clementem Alexandrinum, Firmianum Lactantium*, & alios, quos hæc oracula contra gentiles allegasse legimus, etiam sunt nostri & nostrates, *Franzius, Iacobus Martini, Gerhardus, Iacobus Boissardus*, & cujus argumenta modo ventilavimus, *Erasmus Schmidius* (quanti Theologi, quanti Philosophi & Philologi) quò major, inquam, est horum virorum autoritas, eò durius est, & reprehensioni proximius, hanc quæstionem negare, & his libris abjudicare autoritatem authenticam qualiscunq; vel tandem illa sit, quos antiquitas & superior ætas ferè unanimi consensu pro Sibyllinis habuit, iisque θεῖόν τι subesse fuit opinata; à quorum consensu sine rationibus urgentissimis discedere modestum ingenium nefas ducat, ut tacere malit, quàm loqui cum eorum præjudicio. Verùm quid agamus, ubi progressu temporis, quod multa aperit, in propatulo est veritas, & Sol in horizonte nostro verticaliter radiat, magnisque nominibus non tàm ignorantia, quam credulitatis aliquandiu imposuit facilitas, ut suppositios libros pro genuinis habuerint, qui vel tandem pseudepigraphi sunt deprehensi? quemadmodum *Casaubonus* loc. sup. allegato, Apparatus Num. XVIII. fol. 73. plurium adhuc librorum mentionem facit, qui sub nomine etiam *Domini Iesu* & *Apostolorum, aliorumque Sanctorum* fuerunt publicati, quos Gelasius Papa in suo, & Romani Concilii decreto enumerat, sed ab Ecclesia tandem fuerunt rejecti. Non tamen levis, sed ratione tum temporis nixa fuit Patrum in recipiendis his libris facilitas, quæ tempore opus habuit, donec vel tandem, ut nunc est, veritas fuit manifestata: quod etiam *Casaubonus* vel tandem agnoscit, quando l. c. paginâ versâ subjungit: *Sed tempore opus erat, ut fraus detegeretur.*

Restat, ut ambage semotâ edisseramus, quæ nam vel tandem de his libris & oraculis sit nostra sententia. Statuimus ergò, nec omnia, nec nulla in iis extantia oracula, Sibyllis esse tribuenda: Non omnia, ob argumenta superius allata, quæ maximæ parti horum librorum suppositionis larvam detrahunt; Non nulla; quia dubium non est, quicquid in his libris genuinè Sibyllarum est, tincturam esse eorum, quæ supposititia sunt, ne figmenta colore careant. Quod nec ipse *Casaubonus*, quamvis acris hujus suppositionis censor, negat; *Scio*, inquiens, *Origenem contra Celsum, qui hoc nomine Christianos acriter suggillabat, ad vetusta exemplaria provocare, in quibus inveniantur. Neque nos sanè negamus, multa divinitus potuisse dici à paganorum vatibus*, (quod ipsum cum grano salis accipiendum est) *non minùs, quàm ab asina Balaam; Illa tantum rejicimus, quæ arcana religionis nostræ apertius explicant, quàm factum sit unquàm à Dei Prophetis.* Quam ipsam, tanquam mediam sententiam etiam *D. Calovius* in *System. Locorum* de Sibyllarum autoritate pag. 444. 445. liberali manu dat; *Nec fabulosa*, inquiens, *omnia, vel conficta de Sibyllis statuentes, nec omnia, quæ sub Sibyllarum nomine adducuntur, pro veris certisque admittimus; cui sententiæ*, statim subjungit, *ut calculum nostrum adjiciamus, ab istâ quidem parte autoritas fide digna, ab hac verò ratio prægnantissima suadet &c.* In quam eandem sententiam in suo *Zoroastre Bactriano* pag. 226. etiam Dn. *Ioh. Henricus Vrsinus*, pleno gradu concedit; quando scribit: *Dissimulare tamen non possum, eorum nec* (sphalma est, ut contextus evincit typographi, *nec* pro *me* exscribentis) *accedere sententiæ, qui hæc Sibyllina carmina, quæ hodie extant, libris octo comprehensa, de quibus quæstio agitatur, maximâ sui parte supposititia esse censuerunt. Certè qui negaverit, pleraque post Prophetas, post Evangelium, excogitata, verbotim ex sacris literis delibata; ille idem Solem lucere mero meridie negare audeat. Tractaverunt hoc argumentum Casaubonus contra Baronium, & vindex ejus Capellus contra Rosweydem, ut & Opsopaus &c.*

Quia autem *non tàm facile est vera invenire, quàm falsa*, ut inquit Cicero, *redarguere*, maximè in iis, quæ sunt meræ revelationis, & humanâ ope difficulter dignosci possunt, operæ pretium est in hac disquisitione ad sequentem regulam inconnivis oculis attendere:

Quæ.

Quæcunque oracula sub nomine Sibyllarum ante Christum natum, aut seculo proximè subsecuto à scriptore ethnico, aut non-Christiano allegata inveniuntur, illa indubiè præsumuntur genuinè esse Sibyllina?

Ratio est, *quia suppositionis Christianorum suspicione carent*: exempli gratia, lib. tertio Oraculorum habetur oraculum, non procul ab initio, de turre Babylonica, quod ita habet:

Ἀλλ' ὁπόταν μεγάλοιο θεοῦ τελέονται ἀπειλαί,
Ἅς ποτ' ἐπηπείλησε βροτοῖς, οἱ πύργον ἔτευξαν
Χώρῃ ἐν Ἀσσυρίῃ ὁμόφωνοι δ' ἦσαν ἅπαντες,
Καὶ βούλοντ' ἀναβῆν' εἰς οὐρανὸν ἀστερόεντα
Αὐτίκα ἀθάνατος *
Πνεύμασιν. αὐτὰρ ἔπει τ' ἄνεμοι μέγαν ὑψόθι πύργον
Ῥίψαν, καὶ θνητοῖσιν ἐπ' ἀλλήλους ἔριν ὦρσαν,
Τοὔνεκα τὸν Βαβυλῶνα βροτοὶ πόλει οὔνομ' ἔθεντο.

Hoc est:

Sed cùm Magni Dei fiebant minæ,
Quas olim minatus fuit mortalibus, illi turrim ædificarunt,
In terra Assyriaca; unius soni verò erant omnes,
Et volebant ascendere in cœlum stelliferum,
*Continuò immortalis **
Flatibus: Verùm postquàm venti magnam desuper turrim,
Projiciebant, & mortalibus invicem lis fuit mota,
Propterea Babylonis miseri civitati nomen imposuerunt.

Hoc oraculum genuinum, non suppotitium esse, ex eo concluditur, quia Josephus l. 1. Antiq. Jud. C. 5. sequentibus verbis hoc allegat: *De turri autem hac, deque linguis hominum mutatis, meminit & Sibylla his verbis: Cum universi homines uno eloquio uterentur, turrim ædificarunt quidem celsissimam, quasi ad cœlum per eam ascensuri. Dij verò procellis immissis turrim subverterunt, & suam cuique linguam dederunt, quæ causa fuit, ut urbs ea Babylonis vocabulum acceperit.* Annon, si Sibyllinus

linus textus hiatu mancus non esset, ferè αὐτολεξεὶ cum allegatione Josephi hoc oraculum consonaret? Quis verò Judæum, qui Josephus erat, aliquid, quod in Christianorum religionis favorem cedit, supposuisse credat?

Hac regulâ observatâ etiam acrostichis, quæ *Erythrææ* ab Eusebio tribuitur, absque dubio pro verè Sibyllinâ habenda esset, si certum esset, esse illam eandem, cujus Cicero mentionem facit libr. II. de divinatione; cujus primis versuum literis aliquid connectebatur, ut in quibusdam Ennianis, quæ Ennius fecit: Tum temporis enim, Christianis nondum extantibus, à Christianis nulla fieri potuit suppositio. Sed de hac acrostichide infrà suo loco ex professo.

Sic etiam si carmen *Cumææ*, quod Virgilius Ecclogâ IV. imitatus est (quicquid, ut mox audiemus, in contrarium affertur) etiamnum in his Sibyllinis libris ita synopticè extare demonstrari posset, ut modò oraculum de Turri Babel & linguarum confusione à Josepho allegatum demonstravimus in libro tertio horum oraculorum, non procul ab initio extare, planum esset, esse illud per hanc ipsam regulam consequenter genuinè Sibyllinum; quia hoc in passu idem ex *imitatione* sequitur, quod regula nostra ex *allegatione* sequi tradit, ut è vestigio ex Virgilii Eccloga sumus demonstraturi. Et hæc quidem de quæstione, suprà de libris octo Oraculorum, Sibyllis adscriptorum, propositâ sufficiant: Conferri tamen possunt, quæ *Maresius* in Syllog. disput. part. secund. pag. 489. seqq. thesi XXVII. & seqq. de hoc ipso argumento prolixè, & in plerisque solidè disputat, atque thesi XXXIV. & seqq. probabiles rationes & argumenta affert; ea, quæ sub Sibyllarum nomine ψευδεπίγραφα sunt, & circumferuntur, *Montanum* hæresiarcham confinxisse: ad quæ, quia prolixiora, sed & lectu digna sunt, lectorem remittimus.

De Ecloga IV. Virgilii.

Utrum Poëta in illa carmen aliquod Sibyllinum fuerit imitatus?

(*k p.5. & seqq.*) Historiam de Sibyllâ Cumæâ, quæ novem libros Tarquinio Prisco pro certo pretio obtulit, sex eorum combussit, tres tan-

tandem vendidit, ſcriptores ferè unanimi calamo teſtantur, utut Livius eam non recitet, quod veritati hujus hiſtoriæ nihil demit, quia in hiſtoricis ab autoritate negativè argumentari non licet: quod ipſum de diverſitate circumſtantiarum hiſtoriæ, tum hujus, tum Sibyllarum in genere obſervandum eſt, eam ſubſtantiæ rerum geſtarum negationem non inferre, verbi gratiâ, quod *Lactantius* ex *Varrone* refert, hanc à Cumæâ fatidicorum librorum venditionem factam eſſe regnante *Tarquinio Priſco*, quam Plinius, Gellius, Servius, alii de *Tarquinio Superbo* referunt, qui multis annis poſt *Tarquinium Priſcum* regnavit. Quæſtio principalis, quàm expreſſimus, nunc noſtra Helena ſit; *Vtrum Virgilius in Ecloga indigitata, cujus initium eſt*, Sicelides Muſæ &c. *Sibyllinum quoddam Carmen fuerit imitatus, nec ne?* puta transferendo id, tum ad *Saloninum*, recens natum *Pollionis*, Conſulis Romani, filium, tum ad Cæſarem *Auguſtum* ipſum, certo reſpectu ad utrumque habito. Hanc enim quæſtionem ſi affirmando obtinebimus, inviolabiliter conſequens erit, Sibyllam Cumæam de Chriſto Jeſu naſcituro, regnaturo, populum ſalvaturo, aliquod oraculum protuliſſe: probato enim, Virgilium tale aliquod carmen fuiſſe imitatum, probatum erit, ipſum id legiſſe; ſecus quî illud imitari potuiſſet? probatum ſimul erit, omne abfuiſſe ſuppoſitionis à Chriſtianis factæ periculum, quia Chriſtiani tempore *Auguſti*, quo Poëta floruit, nondum fuere: quod argumentum me movet, ut huic, ſaltem per imitationem à Poëta expreſſo Carmini in aſſerendis Sibyllarum oraculis de Chriſto ferè plus tribuam, quàm reliquis Σιβυλλιακοῖς fere univerſis, ut quidem ea octo libris expreſſa circumferuntur: Et hoc quidem ob duas urgentiſſimas rationes conſequentiæ; tum quia prædicata, quæ Poëta vel *Salonino*, vel *Auguſto* in hac Ecloga per quandam ἀποθέωσιν tribuit, in ipſo Cumanæ Oraculo de progenie novâ, cœlo deſcendente, ideò propriè ſunt intelligenda, quia quæ tropicè transferuntur à ſubjecto ad ſubjectum aliud, ex naturâ analogiæ propriam ſignificationem in ſubjecto, à quo fit translatio, neceſſariò præſupponunt; tum quia, ut dixi, *Cumana* carmen tum temporis ab omni ſuſpicione ſuppoſitionis de Chriſtianis præſumendæ, fuit immune.

Hic in contrariam ferè ſententiam ire obſervamus *Cl. Dn. Iohannem Henricum Bœclerum*, celeberrimum temporis noſtri Criticum, Virum, de re literariâ meritiſſimum, qui in *Diſſertatione in hoc quartum Bucolicum* non

non ita pridem publicatâ, inter alia pag. 7. equidem rectè negare videtur, *Virgilium in laudando Cumæo Carmine ad supposititia Sibyllina, ut nunc extant, respexisse*, sententiam tamen suam ita proponit, ut, licet videri possit, quod oraculum aliquod ex Sibyllinis libris, sive fatalibus, qui perierunt, proditum agnoscat, id tamen non, nisi de instauratione magnâ, & instauratore sive regio, sive divino aliquo Romanorum, quod Virgilius sententiis seculo ἡγεμονικῷ, sive aureo describendo usitato extulerit, intelligendum esse putet: addito, *Albericum Gentilem putare, non dubitandum esse, quin Virgilius confecerit versus plures de Sibyllinis versibus; quod ideò avidè amplecti non possit, quia* Σιβυλλιακὰ *penitus ignoremus. Imò*, addit porrò, *quid? si Probi explicatio proba sit, qui Cumæum carmen pro Hesiodeo accipiat; Hesiodum enim Cumæum esse, juxta Suidam in voce* Ἡσιοδ. *in adolescentia Ascram Bœotiæ translatum, cui sententiæ Stephani testimonium de Vrbibus congruat, ut Cumæum carmen poeta eodem sensu dixerit, quo alibi Ascræum, neque enim Ascræum magis, quàm Cumæum esse Hesiodum; apud quem doctrinam de successione ætatum accuratè descriptam habeamus, unde & Virgilius aliqua in hanc Eclogam eruditâ imitatione transtulerit, sicut annotaverit Fulvius Vrsinus. Nec de cætero ineruditam esse* μετάφρασιν *in græco versu, cùm dicit; Oraculi Cumæi sortem* εἰς τέλος *ad finem venisse: Vltimam enim ætatem Cumæi Carminis non esse illam auream, quam hac Ecloga celebrat, sed eam, quæ antecesserit, & attulerit, seu portenderit instaurationem rerum.* Hactenus verba penè formalia *Dn. Bœcleri.* Expendamus singula breviter, calamo à veneratione Viri minimè alieno.

I. Transeat, Virgilium in laudando *Cumæo Carmine* ad supposititia Sibyllina, ut nunc extant, non respexisse; nec nos respexisse opinamur.

II. Hoc ipsum est, quod nos statuimus, non nisi ex eo, quod de hujus Sibyllæ carminibus perditum est, hanc Eclogam esse desumtam: id autem, ex quo desumta est, non de Christo, sed tantum de fatalibus Romani status agere, in quæstione est, τὸ κρινόμενον est: Nos argumento; ex analogia Comparatorum desumpto modò contrarium demonstravimus.

III. Annon ἀσύστατα sunt; concedere, *hanc Eclogam ex eo carmine Cumæ esse desumptam, quod perditum est*: Et affirmare, *Poetam nullos versus,*

sus,

ſus de Sibyllinis verſibus confeciſſe? Ratio, quæ additur, non arguit, quia negatur. Neque enim probari poteſt, *nos* Σιβυλλιακὰ *penitus ignorare*; Qui enim falſa cum veris tolerat, quod *Opſopœus*, judicioſus in hanc rem inquiſitor, de octo libris horum oraculorum agnoſcit, quando ſcribit: *quia tàm facilè vera invenire, quàm falſa redarguere non liceat, falſa cum veris, & mala cùm bonis toleranda eſſe*; is profectò vera penitus ignorare non poteſt: Nec, conceſſo, *nos vera* Σιβυλλιακὰ *penitus ignorare*, conſequens eſt, Virgilium *nihil Sibyllinum*, verbi gratia, *Cumæum*, in hoc Bucolico imitatum eſſe; quia ſufficit, *Cumæum Carmen* ad imitationem ſui Bucolici Virgilio non incognitum fuiſſe, utut nobis à priori incognitum ſit, dummodò conſtet, ipſum id imitatum fuiſſe.

IV. Affectatè quæſitum eſt, quamvis ſpeciem habens, quod de Heſiodo affertur, illum tàm *Cumæum*, quàm *Aſcræum* fuiſſe, ut proba videatur eſſe *Probi* explicatio, quâ per *Cumæum* carmen *Heſiodeum* ſumatur: negatur hæc explicatio eſſe proba; quia in eo ipſo carmine, in quo Heſiodus de ſucceſſione ætatum agit, nempe in *Operis*, *Aſcræus* inſcribitur, non ſecus, ac Chriſtus, non à loco nativitatis Bethlehemiticus, ſed educationis Nazaræus vocatur, Matth. 2. ℣. 23. Ut taceamus, in Heſiodo nec volam extare, nec veſtigium ullius inventionis in realibus, quod *de quopiam, ex virgine naſcituro, de cœlo deſcenſuro, longè lateque regnaturo, terras ob ſceleris noſtri veſtigia perpetuâ formidine ſolituro*, Virgilio in hoc Bucolico materiam imitationis promere potuiſſet, utut de aureâ ætate aliquid extet, ad quod illa verba, *Et toto ſurget gens aurea Mundo*, alludere videntur. Hinc nec *Boxhornius* in *Hiſt. Univerſali*, in qua à p. 19. usque ad 25. accuratè de hac Ecloga agit, diſputat, *Cumæum Carmen, quod Virgilius imitatus eſt, Cumæa non eſſe*; hoc ſaltem negans, quod origine Sibyllinum, & non potius Propheticum ſit; quod & nos damus, in hoc ſaltem diſtantes à Boxhornio, quia nos Sibyllam vaticinatam eſſe ſtatuimus inſpiratam à diabolo, qui hæc de Chriſto vaticinia longè acutiùs, quàm Sibyllæ, ex prophetiis concludere potuit; è contra *Boxhornius* putare videtur, Sibyllas hæc ſua de Chriſto oracula tantummodo ex converſatione Judæorum, & ex prophetis habuiſſe.

V. Nodus in ſcirpo eſt, qui in μεταφράσει græci verſus quæritur, quo Oraculi Cumæi ſors εἰς τέλος *ad finem* veniſſe dicitur. Quomodo enim probabitur, *ultimam ætatem* in Cumæo carmine non eſſe illam *auream*, quam hæc Ecloga celebrat? quia carmen Cumæum non amplius extat,

ex quo etiam ordo ætatum, quem *Cumana* observavit, colligi posset: quin omninò probabile est, eam ideò per *ultimam ætatem* in carmine suo *auream*, quam hæc Ecloga innuit, intellexisse, quia vaticinia de regno Christi, ex quorum collectione diabolus Sibyllis sua Oracula inspiravit, sub imagine seculi ἡγεμονικοῦ, eam felicitatem novissimorum sub Messiâ temporum promittunt, quæ *plus, quam aurea* est, ad innuendam regni Christi felicitatem spiritualem, consistentis *in justitia, pace, & gaudio in Spiritu S.* Rom. 14, 17. ut rem acu non tangat, qui putat, Cumanam eam ætatem intellexisse quæ *antecessit*, & *attulit*, seu *portendit instaurationem rerum*.

Stat ergò sententia; argumentum, quod Sibylla de Christi nativitate, passione, morte, & regno vaticinata fuerit, vix certius haberi, quàm hanc ipsam Virgilii Eclogam, ob indubitatam, & à suspicione suppositionis omninò liberam αὐθεντίαν Cumæi carminis, cujus imitationem, & applicationem ad *Saloninum*, *Augustum*, & *Augusti* tempora Poëta apertâ confessione profitetur, inquiens,

Ultima Cumæi venit jam Carminis ætas.

Utut nihil minus, quàm Christum in animo habuerit, cùm hanc Eclogam scriberet, & ad *Saloninum* atque *Augustum* Cæsarem applicaret; quemadmodum Cl. Bœclerus Eusebium l. c. rectè corrigit, opinantem, *Poëtam non ignarum mysterij de Christo fuisse, ac veritate occultatâ verbis ad usitatam Ethnicorum religionem pertinentibus, usum esse*; quæ sententia etsi pietati credulitatis Eusebianæ sit tribuenda, tamen censoriam virgulam meritò sustinet.

Porrò valdè operosus est Dn. Bœclerus in maximâ parte suæ *Dissertationis* refutando Eusebii explicationem, quâ tota Ecloga ad Christum applicatur, & κατὰ τὸ ῥητὸν de nemine alio, nisi de Christo intelligi posse demonstratur; διαῤῥήδην negans, *quòd vel Christus, vel nova aliqua* διαδοχὴ *populi Christiani in ea* ex Virgilii intentione describatur; econtra omnes & singulos versus partim ad *Saloninum*, Pollionis ἀρτιγέννητον filium, partim ad *Augustum Cæsarem*, partim ad *felicem statum* ἡγεμονικὸν sub Augusto ex Poëtæ intentione referens; in qua refutatione & demonstratione iterum calculum ejus interpretationi liberaliter adjicimus; posthabito Eusebio, qui etiam Virgilio incarnationis mysterium cognitum fuisse pientiùs, quàm solidiùs ex hoc poëmate collegit; Quod autem in intentione inspiratoris & revelatoris hujus Carminis, quicunque vel tandem ille fuerit, nec Christus,

nec

nec nova διαδοχῆ populi Christiani τὸ σήμειον περιλεγόμενον fuerit, & quod tale quid ex hac Ecloga hoc argumento, quia Virgilius Cumææ carmen eruditâ ad Saloninum, & ἡγεμονικὸν sub Augusto statum imitatio- ne transtulit, per consequentiam concludi non possit, hoc est, in quo Clar. Bœclerus nos dissentientes habet. Si enim hæc consequentia admittere- tur; *Virgilius ea, quæ de novâ progenie è cœlo descensurâ, & ex virgine na- sciturâ Cumæa Sibylla prædixit, ad Saloninum, ad Augustum & ἡγεμονικὸν sub Augusto seculum transtulit*: Ergò *Cumæa nihil de Christo, nihil de ejus regno, & novâ διαδοχῆ populi Christiani prædixit*; hæc, inquam, con- sequentia si valeret, quæ non incommoda consequerentur? optandum esset, ut authenticum *Cumææ* Carmen, quod Virgilius, Augusti inte- rioris admissionis cliens, procul dubio ex singulari indultu sibi com- municatum habuit, & in hac Ecloga imitatus est, adhuc extaret, ne tantùm de typo ex quasi antitypo, & de corpore ex umbrâ judicium fe- rendum esset.

Interim habemus consentientem etiam *Maresium* in suprà cit. Syllog. part. secund. pag. 494. thes. XLIII. ubi inquit: *Idem omninò judicium faciendum de illo Sibyllæ Cumanæ vaticinio, quod extat apud Virgilium Ecloga 4. & cujus scribendæ occasionem & materiam aliquam, citra du- bium, ex libris Sibyllinis, qui tùm extabant, aut pro talibus venditaban- tur, ingeniosus Poëta desumsit.* *Desumtam*, addit, *dico ex libris Sibylli- nis, qui tùm extabant.* Item, *Constantinum magnum justo humaniùs de Virgilio*, ac si & is in scribenda hac ex Sibyllino carmine de Messia Eclo- ga cogitasset, *sensisse*; ac *Sibyllam astu dæmonis, illa suis nugamentis inseruisse* thesi XLVIII. scribit: allegatis simul planè in nostram sen- tentiam *Ludovico Vive* ad c. 27. l. 10. de C. D. August. & *Usserio* erudi- tissimo ex Tom. *1. Annal. V. T. an. 40.* ante Christum. Et hæc quidem de Ecloga Virgilii.

(l. pag. 6.) vide Institutiones nostras Historic. lib. 2. c. 2. in quo qua- ternarius numerus Monarchiarum ex Dan. c. 2. ℣. 31. & seqq. probatur, & capp. seqq. usque ad finem libri contra *Bodini* plausibiles objectio- nes defenditur.

(m. pag. 7.) Esa. 7. ℣. 14.

(n. pag. ead.) Genes. 3. ℣. 15.

(o. pag. ead.) 1. Cor. 15. ℣. 47.

(p. pag. ead.) Joh. 6. ℣. 38.

(q. pag. ead.) Genes. 49. ℣. 10.

(r.pag.7.) *Eusebius* de vita Constantini Imp. lib. V. fol. 227. & seqq.
(s.pag.ead.) Augustinus *Epist. 156. ad Marcianum.*

(t.pag.7.) *De acrostichide, ab Eusebio Sibyllæ Erythrææ adscriptâ, an ea sit authentica, nec ne?*

Fuit authentia *Cumææ Carminis* de Christo; utinam acrostichis, ab Eusebio Erythrææ adscripta, tam extra teli jactum, ac illa, constituta esset, & dubitationis aleâ careret, ut eam carere arbitratus sum, cùm Orationem hanc haberem, & tantùm non intrepidè profiterer, nihil in contrarium suspicandum esse. Cur enim fucum lectori faciam, aliter scriptam, quàm habitam Orationem exhibendo, quem Auditor protinus animadverteret? Cardo quæstionis est; *sit ne hæc Acrostichis Erythrææ genuina, an supposita?* Cur in affirmativam inclinaverim, movit me, ut lector in oratione videt, tùm ratio, tum testium tàm veterum, quàm recentiorum autoritas, quæ & ipsa, imprimis quod ad Eusebium, ratione non contemnendâ nititur. Annon solidum argumentum videtur, quod ex vigilantiâ Romanorum est desumptum, præ quâ vix quicquam potuit in his carminibus admittendis esse non genuinum: quam vigilantiam etiam Onuphrius lib. de Sibyllis ex Lactantio, & aliorum veterum scriptis testatur; *Horum*, inquiens, *librorum custodia IIViris primùm, deinde XViris, postremò XVViris sacris faciundis commissa fuit, eosque ab aliis prater eos aspici, aut legi nefas erat, ut Lactantius tradit: Atque ut paucis verbis multa comprehendam, nihil Romani neque sanctum, neque sacrum, ita custodiebant, quemadmodum hæc Sibyllina divinitùs (ut existimabant) missa oracula; & cum Dij immortales de rebus adversis consulendi essent, remediumque aliquod malis quærendum, uti de aliquâ intestinâ civilique seditione, vel bello externo, aut pestilentiâ urbem vexante tollendâ, de funestorum exitiabiliumque casuum remediis, ut Cannensis cladis, pacis Caudinæ, de prodigiis expiandis, cæterisque rebus adversis, hos libros quasi ad Oraculum præsentaneumque remedium XVViri sacris faciundis adire solebant, in his omnium malorum remedia inveniri posse existimabant.* Quod ipsum dum Eusebius à Christianis post Christum factum esse testatur, refutans eos, qui hanc acrostichidem νοθεύεσθαι dixerunt, simulque asserens, Ciceronem eam legisse, suisque Commentariis intulisse; quis quæso de ejus authentiâ dubi-

tandi,

tandi, vel ſuppoſitionem à Chriſtianis factam ſuſpicandi locus reliquus eſſe potuit? Num carmen, quod ante Chriſtum natum ex Euſebii teſtimonio extitit, à Chriſtianis nondum extantibus ſuppoſitum eſſe credamus? accedente etiam Auguſtini teſtimonio, qui Euſebio calculum adjicit, & l. 18. de C. D. c. 23. de hac, ipſa acroſtichide ſcribit: *Vir Clariſſimus Flaccianus, qui etiam Proconſul fuit, homo facillimæ facundiæ, multæque doctrinæ, cùm de Chriſto colloqueremur, græcum nobis codicem protulit, carmina eſſe dicens Sibyllæ Erythrææ* &c. En codicem græcum, in quo hæc acroſtichis de Chriſto extitit, non à plebeo ſubleſtæ, vel ſuſpectæ fidei Chriſtiano, ſed à Proconſule Romano, Auguſtino prolatum & communicatum! Summatim tantæ autoritatis apud veteres Chriſtianos fuit hæc acroſtichis, ut ex ejus literis initialibus Ιησȣ̃ς χρειςὸς θεȣ̃ ὑὸς Σωτὴρ fecerint nomen ἰχθὺς, quod *piſcem* ſignificat, ut exinde Chriſtianos Baptiſmo regenitos *Piſciculos*, & Baptiſterium *Piſcinam* appellaverint, ut *Tertull.* de Baptis. *Optat. Millevit.* l. 2. contr. Donat. teſtantur. Quid igitur mirum, ſi non tantùm Papiſtæ, quibus quicquid antiquitatis veneratione ſplendet, aurum eſt, ſed etiam orthodoxi noſtrarum Eccleſiarum Theologi, *Franzius*, *Gerhardus*, *Martini*, ac reliqui ferè omnes, hanc ipſam de Chriſto ſcriptam acroſtichidem pro genuino *Erythrææ* fœtu habuerunt, & pro fatidicâ unanimi ferè calamo ſunt exoſculati? ut qui cum multis, tàm apud veteres, quàm neotericos maximæ autoritatis viris aut errant, aut titubant, non infimum gradum excuſationis mereantur, ſi progreſſu temporis meliora docti, de aſſertâ ſententiâ aut dubitat, aut cum Penelope ſententiæ telam retexuit, quod ipſum quando in remittendâ ſententiâ de hujus acroſtichidis authentiâ me facere non diſſimulo, deſultoriæ credulitatis, quod ſpero, reus non habebor. Suppoſititiam a. eam eſſe, *Opſopœus* in Diſſertatione, editioni Pariſienſi χρησμω̃ν præfixâ, ut & in notis in hæc Oracula, argumentis minimè contemnendis demonſtraſſe videtur. Videamus ergò, ne quod incertum, uti non pro nullo, ita nec pro certo, habeamus. Ita autem habent verba *Opſopœi* pag. 63. 64. in allegatis notis: 1. *Hujus Acroſtichidos ab Aldo & Giraldo olim editæ nulli veterum, præter Auguſtinum & Euſebium meminerunt, eandem tamen eruditi cenſent, quam Cicero viderit, & legerit, ut Colligunt è loco lib. de Divinatione ſecundi, quem ſuprà pag. 120. præmiſimus, Sed quia de illo Carmine Cicero dubitat, hæc ei Caſtalio reſpondet. Quòd dicit Cicero, Sibyllam hominum temporumque*

definitionem callidè sustulisse, non verè dicit. Nam ea ad finem secundi libri apertè dicit, tum venturum esse illum Regem immortalem toti orbi dominaturum, cùm Roma Ægypto imperare cœpisset: id quod accidit paulò post Ciceronem, sub Augusto, quæ religio jam hominum animos occupaverat, cùm de reducendo in Ægyptum Ptolomæo ageretur (ut est in prima Familiarium epistolarum Ciceronis) qui Ptolomæus à Gabinio reductus est, Et paulò pòst: *Quod autem dicit de Acrostichide Cicero, malè omninò colligit. Quasi verò sit difficiliùs, Deo vates agitanti talia fundere carmina ex tempore, quàm Ennio adhibito & tempore, & diligentiâ.* His à Castalione repositis Opsopœus ita respondet: *Ego verò etsi lubens erudito doctorum virorum consensui subscribo, duo sunt tamen, quæ assensum inhibere possint. Primum, quòd Iustinus Martyr, Theophilus Antiochenus, Athenagoras, Clemens Alex; & Firmianus Lactantius, crebri Sibyllinarum oraculorum laudatores, ne verbo quidem hujus Acrostichidis usquam meminerunt. Ac de prioribus quidem excusatio forsan aliqua afferri posset, de posteriore verò, hoc est, Lactantio quid dicemus, quatuor versus tribus libri 7. intervallis sigillatim adducente, qui in hac Acrostichide perscripti extant? Putemus ne virum diligentissimum, & adhibendis Sibyllæ testimoniis accuratissimum, rem tanti ad Gentilium ora obstruenda momenti silentio fuisse præteriturum? Imò audacter Acrostichidis seriem inversurum, & auctoritatem ejus temerè elevaturum? Nam qui versus ordine octavus per &c. incipit, ῥίψουσιν, apud Lactantium per T. præfixum scribitur τρίψουσιν. Deinde dissensio est inter Lactantium & Augustinum, atque Eusebium de auctore istorum versuum. Hi duo Acrostichidem Erythrææ tribuunt, ille versuum, quos citat, auctorem aliam ab Erythræa expressè ponit. Sed & Augustinus ab Eusebio dissidet in Acrostichidis titulo è versuum capitibus proveniente, quòd hic vocem σταυρὸς superaddit, ille omninò non agnoscit, neque in libr. de Civ. Dei, neque in Oratione ad Catechumenos. Ista inquam*, concludit Opsopœus, *me dubitare faciunt: sententiam suam forte interponent alij.* Omnia modestè. Quod dubium ex quæstione, suprà sub litera (*b*) de authentiæ horum oraculorum in genere motâ, vires acquirit, inprimis, si, quæ Casaubonus ex nimiâ vaticinandi claritate eis objicit, cum hac acrostichide, ipsum nomen *Iesu Christi* αὐτολεξεὶ, cum ejusdem σταυρῷ exprimente conferamus, ubi audivimus arguentem, & ingenuè profitentem; *Omnia hujus generis oracula, sive enunciata quò apertiora sint, eò fieri sibi suspectiora*; rationi-

bus

bus iis ſubjunctis, quæ ab analogiâ charismatis prophetici minimè abhorrent. Hæc cùm ita ſe habeant, fateor, me de hujus Acroſtichidis authentiâ poſt habitam Orationem multò parciùs ſentire, quàm ſenſi, cùm calamus eam conciperet, & memoria ejus propoſitioni coram auditoribus fuit commodata: ut jam per me cuilibet licitum ſit, in eâ vel aſſerendâ, vel de eadem dubitando ingenio abundare ſuo; quod etiam *D. Calovius* in Syſtemate Locor. part. I. de Sibyllarum autoritate pag. 447. facere videtur, ubi de hac Acroſtichide equidem ſcribit; *Non apparere, intelligi eam, quam Euſebius commemorat; quanquam ea faciliùs admitti poßit, quàm Sibyllarum de aliquot nominatis Chriſti miraculis, de ſpineâ coronâ de ſciſſo templi velo medio, de trium horarum tenebris in morte Chriſti adducta carmina, cùm hæc Acroſtichis nihil contineat, quod à Prophetis antea non fuerit prædictum.* Et hæc quidem de Acroſtichide ab Euſebio Erythrææ adſcriptâ

(*Bb. pag. 8.*) Verba Clementis Alexandrini, quem *Mareſius* in Sylloge Diſp. part. ſec. p. 493. thes. XXXIX. *credulitatis nimiæ vitio* laboraſſe ait, quibus libros Sibyllarum ab Apoſtolo Paulo commendatos fuiſſe ſcribit lib. IV. Stromat. ita habent: λάβετε τὰς ἑλληνικὰς βίβλους, ἐπίγνωτε Σίβυλλαν, ὡς δηλοῖ ἕνα θεὸν, καὶ τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι: *Sumite Græcos codices, legite Sibyllam, quæ unum Deum, & res futuras declarat.* Non autem intempeſtivum eſt *Caſauboni* judicium, quod de hac *Clementis, Iuſtini, Tertulliani* & aliorum Patrum laudatione, qua Sibyllarum libros æſtimant, in Exercit. contra Baron. Num. XVIII. fol. 73. fert; *Quis ignorat*, inquit, *Iuſtinum, Clementem Alexandrinum, Tertullianum, & alios Patres libros ſæpe laudare, quos jam nemo vel mediocriter ſtudiis Theologicis imbutus dubitat Apocryphos fuiſſe. & quidem notæ aliquando non optimæ, ac proinde jure optimo à Papa Gelaſio, & Concilio Romano poſtea eſſe damnatos? ſed tempore opus erat, ut fraus detegeretur. Refero in hunc cenſum illa oracula Sibyllina, de quibus dixi. Nam quod Clemens Alexandrinus Paulum ipſum inducit Græcos rejicientem ad libros Sibyllinos, & ad Hydaſpis Oracula, ut de filio Dei veritatem inde hauriant, traditio ea eſt, nulla fide digna*: nedum ut θεῖόν τι, aut κανονικὸν eis adſcribendum eſſe putemus; quin approbemus & ſequamur Auguſtini Conſilium, quod lib. XVIII. de C. D. cap. 47. dat, ubi ſcribit: *Quæcunque aliorum Prophetiæ de Dei per Chriſtum Ieſum gratia proferuntur, poſſunt putari à Chriſtianis eſſe con-*

ficta. Ideò nihil est firmius ad convincendos quoslibet alienos, si de hac re contenderint, nostrosque fulciendos, si rectè sapuerint, quàm ut divina prædicta de Christo proferantur, quæ in Iudæorum scripta sunt codicibus.

(*Cc. pag. 9.*) Vide *Bellarminum* l. 1. de Christo c. 2. ubi asserit, *Sibyllas multa clariùs prædixisse, quàm ullus prophetarum*; provocans etiam ad ipsum modò ventilatum Clementis testimonium. Atqui hæc ipsa claritas argumento est, ψευδεπίγραφα hæc tàm apertè de Christo vaticinantia carmina esse; quia prudenter credibile non est, hominibus paganis, Apollini, aliisve deastris servientibus, ante adventum Christi revelatum fuisse mysterium, quòd discipulis ipsis Servatoris nostri, qui tertium jam annum illi operam dederant, institutique ab ipso fuerant, paucis diebus ante Domini mortem erat occultum & ignotum. *Neque tamen nos*, inquit l. c. Casaubonus, *sanè negamus, multa divinitùs potuisse dici à Paganorum vatibus, non minus, quàm ab asina Balaami: illa tantùm rejicimus, quæ arcana religionis nostræ apertiùs explicant, quàm factum sit unquam à Dei Prophetis*: nedum ut præsumamus, ex his carminibus contra Photinianos producere argumenta, qui Scripturæ, imprimis N. Testamenti autoritatem canonicam agnoscunt, & argumenta à nostris Theologis ex ea eludunt; quid non cavillare putemus in iis, quæ ex Sibyllis producuntur, quemadmodum suprà in Oratione *Socinum* ex suo *Anti-Wieko* audivimus, negare ipsam Sibyllarum existentiam, *verisimile esse, narrationes de Sibyllis fabulas esse, & credendum potius videri, eas nunquam extitisse* &c. ut *Bellarminus* hâc operâ demonstrationis de Christo eleganter supersedere potuisset.

(*Dd. pag. 10.*) etiam Cicero l. 2. *de divinat.* hanc Plutarchi Philosophiam ridet, quando hic in libro, *Quare miracula expiraverint*, inter alias rationes etiam hanc assignat; *Vetustate evanuisse vim loci ejus, unde anhelitus ille terræ fieret, quo Pythia incitatâ mente oracula ederet*; quam rationem Cicero lib. cit. ita exibilat: *De vino*, inquiens, *aut salsamento putes loqui, quæ evanescunt vetustate, de vi loci agitur, neque solùm naturali, sed etiam divinâ; quæ quo tandem modo evanuit? Vetustate, inquies. Quæ vetustas est, quæ vim divinam conficere possit? Quid tàm divinum, quàm afflatus ex terra mentem ita movens, ut eam providam rerum futurarum efficiat, ut ea non modò cernat multo antè, sed etiam numero versuque pronunciet? Quando autem ista vis evanuit? An postquam homines minus creduli esse cœperunt?* Cæterum de origine horum oraculo-

culo-

culorum nemo meliùs *Iano Iacobo Boiſſardo* in Tract. poſthumo *de divinat.* cap. II. fol. 4. tractat., ubi ita ſcribit: *Quo tempore Deus inter Iſraelitas oracula reddebat per ſuos ſanctos Prophetas, Satan operum Dei æmulus & imitator, reſponſa quoque dabat hominibus in templis & Idolis, quæ jam ſibi erigi ubique curaverat, illudebatque miſeris mortalibus, eorum mentes miraculis faſcinans, ut eos ad ſuum cultum alliceret. Tunc quoque celeberrimum fuit per totum orbem terrarum Sibyllarum nomen, non ſolùm quamdiu in hac vita ſuperſtites fuerunt, dum oeſtro dæmonum percitæ, & inſano furore ac enthuſiaſmo extra ſe raptæ plurima eventura pronuntiabant, ſed etiam poſt obitum ſcripta quædam reliquerunt, quibus populi adhæſerunt, & pro ſacris teſtimoniis voluntatis divinæ habuerunt* &c. De hoc enthuſiaſmo Proclus ad Porphyrium ita ſcribit: *Sibylla, quæ Delphis eſt, Deum in ſe admittit duobus modis; vel ſubtiliſſimo vapore calido, & ſicco igneæ naturæ, qui exhalat ex hiatu ſpeluncæ: vel ſedens in ſanctuario, in aheneo tripode ſacro Apollini: utroque modo exponit ſeſe inſpirationi divinæ, quâ illuſtratur & occupatur radio ignis divini. Fitq; interdum, ut flamma ingens ſubito evolans è ſpecu Phœbadem involet & repleat Spiritu divino: Aliquando ſedens in tripode ſacro, in quo ſe Deo venienti accommodat, vaticinationi firmæ ſe componit: Et ſive hoc, ſive præcedenti modo Pythia Deo tota repletur.* Hinc Ammianus Marcellinus in princ. libri 12. ait; *Sibyllæ crebrò ſe dicunt ardere, torrente eas vi magnâ flammarum.* Confer eundem Boiſſardum cap. III. fol. 10. ubi etiam de Diaboli miraculis, quibus honorem Deo debitum ad ſe derivare laborat, agit, & tandem in hæc verba erumpit: *Divinatio illa, quæ ex Dæmonum revelatione capitur, cùm nullas in natura cauſas habeat, ſed ſuperſtitione nefariâ erroreq; mentis, & uſu tantùm temporum probata colligatur, prorſus eſt rejicienda.* Adjicit etiam calculum *Hieronym. Iordanus*, Brunſwic. Medicus, libro *de eo, quod divinum aut ſupernaturale eſt in morbis*, cap. XVII. ubi agit de ecſtaſi, raptu, prophetia, viſionibus, & divinationibus; & pag. 69. inter alia ſcribit: *Ad ecſtaſin & divinationem Diabolicam refero Sibyllas pleraſq;, oraculorum Sacerdotes, Lappos, alioſq; vates Septentrionales, & Occidentales Americanos* &c.

(*Ee pag 10.*) Aſtipulor hîc *Religioni Medici*, utut non nuſpiam ſuo ſenſu licentiosè abundantis, cui ſect. XXIX. p. 182. 183. monſtri ſimile videtur, hæc omnia, quæ paſſim de Oraculis referuntur, nondum dubiam

illam de Spiritibus, & Sagis ſententiam expuliſſe: *Qui ſagas*, inquit, *tollunt, tollere etiam Spiritus, nec aliud eſſe quàm indirectè, & conſequenter, non incredulos ſed atheos, putantes*, ut ſubdit Añotator Levin. Nicol. Molkius *pleraq́ de ſpectris eſſe commenta, aut hominum impoſturas, ut quidã* Mundus, *Paulinæ ſtuprator apud Ioſephum l. 18. antiquit. Iud. cap. 6. Arnubidem ſe ſimulavit, aut* φάσματα, *aliosve naturæ luſus, quas cùm homines ſimplices videant, ſpectra ſe vidiſſe evulgent; quale quid de ſpeculo aëris Rheginorum in freto Siculo, quod in aëre offert theatrum multarum rerum varietate, columnis, ædificiis, beſtiis, hominibus ornatum Athanaſius Kircher l. 10. p. 2. c. 1. de arte lucis & umbræ refert; aut vehementem imaginationem, quæ ſpiritus conturbet; aut pavorem, qui cùm aliquem invaſit, aliquid, quod non ita revera eſt, apparere faciat.* Sed quid verba audiamus, ubi videmus facta? Eſto ſepoſitâ Scripturæ autoritate & revelatione, Spirituum exiſtentiam à priori probari non poſſe, quomodocunque ſuum acumen in tentandâ hac demonſtratione Scholaſtici exerceant; num propterea à poſteriori nulla in medio erit demonſtratio, ut hos, quamvis inviſibiles leones, ex unguibus diſcere non poſſimus? An phantaſma eſt, ſi homines à loco in remotiſſima loca momento temporis per aërem deportantur, quam deportationem *Hieronymus Iordan.* lib. ſupr. citato cap. VIII. ſolidiſſimè demonſtrat; quis eos deportat, ſi à Spiritu non transportantur? exempla ſunt in promptu. Num ex corporis debilitate *delirum minusq́ cordatum* dicemus *Brutum*, cùm intentis oculis noctu ad lucernæ lumen emarcentis ſpeciem viri, immani magnitudine, diroque aſpectu horribilem videret, & rogaret, *quisnam eſſet?* Spectrum autem reſponderet, *Tuus, Brute, genius malus; in Philippis me videbis*: Brutus autem forti animo ſubderet: *videbo?* quod ſpectrum deinceps Philippis noctu Bruto ſe denuò ob oculos ſtitit, cũ ille amiſſâ victoriâ poſtero die αὐτόχειρ interiret, ut Plutarchus in vita Cæſaris ſub finem refert. Exemplorum in hunc ſenſum copia fatiſcimus.

(Ff. pag. 10.) De admiranda dæmonum in homines poteſtate, ſi Deus eam illis indulget, teſtatur etiam Scriptura pluribus in locis; in Jobo, in obſeſſis, quorum multa exempla Evangelica hiſtoria refert: Et paulò ſuprà ex Boiſſardo c. 2. pag. 4. quædam documenta allegavimus. Imprimis etiam de hoc commate lectu dignus eſt modo laudatus Brunſwicenſis Medicus *Hieronymus Iordanus* per multa capita libri *de eo, quod divinum aut ſupernaturale eſt in morbis corporis*, cap. VIII. *Quid Dæmon poßit*

in

in corpus Cap. IX. p. 32. Quid poßit in animam; ubi ſimul *de phantaſia, memoria, intellectu & voluntate, item de prædictionibus.* Imprimis cap. XVII. ſupra allegato, *de Ecſtaſi, raptu prophetia, viſionibus, divinationibus, & prophetiâ violenter influente* &c. quæ omnia accuratè inibi tractantur, & lectu digniſſima ſunt.

(Gg. pag. 10.) Denuò remittatur lector de diſcrimine Prophetiæ, divinæ & Ecſtaτικῶς, ſeu divinatonis diabolicæ ad modò laudatum *Hieronymum Iordanum* cap. XVII. pag. 68. 69.

(Hh. pag. 10.) Hunc dæmonum finem in dementandis per oracula hominum animis, & cauſâ indultus divini *Boiſſardus* Tract. poſthumo cap. III. pag. 10 ita exprimit: *Horum* (puta Dæmonum) *conatus licet ad certos limites redegerit Deus, quos excedere non illis permittitur: tamen propter hominũ ingratitudinem multa illis indulget, ut efficaciùs fallantur, qui Dei verbi fidem & reverentiam præſtare recuſant.*

(Ii pag. 10.) Ex his manifeſtum evadit, hæc, Sibyllis quomodocunque inſpirata oracula, quot quot non ſunt ψευδεπίγραφα, ex immediatâ, revelatione ortum non traxiſſe, quia à Diabolo ipſis inſpirata fuiſſe ex hactenus dictis conſtat, qui tanquam ſimia divinitatis, & nectendis ex Scripturâ conſequentiis argutiſſimus Spiritus, ea ex Evangelio paradiſiaco, ex promiſſionibus Abrahæ, Iſaaco, Jacobo factis, per ſacrificia adumbratis, & Prophetis diſertim inculcatis, pro ſagaciſſimâ ſuâ ἀγχινοίᾳ colligere, ſuiſque Myſtis inſpirare, & non ea, quæ Meſſiæ, ſed Mundi, ac ſtatus ſecularis erant, ſciſcitantibus aperire potuit, & ipſo facto aperuit; ut non opus ſit operoſâ & anxia inquiſitione, ex quo nam digito Sibyllæ hæc ſua vaticinia ſuxerint; an ex converſatione cum populo Dei, quemadmodum *Boxhornius* in hac principium Sibyllinæ divinationis pag. 24. 25. 26. & ſeqq. *Hiſtor. Univerſal.* conſtituere videtur, concludendo; *Habuerunt igitur à Iudæis Sibyllæ, quæ de Chriſto edixiſſe dicuntur:* Imò, inquam, & concludo ex dictis, habuerunt à Diabolo, qui faciendi conſequentias vetus, ea ex Prophetarum Oraculis Sibyllis inſpiravit, & eo ſine vaticiniis ſuis, ut ea Herodotus appellat, κυβδήλοις admiſcuit, ut etiam falſis, per ea, quæ vera ſunt, colorem illineret, & illinendo אֵל אֱמֶת *Deus veritatis*, ex Pſal. 31. ℣. 6. eſſe videretur, qui *Pater mendacÿ eſt*, Joh. 8. ℣. 44. Quid enim opus fuiſſet iſto tripodum, & diverſorum generum inſpirationis, iſto ex antris halituum, iſto ἀσχημόνων θυμῶν, ut Euſebii

ſebii verbo utar, *de decoroſarum furiarum*, aliarumque ceremoniarum apparatu, ſi hæc oracula tantùm ex famæ, à Sibyllis per Judæos, ut *Boxhornius* opinatur, acceptæ, relatione principium atque originem habuiſſent? Rectè igitur, *Prophetarum ea oracula ſunt, non Sibyllarum*; quod concludit *Boxhornius*; nobis etiam calculum concluſioni adjicientibus; num autem à Judæis ex relatione, an verò à Diabolo ex inſpiratione principaliter hauſerint, hoc eſt, quod quæritur. Nos principaliter à Diabolo hauſta ex dictis colligimus; à Diabolo puta, qui ea ex præſuppoſitâ revelatione, prophetis à Deo factâ, colligere potuit; quanquam traditionem à Judæis acceptam non excludimus, quæ aliquid Sibyllis ad rerum ſcientiam, quæ fatidico deinceps ſpiritu fuit effuſa, conferre potuit, ut *Boiſſardus* in Tractatu poſthumo cap. II. fol. 4. ſcribit. *Non, inquit, cùm Ethnicæ eſſent mulieres, & idolis ſervirent, earum tamen aliqua communicaverant cum Hebrais, tàm in Ægypto, quàm in Palæſtina: & ex lectione ſacrarum literarum, familiaribusq; colloquiis cum Iſraelitis toto orbe diſperſis multa didicerant, quæ ad vaticinia pertinebant, & fatidico ſpiritu correptæ (ut Dæmon longâ experientiâ & tempore plurima cognoſſe & conjecturare poteſt) multa pronuntiabant de pœnitentia, de correctione vitæ, de futuro Meßiâ* &c. Neque enim oppoſita, ſed ſuppoſita ſunt, *aliqualis revelatio, & ſuperveniens dæmonum faſcinatio, atq; in ſuperſtitione confirmatio.* Hoc tantùm in quæſtione reliquum eſt; *quomodo Dæmon in animam hominis, intellectum & voluntatem agere, & prædictiones inſpirare poßit?* Quod *Hieronymus Iordanus lib. cit. de eo, quod divinum aut ſupernaturale eſt in morbis* cap. IX. imprimis pag. 35. 36. 37. & ſeqq. & cap. XVII. pag. 66. 67. 68. & ſeqq. accuratè tractat, dignus, qui legatur; quò lectorem brevitatis causâ remitto. Digniſſima etiam ſunt, ut cum his conferantur, quæ *Mareſius* in ſuprà cit. *Syllog. Diſput. part. ſecund.* pag. 493. & ſeqq. theſ. XL. & ſeqq. ſcitè infert, in quibus noſtræ ſententiæ calculum adjicit.

(Kk. pag. 11.) Ferè conſentientem *D. Calovium*, ut ex ſuprà allegatis conſtat, hîc habemus; ubi quidem de Acroſtichide, quam Euſebius Erythrææ adſcribit, *ſitne illa Ciceroni lecta, nec ne?* in negantem partem inclinat, eam tamen faciliùs, quàm reliqua minùs clara, ſub Sibyllarum nomine circumlata oracula, admitti poſſe iudicat, *cùm nihil contineat, quod Prophetis antea prædictum non fuerit*; Syſt. I. c. 3. p. 447.

(Ll. pag. 11.) vide Pſalm. 53. ✠. 3.

(Mm. pag.)

(*Mm.pag.11.*) vide Joh. 4. ℣. 25.
(*Nn.pag.11.*) vide 2. Sam. 23. ℣. 1.
(*Oo.pag.11.*) vide 2. Sam 7. ℣. 14.

(*Pp.pag.11.*) Hoc argumentum (dum Erythræa se *Apollinis Sacerdotem* appellat) invictum est, non Numinis, sed Dæmonis instinctu Sibyllas sua oracula fudisse, quia strictissima sunt verba Davidis; *Omnes Dij gentium Dæmonia*, Psalm. 96. ℣. 5. Atqui *Apollo*, cujus Sacerdotem Erythræa se profitetur, *est Gentium Deus*; & quidem spurcissimus Deus; ut ex ejus vitâ à *Boissardo* in Tract. posth. fol. 107. ex autoribus descriptâ, colligitur; Ubi inter alia refert.; fuisse eum raptorem Daphnes Nymphæ, Penei filiæ, ejusque Sororis Cyrenes, quam in Pelio Thessaliæ monte rapuerit &c. Fuisse corrivalem Zephyri in depereundo Hiacyntho adolescente Amyclæo formosissimo; & amatorem Branchi juvenis Thessali, proprii filii, quem ex filia Jaucis & Sucronis susceperit; adeoque stupratorem virginum, ἀρσενοκοίτην, & cum proprio filio incestuosum &c. Cur ergò non Dæmonium? Hujusne spurcissimi Deastri Pythiam Numinis, non Dæmonis afflatu oracula fudisse, & quod Eusebius asserit, θείας ἐπινοίας ὄντως γενομένην μεστὴν; *divinâ verè inspiratione refertam* dicamus, eique credamus, quando in suis scriptis jactat, quòd de solo summoq; Deo colendo scripsit, sibi dictatum fuisse à Spiritu illius summi & æterni Dei, si maximè nihil eorum, quod sub ejus nomine circumfertur, esset ψευδεπίγραφον, hoc est, ejus nomini falsò adscriptum. Transeant alia argumenta, quibus severum nostrum de his Phœbadibus judicium salvari posset. Lectu etiam digna sunt, quæ *Maresius* in Sylloge Disput. part. secund. p. 488. 489. affert.

(*Qq.pag.11.*) De supplicio de sagis sumendo loquor hîc ex mente *Friderici Martinij*, Canonum apud Friburgenses Professoris quondam primarii, qui à *D. Thummio* tract. de Sag. Imp. p. 91. citatus, ita concludit; *Lamiæ occidendæ sunt eo solo nomine, quod Deum abnegant, Dæmoni fidelitatem promittunt, idololatriam & apostasiam committunt, &c. etiam si hominem nullum veneno necaverint, segetibus & animalibus non nocuerint.* Hujus Rhadamanti judicium si justo rigorosius non esset, staret sententia, quam de Sibyllis, tanquam dæmoniorum Sacerdotibus tuli, quia pares culpæ & delicta, paria merentur supplicia. Verùm quia duæ gravissimæ quæstiones hîc examinandæ se offerunt, quarum prior agit de modo examinis Sagarum, scil. *An modus indagandi illarum facinora per tormen-*

menta sit legitimus? posterior: *Quo supplicij genere afficiendæ veniant?* certis de causis ambarum, imprimis prioris quæstionis examinationi immorabor: sit ergò quæstio prior:

An modus maleficos & sagas per tormenta quærendi sit legitimus, nec ne?

Quod ad quæstionem hanc de *Tormentis* vel *Torturâ*, quæ & ipsa in specie *Quæstio* à JCtis appellatur, attinet, removenda sunt per ἄρσιν τὰ μὴ ζητέμενα, quæ eam, nisi accuratè removeantur, odiosissimam, ipsiusque judicis conscientiam scrupulosissimam reddere possunt. Duplicis autem generis sunt ea, quæ ad quæstionis statum non pertinent, referenda partim ad *torquendos*, partim ad *Torturam* ipsam. Quod torquendos concernit, qui sunt potissimum Sagæ, quæ in præsentem quæstionem veniunt, quarum albo etiam multi, qui masculini generis sunt, à Diabolo inscribuntur, sciendum est, triplicis generis eas esse, quas *D. Thummius* in tract. *de Sagarum impietate*. pag. 19. ex *Meisnero* & *Mölimo* distinguit; quarum aliæ tantùm sunt *Melancholicæ*, quæ à Diabolo fascinantur, ut fœdus cum eo contraxisse, hæc vel illa fecisse opinentur, & postea fateantur, quæ tamen meræ illusiones sunt, nedum, ut fœderis aut actionis alicujus veritas iis subesse argui possit; aliæ Diabolo equidem realiter *fœderatæ*, non tamen maleficæ, damno aliquo vel hominibus, vel jumentis illato, aut facinore patrato, quod ultimo supplicio vindicari deberet; aliæ verò & *fœderatæ* & *maleficæ* simul, quæ abnegato Deo, Diabolo ad veneficia sese obligant, & quod ipsi in proximum, cui malè cupiunt, moliri non audent, occultè per Diabolum exequuntur. Hac distinctione observatâ, à quæstione abeunt & *primi*, & *secundi generis* Sagæ; *primi generis* quæ sunt *melancholicæ*, quas si quis fidiculis adjudicandas æstimat, utique nihil aliud agit, quàm ut *morale* esse putet, quod *physicum* est, violento errore carnificem adhibens, ubi medicus substitui deberet, qui obstructiones viscerum, ex quibus hujusmodi pathemata, quæ Diaboli balnea sunt, oriuntur, medicamentis huic malo appropriatis, juxta methodum suæ artis, aperire novit, in cujus morbi descriptione imprimis *Casparus Marcucius*, in tractatu, cui titulum fecit; *Quadripartitum Melancholicum*, excellit; Item jam multoties allegatus *Hieronymus Iordanus*, quantum ex ejus libro *de eo, quod in morbis est supernaturale colligitur:* Sic etiam Sagæ *secundi generis*, ut ut Diabolo, sed sine scelere patrato, *confœderatæ*; quarum peccatum, dum ab-

Deo ſeſe obſtringunt, equidem graviſſimum eſt; *An a. fidiculis per tortorem tentandum, ultimoq́ ſupplicio afficiendum?* graviſſima quæſtio eſt, cujus affirmativam *Carpzov.* part. I. Crim. quæſt. XLIX. n. 23. 26. 27. urgentibus argumentis & autoritatibus obtinere laborat; contrà quàm ſtatuunt Theologi, *qui fœdus hoc ſagarum cum Diabolo magis pro interno ſpirituali, quàm externo politico peccato habent, foro poli, non ſoli competenter committendo, ſanctiſſimisq́ inſtitutis ex verbo Dei corrigendo, ut fœderatæ maligno ſpiritui à nefario hoc ſtudio abducantur, & excufſo Dæmonis jugo in gremium Eccleſiæ recipiantur.* Argumentum, quo nituntur, & quod à Carpzovio nondum ſolutum inveni, tale eſt: *Si peccatum in Spiritum Sanctum, quod graviſſimum, & præter apoſtaſiam à Deo cum blaſphemiâ doctrinali conjunctum eſt, ultimo ſupplicio non punitur, quia internum & ſpirituale eſt, ſequitur, nec fœdus ſagarum cum Diabolo, ſi abſunt maleficia, hanc ipſam ob cauſam, quia internum & ſpirituale eſt, puniendum eſſe ultimo judicio.* Atqui *prius eſt verum.* Ergò etiam *verum eſt poſterius.* Hoc argumentum urget *D. Thummius* in tr. de Sagar. impiet. p. 92. 93. allegatis magnorum virorum, *Ioh. Brentij, Ant. Prætorij, Auguſtini Lerchneri, Fichardi, Godelmanni, Lorent. Kirchovij, Ludovici* Gülnhauſen/ *Ioh. Halbritteri, Chriſtoph. Beſoldi*, autoritatibus. Quicquid autem ſit de ſecundi generis ſagis, ſine omni dubio reliquæ manent *ſagæ tertij generis*, quæ fœdus cum Diabolo maleficiis incruſtant, iis indiciis, ut mox audiemus, gravatæ, quæ ferè infallibilia ſunt, ut tantùm non pro convictis ſint habendæ. Quod ad ipſam *Torturam* attinet, tot ſunt μὴ ζητούμενα, quæ ad quæſtionis lineam non pertinent, quot ſunt abuſus, qui à judicibus improvidis ac inconſultâ affectuum vehementiâ abreptis & perturbatis, adverſus reos committi poſſunt, quos jus & æquitas prohibent, certos monſtrando limites atque fines,

Quos ultra citraq́ nequit conſiſtere rectum.

Non ergò de *Torturâ tyrannicâ* quæſtio eſt, quam *Wilhelm. Zepperus in Leg. Moſaic. Forens. explicatione* l. v. c. x. pag. 747. refutandam ſibi ſumſit, quando ſcribit: *Ethnicum tormentorm horum, & tyrannicum inventum eſt, omnis charitatis & commiſerationis expers:* quam horribilem quæſtionis larvam imprimis *D. Ioh. Matth. Meyfart.* in tract. germ. cui titulum fecit, Chriſtliche Erinnerung an gewaltige Regenten &c. per omnia ferè capita & omnes paginas ita exagitat, ac ſi ex profeſſo tyrannidem approbarent, qui Torturam ad legum præſcriptum defendunt, & quidẽ omnia tâm exceſsivâ verborum vehementiâ, ut manifeſtè appareat, clariſsimum

quin Theologum in hac ipsâ disputatione aliquâ impotentiâ mentis graviter laborasse. Cap. 9. p. 71. scribit: Man hat den Außsagen der Vetteln und Lumpen/den Bernheutern und Ehrendieben zu viel getrauet / denen durch Tyrannische Quale außgelockten Bekantnussen zu viel geglaubet / den scharffen und viehischen Processen zu scharff und viehisch nach geeilet. Averruncet Deus tyrannidem ex judicio! quid enim tyrannidi cum justitiâ? *Non enim hominis exercent judices judicium, sed Domini, & quodcunque judicaverint, in eos redundabit*, 2. Paralip. 19. ℣. 4. Viderint, quid responsuri sint Deo, qui in miseros reos tyrannicè & beluinè sæviunt; quia *judex non ita suo arbitrio utatur, ut tanquam belua sensu & cupiditate ducatur*, Oldekop. *in Observ. Crim.* Tit. IV. num. 10. Menoch. *de arb. Iud. in proœm.* n. 6. Nec 2. quæstio est de Torturâ, ex affectu vitioso judicis exudante, hoc est, de Torturâ decretâ ex zelo secundùm non scientiam; Auß einem Mißeyfer; in quo Zelo detestando *D. Meyfartus* in alleg. tract. à cap. 4. ad cap. 9. iterum tàm vehemens est, ut verendum sit, ne ipse hoc ipso morbo, quem tantùm non ferramentis in judicibus curare velle videtur, validè laboraverit. Longum nimis esset, ejus invectivas in judices, affectu vitioso abreptos, referre. *Capitis quarti* argumentum est; wie hoch die jenige sich versündigen / welche auß unbedachtem und falschem Eyfer in ihrem Ampt verfahren. *Cap. quinto* refert diversa maledicta peccata, unterschiedliche verfluchte Sünden / welche die ungerechten Eyferer begehen. *Caput sextum* est ejusdem argumenti; ut & *caput septimum*, in quo etiam de ore calumniatorio horum Zelotarum agit, von dem Lästermaul der ungerechten Eyferer. *Caput octavum* per hierarchias peragrat, & in earum Zelum inquirit, quo à choro, thoro & foro adversus maleficos peccetur. Vehementissimè omnium *caput nonum* in judices ob veneficos invehitur; wie heutiges Tags in dem weltlichen Stand so gar grausam auß ungerechtem Eyfer in Verfolgung der Zauberey gesündiget werde &c. Sed quid hic tantus indignationis apparatus ad rhombum? quid ad judicium, quod causas etiam criminales ex officio, modo, & viâ à legibus præscriptâ competenter cognoscit? quippe ad quod etiam quæstio per tormenta pro causæ qualitate & gravitate decernenda pertinet? quid aliud agit hic Theologus, his tot capitibus &

pagi-

paginis, quàm ut cum larvis pugnet, & ea vitia taxet, quæ nos ipsi cordicitùs cum ipſo deteſtamur? quanquam dubitari poſſe videatur, an ferè uſpiam locorum in Imperio judicia inveniantur, in quibus tales judices, quos citius cyclopes, aut beſtias, quàm judices quis diceret, tribunalia occupant; quia *judex*, ut Oldekop. *Obſerv. Crim.* tit. IV. num. 12. ſcribit, *præſumitur vir bonus, æquus, & prudens, in lenitate potius peccans, & clementiâ, quàm in ſeveritate, ut minus potius, quàm plus torqueat.* Si qui ſunt, qui ſuis affectibus indulgent, & arcum intendunt, ut etiam inſontes non tuti ſint à criminali judicio, viderint, quid Deo, *qui ſanguinem eorum requirit, & non obliviſcitur clamorem pauperum,* Pſal. 9. ℣. 13. aliquando ſint reſponſuri, modò quæſtionis ſtatui non immiſceatur hæc affectuoſa & ſanguinolenta iniquitas. Nec 3. de occultis, nullisque indiciis proditis ſagarum facinoribus eſt quæſtio; quâ Meyfartus cognitionem per tormenta in dubium vocare laborat, quando tract. allegato cap. 16. pag. 31. 32. arguit; *ſagarum peccata eſſe occulta, ergò & per torturam in ea inquiri non poſſe, ſecus punitum iri inſontes cum ſontibus.* Cap. eod. pag. 133. *eſſe peccata imperſcrutabilia:* Obrigkeit ſoll die notoriſche und bewuſte Laſter ernſtlich ſtraffen: Wo aber ohnerforſchliche Stuck vorlauffen/ wie kan die Obrigkeit darinn richten/ und daher ſtraffen? und von ohnerforſchlichen Sachen pfleget die Kirch nicht zu urtheilen/ nach dem Sprichwort: *De occultis non judicat Eccleſia.* Cui judicum hæc abſurditas unquam in mentem venit, ut ob planè inſcrutabilia & incognita ſcelera quenquã, etiam ipſum Diabolum ſi corporaliter torqueri poſſet, aut fidiculis ligandum, aut equuleo ſubjiciendum ſtatuerit? Nec 4. de Torturã, quæ ſusque deque læto indagandæ veritatis ſtudio decernitur, quæritur, ſicut D. *Meyfartus* iterum quiritationem, vix de judice, cui adhuc ſcintillula conſcientiæ ſupereſt, præſumendam ingeminat, quando c. 10. p. 78. 79. ſcribit: Der erſte Vorſatz der Regenten und Officianten gehet nimmermehr dahin/ die Warheit zu ſuchen/ und den Handel außzukundigen/ ſondern Urſach und Anlaß zu finden/ wie die Büttel ein fangen und feſſeln/ die Hexenmeiſter urtheilen und verdammen/ die Hencker foltern/ brennen/ und köpffen/ die Regenten pfänden und ſtraffen können &c. Et c. 15. p. 114. *Quibus volupe eſt fundere ſanguinem humanum:* welchen ein kurtzweil iſt/ wann man Menſchen-Blut vergeußt. Qui hoc, & non alio

fine reos tormentis adjudicat, is certò sciat, se juxta illud Philonis Sap. 6. ℣. 4. *Potentes potenter punientur*, vicissim tortum iri à justo Deo per tortorem infernalem; nedum ut tam profligatæ intentionis imperatus equuleus ad quæstionis circum pertineat &c. De his, aliisque casibus Torturæ reorum adhuc multis, cum *D. König*, quem *M. Waldschmidius* in *Pythonissa Endor.* p. 353. allegat, dicimus: *Negari non potest, quod* (Tortura) *in multis veritatem suffocet potius, quàm propalet, nec non innocentes etiam præ nimiâ acerbitate ad eorum confeßionem adigat, quæ ne cogitata quidem, nedum in effectum unquam fuerunt traducta. Verum enim verò hæc omnia per accidens eveniunt*; ac si vellet inferre; hæc omnia, si ad Torturam ex processu criminali omninò eliminandam objiciuntur, manifestam *fallaciam Accidentis* peccant, & concludunt nihil. Reliquum igitur est, ut statu quæstionis per ἄρσιν examinato, etiam per θέσιν indicetur, quæ nam Tortura ad quæstionem pertineat? Ea nempe, quam providentissima jura definiunt, certisque cautelis circumvallant, quibus observatis fieri non potest, ut torqueatur innocens: *Tortura*, inquam, quæ quidem *est inquisitio ad eruendam veritatem per tormenta*; juxta Carpzov. Pract. Crim. parte III. quæst. CXVII. sed, ut noster Bocerus p. m. tract. nov. de quæst. & tort. c. 1. n. 3. addit, *legitimè à judice instituta*; quâ unâ additione omnia à Tortura præscinduntur, quæ adversus miseros reos à judice peccari possunt per accidens: *Tortura*, in qua judices *à novis & inauditis tormentorum generibus abstineant, & rectæ rationis moderationem ita faciant, ut delicti, personæ, & indiciorum qualitas requirit*; Carpz. l. c. n. 69. Imprimis si ad severiorem ejus gradum deveniendum est, qui locum non habeat, *nisi in criminibus exceptis & nefandis* (quale etiam est veneficium) *indiciis multum urgentibus, & certißimis occurrentibus, ut sola confeßio deficere videatur*; idem l. c. n. 65. *Tortura*, à quâ excepti sunt *impuberes, furiosi, Melancholici, muti, surdi, quandoque etiam cœci, debiles corpore, imprimis nimium senes, si non robusti sunt, aut perspicaces, valetudinarii, prægnantes, puerperæ, dignitate præcellentes*; Idem l. c. quæst. CXIIX. per tot. *Tortura* non nisi *in delictis atrocioribus ultimo supplicio, vel pœnâ corporis afflictivâ dignis*; Idem quæst. CXIIX. n. 3. *de quorum corporib. constat*, ibid. n. 54. *Tortura*, quæ reo nunquam *absque indiciis, à judice secundum jus & æquitatem accuratè examinatis inferatur*; Idem l. c. quæst. CXX. n. 1. 2. 3. *cujus actu non nisi remisso, reus articulatim, interrogatione brevi examinari, & super qualitatibus facti interrogari debet, ejusque*

ctu ab actuario judicij diligenter consignato; Idem l. c. quæst. CXXIV. n. 26. *etiam circumstantiis delicti, de quibus tortus est confessus, à judice indagatis*, idem n. 26. Summatim, ut alia multa transeant, *Tortura, quæ in ipsius judicis pœnam vertit, si reum illegitimè torqueri faciat*; Idem Carpz. l. c. quæst. CXXVII. n. 1. 2. imprimis *si judex dolosè id fecerit, ac reus inde moriatur, ut mortis supplicium sibi vindicet*; Idem ibid. n. 4. 5. 6. 7. *unde injustè torto actio injuriarum adversus judicem competit*; *actio item utilis legis Aquiliæ*, idem ibid. n. 15. 16. 17. *& quidem actio non tantùm annalis, sed perpetua*, ibid. n. 22. 23. *etiam* præsumtione *juris contra judicem pro reo stante, quòd tortura injustè fuerit decreta*, ibid n. 27. *ob quam causam judex torto emendam præstare tenetur*, ibid n. 35. *damnum item, & operas, quibus imposterum reus est cariturus, resarcire*, n. 40. *juxtaque extraordinariè puniri*, ibid. n. 42. 43. &c. De hac, inquam, *Torturâ*, his limitibus juris & æquitatis determinatâ, his conditionibus & requisitis circumvallatâ, à defectibus & vitiis, quæ D. *Meyfartus* in libro citato der Christlichen Erinnerung &c. perpetuâ accidentis fallaciâ objicit & ingeminat, undiquaque purgatâ, disertim quæstio est: *An ea legitimus modus sit indagandæ veritatis scelerum veneficorum & sagarum? An verò modus tyrannicus?* Ein Tyrannische Qual / ut D Meyfartus instat, l. cit. pag. 71. *imò diabolicus*, Ein Teuffelische Tortur / idem c. 20. p. 159. *quæ Hispanicæ inquisitioni omnia similis*, so der Spanischen Inquisition gantz änlich / idem c. 35. p. 259. Auff welche / sonderlich im Procefs wider die Hexen / gar nichts zuhalten / cap. 23. p. 180. & seqq.

Statu igitur quæstionis per ἄρσιν & θέσιν legitimè formato, affirmativam pro Torturâ tuemur; idque non nostris, sed D. König verbis, à M. *Waldschmidio* lib. & loc. suprà citato allegatis, ita scribentis: *Interim salutaris ejus* (torturæ) *potest esse usus, si prudentia judicis interveniat, qui torturam non adhibeat, nisi de crimine, de quo agitur, liqueat, quòd certò sit admissum; nisi competens pœna sit corporis afflictiva; nisi veritas aliunde haberi non poßit; nisi advocati in exculpationibus defecerint, & nisi ad eum modum, quem constitutio Carolina observandum ordinem præscribit cap. LX. sic tum etiam clavus rectè tenebitur, & nec in dextrum, nec in sinistrum à viâ regiâ divertetur.*

Primum argumentum sumimus à jure gladii, quo Magistratum ordinarium cinctum esse legimus c. 13. ℣. 6. in epistola Apostoli ad Romanos, inquientis: *Non sine causa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malè agit.* Ex quo loco ita pro Torturâ argumentamur: Si magistratus ordinarius gladio potest, imò debet vindicare cognita delicta ejus, qui malè egit, sequitur, eum etiam posse, imò, si necessitas requirit, debere delata, certisque indiciis indicata delicta examinare & quærere equuleo. Ratio consequentiæ duplex est in ipso textu; tum quia gladius & equuleus, aut quodcunque usitatum torturæ instrumentum, in hoc passu sunt synonyma; tum quia majus est, cognita delicta gladio, hoc est, si atrocia sunt, ultimo supplicio, laqueo, rotâ aut flammâ vindicare, quàm certis indiciis delata fidiculis aut equuleo examinare, *& necessitatem vera fatendi,* ut veteres Quæstionem appellarunt, reis imponere &c.

Secundum argumentum sumimus à Novi Testamenti libertate disponendi in ceremonialibus. Notissima est, etiam in legibus Mosaicis forensibus quoad *modum pœnarum & gradus* admissa distinctio, inter id, quod *Morale*, & id quod *Ceremoniale* est, quorum illud, nempe *Morale*, semper obligat, *Ceremoniale* autem tantùm in Veteri, non amplius in Testam. Novo; verbi gratiâ, in lege de puniendo furto, in qua *Morale* est, quòd hoc scelus puniri debeat; *Ceremoniale* autē, hoc est, gradus puniendi, quando determinatâ pœnâ restitutionis pro diversitate circumstantiarum, modò quintupli, modò dupli, aut etiam venditionis sui, Exod. 22. ℣. 1. 3. 4. puniebatur; Ibi τὸ *Morale* Magistratum semper, & adhuc obligat, in eo consistens, ut furtum puniatur; *Ceremoniale* autem, consistens in modo puniendi, Magistratui liberum relinquitur, ut pro arbitrio, quod publicæ quieti & securitati conservandæ consentaneum est, huic sceleri, ut & aliis facinoribus, pœnas & supplicia statuat, ad modum a. pœnæ à Mose præscriptum, non amplius astrictus: hinc illa judiciorum sub Novo Testamento multifaria, & à politia Mosaica differens varietas; *Quanquam si tamen Magistratus* (sunt verba nostri Hafenrefferi in Loc. Theolog. l. 3. Loc. IV. p. 593.) *aliquas forenses leges, utpote de pœna furti, adulterii, stupri &c. revocare vellet, id non tantùm liberum, sed maximo cum applausu bonæ conscientiæ, quæ istâ divinâ ordinatione jucundissimè acquiescit, conjunctum esset.* Si ergò secundùm hanc distinctionem, inter τὸ *Morale* & *Ceremoniale* Christiano Magistratui liberrum

ſum eſt, id quod in ſceleribus puniendis ceremoniale eſt, nempe modum puniendi, aut intendere aut remittere; cur non eidem liberum ſit, etiam modum examinandi ſceleratos fidiculis intendere, aut remittere in modum quæſtionis maleficorum, quem Deus in lege Moſaica præſcripſit? argumento iterum à minori ad majus ſumpto.

Tertium argumentum ſumimus à neceſſitate quæſtionis per tormenta ob indies invaleſcentem noſtri ſeculi malitiam, quo pro ridiculo haberentur gladius, rogi, rotæ, patibula, ſi expectanda eſſet maleficorum ſine fidiculis confeſſio; à quorum audacia ne ſic quidem tuta eſt humana ſocietas, ut exempla tragica & horrenda teſtantur, quæ tantùm in veneficarum quæſtione in apricum prodeunt, & in exhorreſcendis corporibus delictorum (proh dolor) ob oculos verſantur, ut intuenti ea comæ ſtent præ abominatione eorum, quæ Diabolus per hæc ſua mancipia inter ipſos Chriſtianos patrat & molitur. Quid futurum putemus, ſi remitteretur hæc ſevera in patrata ſcelera inquirendi Nemeſis, & huic duro nodo hic durus cuneus non eſſet quæſitus? Quod argumentum *Antonius Matthæi* de Criminib. lib. XLVIII. Dig. Tit. XVI. de quæſt. c. VI. p. 801. ita proponit: *Nec improbat inſtitutum ſucceſſus, ita enim feliciter per equuleum exprimitur veritas, ut Cicero ſcripſerit in Topicis, ipſam veritatem videri dicere, quæ verberibus torti, in igne fatigati dicunt &c. Item Veteres quoque quæſtionem neceßitatem vera fatendi dixiſſe.* Quod utique facinoroſis formidoloſum eſſe, eorumque manus de tabula facinorum dimovere deberet; quod argumentum eò fortius evadit, quò debilius *Matthæi*, qui argumenta contra Torturam validiora eſſe putat, argumentis, quæ pro Torturâ ſtringuntur, illud, ut mox audiemus, ſolvit, aut ſolvere conatur. Graviſſimè omnium hoc argumentum confirmat Megalander noſter Lutherus, tom. 7. Jen. fol. 362. ubi ſcribit: **Umb ſolcher harter verzweiffelter/ boßhafftiger Leute willen/ die alles auffs Läugnen thun/ da man mit dem liechten Recht nicht kan zu ihnen kommen/ muß man ſolches Noth-Recht** (puta torturam) **und blinzend Recht laſſen gehen/ und geſchehen.** Et mox ibid. **Weil wir müſſen unter den Trebern wohnen/ müſſen wir wogen/ ob uns die Säu freſſen/ wir müſſen uns mit der Welt nieten.**

Quartum argumentum ſumimus ab atrocitatate delictorum, quæ malefici & veneficæ deſignant, item à magnitudine damnorum, quæ hoc

hoc Deo, sed non inferis, exosum genus hominum proximo infert, ut & à cruciatibus, cum quibus miserrimè confli̇ctantur, quos malefica eorum manus tetigit, aut saltem halitus, qui veneni diabolici vehiculum est, afflavit: qui affectus Medicorum & Medicinæ ludibrium sunt, ipsam resinam in Galaad pro deridiculo habentes. Hisne Diaboli mancipiis, quorum delictorum corpora in medio sunt, & indicia probationes plusquam semiplenas constituunt, quærendo parcatur, quæ affligendo & cruciando, imò torquendo proximo non parcunt, & permanentia damna inferunt, quæ mortem ipsam superant? *Non parcat ei oculus tuus, neque miserearis*; Deut. 13. ℣. 8. si in puniendo, cur non etiam in quærendo?

Quintum argumentum sumimus ex Constitutione Criminali Imp. Caroli V. quæ Torturam publicæ securitatis causa in criminalibus judiciis sceleratis decernendam confirmavit; quæ Constitutio, cuia publica, imò Imperatoria est, in universo Imperio Romano recepta, & à JCtis in jure dicundo ipso facto observata, num contra torrentem ibimus, pro Rhadamantis, imò tyrannis aut carnificibus habituri judices, qui facinorosos, & indiciis sufficientibus gravatos quæstioni per fidiculas adjudicant? Absit à nobis tam dura adversus magistratus, cui honor suus debetur, Rom. 13. ℣. 7. præsumtio.

Restat, ut examinemus argumenta in contrarium, quæ à *D. Ioh. Matthæo Meyfarto* tract. suprà allegato germanico, item à *Wilhelmo Zeppero lib. de legum Mosaicarum explicatione*, & *Antonio Matthæi*, JC. de *Criminib.* contra quæst. per tormenta afferuntur: quid ea in recessu habeant, vel habere videantur, sed non habent, dehinc examinabimus, oculo principaliter conjecto in *Zepperum*, qui præ reliquis plausibiliter disputat.

Argumenta contra Torturam, cum eorum solutione.

Prima Ratio Zepperi l. V. c. X. de tormentis, desumpta est à defectu fundamenti in Scriptura S. *Primum*, inquit, *in universa sacrâ Scriptura ne gry quidem de illis* (torturis) *habetur. Ergò ea non tàm necessaria sunt, ut sine illis judicia criminalia exerceri non possint.* Sextum id argumentum est Antonii Matthæi JC: de Crim. de quæst. c. 10. p. 803. ubi inquit; *In plurimis legibus Sacri Codicis nullum quæstionis vestigium reperiri.*

D. Mey-

D. Meyfart. **im Christlichen Bericht** / c. 17. p. 134. paucis, proponit hoc argumentum: **Jetzunder fangen wir an** / scribit, **von der Tortur oder Marter / welche unter dem Volck Gottes niemals erhört / viel weniger gebraucht / aber von den grausamen Tyrannen erfunden worden.** *Respondeo* 1. hoc argumentum statum quæstionis non tangit, à quâ supra fuit semota talis torturæ necessitas, sine quâ judicia criminalia exercere non possunt. 2. Sicut in jure non sequitur; Lex aliqua secundum literam non arguit; ergò nec argumento, hoc est, per consequentiam arguit: ita in Scriptura non sequitur; dictum hoc vel illud κατὰ τὸ ῥητὸν non concludit; ergò nec concludit per consequentiam: Sic hic non valet; nulla lex, nullum dictum, cujus litera de torturis agit, in tota Scriptura habetur; ergò ne gry quidem de iis in Scriptura habetur. Argumentum, quod suprà ex ad Romanos c. 13. ℣. 4. de gladio, Magistratui in ultionem accincto, ad statuminandam torturam deduximus, lectoris judicio committitur, an pro gry habendum sit, nec ne? Annon 3. etiam pro fundamento ex Scriptura ad probandam torturam sufficit, quod τὸ *Morale* Quæstionis in facinora reorum judicibus in Scriptura expressè inculcatur, dum lex Mosaica Deut. 13. ℣. 14. *magnâ*, ut ipse Zepperus p. 756. scribit, *cum emphasi & pondere verborum repetit; Inquiret, investigabit, interrogabit, idq; diligenter*: utut modus inquirendi, investigandi, interrogandi arbitrio Judicis in N. T. legibus Mosaicis abrogatis, sit relictus. Sed & 4. alia adhuc subest ratio, cur hoc in passu à legibus Mosaicis V. T. consequentia ad leges quæstionis in N. T. non tam firma est, ut quidem Zepperus ex argumenti sui fiducia fuit opinatus; quia in V. Testamento ea adminicula confessiones scelerum ex reis exculpendi in promptu erant, quæ in N. Testamento amplius non habentur; cujusmodi erant sortes, quarum exemplum Josuæ 7. ℣. 14. extat, ubi ipsius Dei jussu Achan sorte sacrilegus fuit deprehensus. Nec refert, eas extraordinarias fuisse, ut Calvinus in Jonam de iis scribit, *quòd peculiares instinctus fuerint, ubi servi Dei usi fuerint sorte in rebus dubiis & externis*: hoc ipsum enim est, quod volumus, nempe ab eâ politiâ, in quâ Deus etiam extraordinariis in reos inquirendi mediis usus est, quoad modum inquirendi argumentum ad politiam, in qua extraordinaria inquisitio nulla est, non valere; prætèrquam quòd etiam ordinaria aliqua in scelera quæstio in ista politia in usu fuit, quæ itidem in politia Christiana deficit, nempè *potio amara*, quâ

bibitâ adulterii reæ *venter* intumuit, Num. 5. ℣. 13. & seqq. Cur ergò criminemur Christianum Magistratum, ejusve conscientiam turbemus, si publicæ securitatis causâ, secundùm leges, reis gravatis fidiculas adhibet, ut scelera vindicet, quæ cæteroquin cum præsentissimo bonorum periculo sub doloso cinere laterent?

Secundo arguit Zepperus p. 747. Horum tormentorum inventum esse ethnicum, tyrannicum, omnisque charitatis & commiserationis expers, quæ sontibus etiam, & reis, nedum illis, quos sontes esse non exploratum habemus, suo modo debetur: D. Meyfartus in tract. alleg. p. 166. pro vehementiâ sibi solitâ, torturam Diabolo adscribit, ubi inquit: **Ist die Tortur von dem Teuffel erdacht / und erhöhet / wie kan ein Christ selbige vor ein dienliches / nutzliches / gewisses / und unfehlbares Mittel / die Warheit an das Liecht zu bringen / achten?** &c. Atqui, ut *respondeamus*, quod res est; Annon quod in tortura tyrannicum, imò Diabolicum est, suprà à quæstione per ἄρσιν formatâ fuit abscissum? ergò non valet conclusio, de cepis, quæ ex præmissis de allio infertur. 2. Negamus torturam commiserationis reis debitam esse expertem, quia ex statu formato constat, quàm accuratè jura reis caveant, ne etiam sontes acerbiùs, quàm par est, torqueantur: & sicut lex divina moderationem de cæsione per virgas cædendis adhibere jubet, ne vilesceret frater; Deut. 25. ℣. 2. 3. ita etiam jura reis cavent, ut minus potius, quàm plus torqueantur, & tortus salvus maneat tàm innocentiæ, quàm supplicio; *Oldekop. Obs. Crim. Tit. IV. n. 11.* 3. Argumento Zepperi subest manifesta falsitas hypotheseos, acsi illi, quos sontes esse planè nondum exploratum sit, torturæ censeantur adjudicandi: falsa est, inquam, hæc hypothesis, si tales sontes intelliguntur, qui etiam indiciis culposi non sunt; & quos ita culposos esse exploratum non est; quia non, nisi gravissimis, ac per testes indubitatos probatis indiciis, quæ ipsa culposa sunt, reosque facinorum tantùm non convincunt, gravati eò necessitatis ad confitendum adiguntur: exempli gratiâ; si quis homicidii veneno patrati, accusatur, non protinus fidiculis adjudicetur, ad edisserendum facinus, sed indiciis gravatum esse oportet; 1. ut venenum emerit; aut præparaverit; sic præscribente *Ordinatione Caroli V. Art. 57.* aut si emti veneni convictus fuerit: **So der Verdachte wird überwisen / daß er Gifft gekaufft / oder sonst darmit umbgangen;** quod ideò culposum est, quia Pharmacopæis, aliisque, qui venena tra-

stant, & venum exponunt, prohibitum est, absque speciali permissione cuiquam venenum vendere; *dict. artic.37.* &c. 2. Ut reus cum extincto per venenum capitales inimicitias gesserit; aut ex morte aliud commodum, vel concupiscentiæ suæ satisfactionem expectasse probari possit, *dict. artic.37.* ubi text. ait: **Vnd der Verdampte mit dem Vergifften in Vneinigkeit gewesen / oder aber von seinem Tod Vortheils oder Nutz wartend wäre / oder sonst eine leichtfertige Person / zu der man sich der That versehen möchte.** 3. Ut reus venenum emerit, emptum autem à se coram judicio negaverit, ac nihilominus de hoc convictus fuerit; quod iterum culposum, quia mendacium magistratui dictum, magnum scelus esse putatur, & prius indicium in tantum aggravat, ut dubitandum non sit, quin accusatus sub tormentis interrogari debeat, in *dict. artic. 37. Ord. Carol.* **So einer Gifft kaufft / und deß vor der Obrigkeit in Leugnen stünde / und doch deß Kauffs überwisen würde / auch gnugsame Vrsachen zu fragen / war zu er solch Gifft gebraucht / oder brauchen wollen.** Tantum abest, ut quos sontes esse planè non exploratum habemus, torquendos jura pronuncient, nedum, ut Theologus, ad quem hæc quæstio propriè non spectat, tale quid somniet.

Tertium argumentum Zepperi est pag. 748. *Torturas has* Augustinum non tantùm improbare, sed etiam deplorare, ac l. 19. de C. D. c. 6. inter errorem humanorum judiciorum, cùm veritas latet, illas referre, & conqueri; *quòd dum interrogatur quispiam, utrum sit nocens, cruciatur, & innocens luat pro in certo scelere certißimas pœnas, vel etiam innocens de alterius peccato torqueatur; cumque judex propterea torqueat accusatum, ne occidat nesciens innocentem, fieri per ignorantia miseriam, ut & tortum, & ignorantem occidat, quem ne ignorantem occideret, torserit:* addito tandem; *Hanc rem intolerabilem, magisque plangendam, rigandamque, si fieri posset, fontibus lacrymarum*, Hunc ipsum Augustini locum etiam *Antonius Matthæi* lib. suprà citato *de quæst.* loco argumenti septimi adducit, eumque contra torturam urget; addito etiam Commentario *Ludovici Vivis*, in quo tyranni immanioris inventum tormenta appellat, quando *Locus est apud Rhetores Communis de tormentis, contra tormenta: Fortißima sunt, quæcunq; contra tormenta dicunt, quæ verò pro tormentis, futilia & imbecilla.* Sed in promptu est Responsio 1. Augustini verba ad statum quæstionis non attinent, quippe

quæ loquuntur de torto innocente, qui incerto ſcelere certiſſimas pœnas luit, hoc eſt, de eo, qui indiciis urgentibus nondum eſt gravatus, & tamen quæſtioni per tormenta ſubjicitur, quod juri & æquitati omninò contrarium, adeoque fontibus lacrymarum tum temporis deplorandum fuit, quem rigorem moderna judicia, ut in quæſtionis ſtatu indicavimus, corrigunt: ſubdit tamen Auguſtinus in hoc ipſo capite, & judicem per tormenta quærentem excuſat, inquiendo; *Non hac facit ſapiens judex nocendi voluntate, ſed neceßitate neſciendi, & tamen quia cogit humana ſocietas, neceßitate judicandi.* 2. Ludovici Vivis locus expreſsè de tormentis iis agit, quæ immanioris tyranni inventum ſunt, quæ quanto intervallo à quæſtione noſtra diſtent, ex ejus formatione patet.

Quartò argumentatur Zepperus pag. 749. *Multos tortos confeſſos eſſe, ſe admiſiſſe, quod tamen non ab ipſis, ſed ab aliis perpetratum res ipſa ſerò docuerit: è regione tantam eſſe quorundam in perferendis tormentis conſtantiam, vel potius duritiem & obſtinationem, ut etiam exquiſitißimis cruciatibus ad confeßionem impelli non potuerint illorum ſcelerum, quorum tamen reos fuiſſe vel tum conſtiterit, vel veritas, filia temporis poſteà docuerit;* Adducit hoc idem argumentum *Anton. Matthæi* lib. cit. quod ei eſt numero ſecundum, ubi pag. 802. ſcribit: *quòd falſa plerunq; dicendi cauſam præbeant tormenta, ſive durum & robuſtum, ſive infirmum torſeris, Robur enim mendacium facile facit, infirmitas neceſſarium* &c. Dici vix poteſt, quàm exceſſivè hoc argumentum D. Meyfartus per multa capita & paginas multas exaggeret: ut nimis prolixum foret, ſpumam verborum huc transferre: quod argumentum Megalander noſter Lutherus longè modeſtiùs, longè graviùs ſtringit, quando tom. 7. Jeneſ. Germ. fol. 60. 6. contra Epiſcop. Magdeburgenſen *Albertum* demonſtrat, quod *Ioh. Schenizium* injuſtè torſerit, ubi inter alia ſcribit: **Daß die Marter und Würgen im Kercker ein fährliche Rechtfertigung iſt / da offt Unrecht begangen wird /** fol. 361. a. Item: **Wie offt iſts auch mehr geſchehen / daß etwan auch Leut ſind hingerichtet auff ihr Bekantnuß / da man hernach über etliche Jahr erſt bekommen hat die Rechtſchuldigen / und iſt ihnen gleichwol unrecht geſchehen.** &c. **Wiederumb iſts war / daß etliche Leut ſo ſteiff / veſt / und mehr / denn Eiſenhart ſeind / daß ſie lieber ſich tod laſſen martern / ob ſie wol ſchuldig ſeind / ehe ſie wollen bekennen.** Ib. f. 362. a. Et benè notandum eſt, quòd Zep-

perus hoc argumentum experientiâ adeò approbatum asserit, ut exem-
plis, *ex Valer. Maximo* lib. 8. 4. *& Alexandro ab Alex.* l. 1. *genial. die-
rum cap. ult.* adductis subdiderit: *Cujusmodi exempla etiamnum ho-
die ignota non possunt esse illis, qui vel tenuem vitæ hujus usum habent:*
quod imprimis ex Appendice videre est, quam *Iustus Oldekop Observa-
tionibus suis Criminalibus Practicis* appendit, in qua præter aliquot
exempla eorum, qui verè rei exquisitissima tormenta contemserunt, &
constanter superarunt, adhuc exempla XLII. eorum ex variis autoribus,
*Fulgos. Gilhaus. Alexand. ab Alex. Sabell. Iustin. Iul. Car. Valer. Max. Cor-
nel. Tacito*; *imprimis Ioh. Grevio Clivens.* refert, *qui injustè torti, dolori
cedentes, delicta, quæ non patraverant, de se confessi, ultimo supplicio af-
fecti, posteà autem innocentes reperti fuerunt.* Sic etiam Lutherus loc.
sup. citato fol. 61. b. recenset tria exempla ejusdem argumenti; unum
ex Hieronymo de *muliere septies percussa*; alterum ex Augustino; ter-
tium de mercatore Metense, quod circa tempora ejus contigisse vi-
detur, & tàm horrendum est, ut Megalander ejus narrationi hæc verba
præmittat, **Aber daß zu Metz geschehen ist / möcht wol Richter
und Juristen blöd machen:** hisque verbis concludit: **Es seynd
jämmerliche und scheußliche Fälle unter Menschen Kindern / da
der Teuffel Lust zu hat** / &c. Ex quibus omnibus constat, hoc argu-
mentum, si in formam redigitur, fere videri indissolubile; quod quidem
tale est: *Cuicunque modo indagandi veritatem scelerum subest tam periculosa
fallacitas, ut per eum etiam insontes ultimo supplicio contingat affici, econ-
tra scelerum sontes dimitti, ille modus in Criminali judicio est illegitimus:
Atqui modus per tormenta indagandi veritatem scelerum talis est, cui hac
tam periculosa subest fallacitas*: Ergò *modus indagandi veritatem scele-
rum per tormenta in judicio criminali est illegitimus.* Utraque Præmissa
radiare videtur: *Major* quidem per hanc rationem consequentiæ, quia
imprimis in Criminali judicio judex in ferendâ sententiâ mortis extra o-
mnem dubitationis aleam positus esse debet, ut de patrato rei scelere ferè
tàm certus sit, ac è regione certus est de innocentia conscientiæ suæ, quia
præterea satius est, mille nocentes dimittere, & committere immediato
Dei judicio, quàm unum insontem supplicio ultimo adjudicare; *Dominus
enim est, qui vitæ & mortis potestatem habet, & deducit ad portas mortis, &
reducit; homo autem occidit quidem per malitiam animam, & cum exierit
spiritus, non revertetur, nec revocabit animam, quæ recepta est; sed domi-*

nimanum effugere impoßibile est; Sap. 16. ℣. 14: Et ex Apocalypsi notum est, quàm ardenter vindictam sanguinis sui apud Deum urgeant animæ eorum, qui injustè trucidati sunt, Apoc. 6. ℣. 10. qua de causa testes in Criminalibus omni exceptione majores requiruntur, ut rei non nisi convicti aut confessi condemnentur, & judicis conscientia tuta sit, etiam si flammâ in patratum scelus, ob atrocitatem animadverti oporteat. Sed nec *Minori propositioni* aliquid ad sui confirmationem deesse videtur, ob exemplorum copiam, quibus probatur, multos ex impatientiâ tormentorum confessos fuisse scelera, quorum fuerunt puri, & ultimo supplicio affectos, quorum innocentia postea in apricum fuit deducta; ut ex mente dissentientium vix verba pro retinendâ torturâ audiamus, ubi tot facta contra torturam videmus. Libuit hoc argumentum in contrarium eò pressiùs stringere, ne quicquam in quæstione tàm gravi, quod utrinque militare videtur, studiosè omittere, & omittendo fucatè agere videremur. Restat, ut Achilleum, sicut videtur, argumentum examinemus, & demonstremus, non tanti esse roboris, quanti esse videtur. *Respondemus* ergò 1. ad *Majorem* per instantiam; Si modus examinandi scelera per tormenta ideò illegitimus est, quia ei fallacitas subest, & periculum, quo metuendum, ne insontes puniantur, sontes contra dimittantur, consequens erit, ipsam constitutionem divinam indagandi scelera per testes, esse illegitimam, quia etiam huic constitutioni subest hæc fallacitas, & periculum, ne insontes condemnentur, & puniantur, nempe *si testes falsi sunt*, ut fuere contra insontem Susannam, & contra insontem Naboth, *qui erant majores natu, & optimates in civitate*, 2. Reg. 21. ℣. 7. adeoque coram mundo exceptione omni majores, ut jura tali in casu requirunt. Et si hoc non esset, cur falsis testibus à Deo talionis pœna constituta fuisset? Deut. 19. ℣. 16. Sed Consequens est falsum, quod ordinationem Dei ob hoc periculum arguit illegitimam; Ergò etiam falsum est Antecedens, ceu ruinosum fundamentum, cui Consequens fuit superædificatum. Quotacunque enim sunt, quibus judicium humanum, judices cum testibus, & testes cum judicibus perverti possunt; imprimis amore, odio, timore, & cupiditate: *Amore*, qui rectum judicium impedit; *Odio*, quod judicem reddit suspectum; *Metu*, qui eundem à recto tramite judicandi abducit; *Cupiditate*, puta præmiorum, & munerum, quæ animum judicis facilè corrumpere possunt; ut *Ayrer. Proceß. Iur. part. 1. c. 6. num. 1. 2. 3. 4. 5. 6.* ex *Isidoro*

doro l. 3. de ſum. bon. c. 5. 8. pluribus deducit; quam ob cauſam ſolius Dei judicium abſolutè infallibile eſt, qui ſcrutator cordium eſt, & αὐτόπτης cogitationum noſtrarum, nedum facinorum, quæ etiam in abditiſſimis angulis patrantur; quod de homine etiam perſpicaciſſimo dici non poteſt, *qui tantum ea videt, quæ apparent*, 1. Sam. 16. ℣. 7. quæ non apparent, non niſi examine & quæſtione, pluribus difficultatibus obnoxiâ videre, & in cognitionem eorum venire poteſt, ſed haud rarò vix venit. Diſtinguimus ergò 2. (ut directè reſpondeamus ad argumentum) modum indagandi veritatem ſcelerum per tormenta; *vel quatenus ad leges, & diſpoſitionem Iuris eſt reſtrictus*; vel *quatenus nudo & affectuoſo arbitrio judicis relinquitur*; quâ diſtinctione obſervatâ limitamus Propoſitionem Minorem: *Atqui modus per tormenta indagandi veritatem ſcelerum ad leges & diſpoſitionem juris reſtrictus eſt hujusmodi modus, cui hæc tàm periculoſa ſubeſt fallacitas*; ita limitatam negamus, ob providentiſſimas Juris cautelas, quibus reis, ne, niſi indiciis gravatiſſimi, & ferè convicti torqueantur, cavetur, ut judex hac juris diſpoſitione obſervatâ in hoc criminalis judicii labyrintho in offenſo pede conſcientiæ progredi, & quâ ipſum via ducit, ſine periculo effuſionis ſanguinis innocentis pergere, greſſusque dirigere poſſit. Sin verò hæc *Minor de modo indagandi veritatem ſcelerum per tormenta* intelligitur in ſenſu ſequiori, de modo, inquam, qui diſpoſitione juris, & legibus ſusque deque latis, affectuoſo judicis arbitrio relinquitur, liberali manu conceſſionem negantibus quæſtionis tormenta admetimur; hoc autem ſenſu eam à ſtatu quæſtionis tam procul eſſe dicimus, quàm procul Antipodes Americani abſunt ab Europæi orbis habitatoribus, ſicut ex quæſtionis ſtatu, ſuprà per ἄρσιν formato eſt videre. Nec 3. exempla ex *Oldekopio*, *Luthero*, aliis adducta, hanc Minorem ſenſu à nobis definito negatam probare, facilè appareret, ſi anguſtia paginæ pateretur, diligentiùs in ſingula inquirere, & de eorum circumſtantiis conſtaret. Unicum, à Luthero loc. cit. *tom. 7. Ienens. fol. 360. & 361. a.* hîc expendamus. Carnifex Metenſis irruit tempore nocturno in mercatoris peregrè profecti ædes, trucidat ejus conjugem & liberos, trucidatos in cella ſepelit, domum ſpoliat, & mercatorem reum agit facinoris, eòq; rem deducit, ut mercator quæſtioni fuerit ſubjectus, qui per tormenta infecta facta fatetur; horrendo tandem, tanquam confeſſus, adjudicatus ſupplicio; non multò pòſt tempore

pore

pore carnifice prodito per Judæum, cui ſpoliatos mercatoris ſcyphos argenteos vendidit. Hunc ne caſum juſtè ſecundum leges, quæ reis, quò minus ſine indiciis torqueantur, favent, favere putemus, in quo tot ſunt præſumtiones & circumſtantiæ pro mercatoris non torquendi innocentiâ, ut mille aſtitiſſent carnifices, & ſontem affirmaſſent mercatorem (loquor exceſſivè) vix tamen tormentis adjudicare judices debuiſſent; cujusmodi præſumptiones procul dubio erat, mercatoris fama & integritas; econtra carnificis levitas; Item mercatorem in propriam coſtam, & viſcera, quæ procul dubio impendio amavit, non ſæviturum, nec propria bona ſibi ſpoliaturum fuiſſe; calidæ item mercatoris lacrymæ, ſingultus, & ſigna cordolii, quæ lapidem ad commiſerationem moverent &c. Et quæ id genus erant innocentiæ indicia, argumenta, & præſumtiones adhuc plures &c. quod multò magis de iis exemplis præſumendum eſt, quæ Oldekop, ex *Valerij Maxim. Cornelij Taciti*, & ſimilibus ſcriptoribus ethnicis allegat, & ex profeſſo tyrannica ſunt, atque à ſtatu quæſtionis per *ἄρσιν* formato ſequeſtrata.

Quintum argumentum Zepperus pag. 749. ita proponit: Ipſæ leges civiles admodum ſuſpectas has habent *quæſtiones, quas hoc etiam nomine fragiles dicunt, parceq; admodum, & cautè circa illas verſandum ſedulo monent. Talia etiam indicia ad Torturam requirunt, ut his poſitis, nullâ amplius videatur quæſtione opus, & à credulitate vix, ac ne vix quidem vindicari poßit, eos, qui his gravati ſunt indiciis, amplius torquere, & geminâ quaſi morte afficere. Nam in l. 1. D. §. 17. de quæſtion. D. Severus reſcribit, confeßiones reorum pro exploratis facinoribus haberi non oportere, ſi nulla probatio religionem cognoſcentis inſtruat. Et in ſeq. §. 23. reſpondet ICtus; Quæſtioni fidem non ſemper, nec tamen nunquam habendam conſtitutionibus declaratur. Etenim res ipſa fragilis tortura, & periculoſa, & quæ veritatem fallat*, & quæ de duritiâ & impatientiâ tormentorum & vario modo confitendi per tormenta ſequuntur &c. tandem l. 1. D. §. & l. ult. *Indicium eſt ex duorum teſtium incorruptorum indicio.* Reſpondemus 1. ſequitur ne; Ipſæ leges Quæſtiones appellant *fragiles*, & monent, *parcè & cautè circa illas verſandum*; Ergò ipſæ leges Quæſtiones admodum ſuſpectas habent? Annon Zepperum ſtringit argumenti inverſio? Ergò eo ipſo, quia cautè & parcè ſecundùm leges verſandum eſt circa quæſtiones per tormenta, hæ quæſtiones, ſecundum leges adhibitæ, ſunt legitimæ? Sibi, non judici reus ſceleris convictus imputet,

ſi ne-

si negando ea, quorum convictus est, judex per tormenta ex convicto etiam confessum reddit, & confitentem, quàm negantem supplicio ultimo mavult afficere; quod amoris erga justitiam, non crudelitatis adversus reum argumentum est. 3. Allegatæ leges à Zeppero itidem Zepperum refutant; quarum *prima* à Severo rescripta cavet, ne judex sine corpore delicti reo per tormenta confesso fidem habeat: *Secunda*, ne reus sine sufficientibus & legitimis indiciis torqueatur: *Tertia*, ne indicia ipsa sine duorum incorruptorum testium indicio pro sufficientibus ad torturam habeantur; quæ omnia torturam utique ceu legitimam præsupponunt, minimè tollunt, aut suspectam reddunt.

Sextum argumentum iterum contra se, non pro se sumit Zepperus pag. 750. ex Constitutione Criminali Caroli V. Imperatoris, quando scribit: *Ita Constitutio etiam Criminalis Caroli V. Imperat. cavet,* **Daß keiner mit peinlicher Plag solle angegriffen werden / es sey dann zuvor rechtlich / und derhalben gnugsame Anzeigung und Vermuthung von wegen derselben Missethat auff ihne glaubwürdig gemacht**; Et quæ sequuntur, legibus à Zeppero modò allegatis planè consona; consequenter aliâ responsione, quàm nunc datâ, non ableganda. Quod verò tandem huic argumento subjungit; *Summa Dd. in universum, variæq; variorum populorum constitutiones, cùm tàm multis, tàm operosa, tàm sollicitè de torturis tractant, quando, circa quas personas, quomodo, & quatenus iis utendum sit, vel minus, adq; prudentiam & discretionem singularem, cum moderatione conjunctam, hic hortantur; quid faciunt aliud, & testantur, quàm non parum se ipsos huic fidere?* Negamus, inquam, hanc illationem, fallaciâ accidentis oppidò gravidam, dum Zepperus populos ipsi quæstioni per tormenta, &non potius judicibus, intempestivo & immoderato justititæ Zelo, per inscitiam rerum criminalium ad quæstionem delabentibus perparum fidere opinatur; secus, qui leges de eâ rectè adhibendâ tradi potuissent, si ipsa non recta esset, & legitima? Nedum ut pro alio, quàm impotentis animi dicterio habeamus, quando hoc argumentum concludit: *Quid ergò*, inquiens, *tandem attinet in re seriâ & arduâ, ubi de capite hominis agitur, vel ludere, vel dubitanter agere, ut magistratus in conscientiæ scrutinio & foro ipse sibi satisfacere, aut securus esse non queat?*

Septimò Zepperus pag. 752. & seqq. præprimis solicitus est pro veneficis, conquerens, *quòd in eorum examinationibus & suppliciis hodie passim vehementer peccetur, quia etiam innocentes à* Diabolo *in synagogis & choreis nocturnis possint repræsentari, & falsò exhibeantur, exemplo Samuelis, qui Sauli, 1. Sam. 28. v. 14. & tempore Hieronymi Sylvani cujusdam, pii viri, qui nobili cuidam fœminæ noctu falsò fuit repræsentatus; Quæ ipsæ Synagogæ, commessationes, choreæ, congressus venerei, lycanthropiæ nonnunquam etiam per somnia, aut morbos melancholicos veneficis obversari possint, ut Augustinus l. 18. de* C. D. *c. 17. & 18. ejus rei exempla adducat; unde fiat, ut earum confessionibus etiam sub Quæstione fides absolutè non sit habenda, nisi à posteriori, hoc est, à damnis realibus & exploratis adhæc priora, ipsam sc. confœderationem, Synagogas & coitus ordine retrogrado concludatur: Fieri etiam, ut innocentissimi denunciationibus divinarum in suspiciones veneficiorum traducantur, diffamentur, quibus constitutio Caroli V. num. 21. providè caveat, ne ex his, carceribus mancipentur, quæstionibus subjiciantur, veneficæ a. nihilominus debitis pœnis subdantur. Accedere etiam, ut vulgus, quod veneficas cane pejus & angue oderit, ob metuenda ab iis damna contra eas, quas ex certis rumoribus vel tantillum suspectas habet, tantùm non classicum canat, easq; quæstionibus & rogis objici postulet; qui rumores prudentibus & cordatis magistratibus omninò suspecti esse debeant &c. ita jubentibus legibus divinis & humanis; Exod. 23. v. 1. 2. l. 12. C. de pœnis apud Grat. C. 30. q. 5. C. Incerta.* Feci compendium dictorum Zepperi. Ad quæ respondemus.

Primò quod Zepperi querimoniam de innocenter tortis & supplicio punitis concernit, *D. Meyfartus* eam per integrum librum der Christlichen Erinnerung an Gewaltige Regenten &c. vehementissimè amplificat, ita accusando Magistratus, ut vix ausim recitare vocabula, quæ ὡς ὀνοματοποιῶν excogitavit ad accusationem acuendum, cui calculum haud obscurè adjicit *Oldekop* in procemio *Appendicis exemplorum eorum, qui innocenter torti sint*: quando pag. 417. Observ. Crim. scribit: *Innocentes torqueri, dolori cedere, confiteri, & suppliciis in hunc usque diem affici plurimos, imò ubi rigorosi & Zelosi sunt inquisitores, & supplicia frequentia, plures innocentes, quàm verè criminis reos ad mortem damnari, nunc viginti sex annorum praxi expertus nihil est, cur dubitem. Idq; tum propter eorum, quibus arduum hoc, periculosissimum, fallacissimumq; Tortura negotium, proh dolor, committitur,*

gur, intempestivum & immoderatum prætensæ justitiæ Zelum, tum inscitiam, rerumq; criminalium crassam, nostræ tempestatis communem ignorantiam, tum avaritiam & negligentiam, tum affectatæ severitatis gloriolam, tum etiam propter superiorum & Magistratuum contemptum, etiam socordiam, longè infra sua dignitatis fastigium ejusmodi curare, & talium rerum rationem habere dicentium, aliasq; causas, quas ipse observationum tractatus sparsim tibi specificè suppeditant. Contrà ego de Christianis Magistratibus semper melius sensi, & meliora speravi, atque adhuc sentio & spero, eos in hoc gravissimo judicio, de quo itidem gravissima reddenda est ratio judici vivorum & mortuorum, nihil prudentiæ & attentionis, quantum humanâ ope fieri potest, omittere, & ab innocente reorum sanguine sibi tam metuere, quàm sontes sibi metuunt à torturâ & supplicio; quod de Amplissimo Magistratu inclytæ Reipublicæ Esslingensis intrepidè ausim affirmare, qui non tantùm eo tempore, quo me usque in vigesimum nonum annum, primùm Diaconum, dein Pastorem Ecclesiæ habuit, in inquisita per tormenta veneficorum flagitia aliquoties flammâ animadvertit, sed etiam hoc ipso anno currenre viginti duos, partim veneficos, partim veneficas igne consumsit, ut eos, quibus carceres adhuc oppleti sunt, & quæstionem, expectant, taceamus; quæ si quis intempestivo & immoderato justitiæ Zelo, rerumve criminalium ignorantiæ, aut affectatæ severitatis gloriæ adscribere, aut aliquot horum catharmatum injustè punitum arguere ausit, is ea actorum monumenta, facinorumque documenta expectet, ad quæ, si in rem præsentem ducatur, exhorrescet; nedum ut judici aut prudentiæ, aut conscientiæ dicam scripserit. Quid enim judici feritur aut metitur, si tam funesta instituenda sunt judicia, ad quæ lex divina tantâ severitate eum obligat, ut illi satius esset, porcorum esse pastori, quàm populorum Rectori, & horrendis, imprimis veneficarum peccatis affectatâ lenitate, aut meticuloso judicio connivere, quia, prætextu arg. l. 5. ff. de pœnis, quam Antonius Matthæi de quæst. c.v.p. 803. adversus torturam impertinenter allegat, *longè satius sit, vel nocentem absolvi quàm innocentem torqueri*; quæ lex non de facinorum indiciis, idoneis testibus probatis, sed tantùm de suspicionibus, quæ judicem adhuc in dubio relinquunt, agit, ut expressa verba, *Sed nec de suspicionibus aliquem debere damnari*, habent, nedum ut judicem in examinandis reis timidum reddat, quem animosum esse jubet ipsa Lex divina; *Oculus tuus*

non misereatur; Deut.19.℣.13.& Syracides, *μὴ ὀλιγοψυχήσῃς ἐν τῷ κρί-νειν σὲ*, Syrac.cap.4.℣.9. *Quia*, dicente Leone M. Epist.82.ad Jul.Coëns. Episc. *ad imperialem pertinet potestatem, ut perturbatores Ecclesiæ, pacis & Reipublicæ inimici solicitiùs comprimantur*, adeoque tam nimiæ lenitati, quàm nimiæ sævitiæ modus statuatur; sævitiæ quidem, quia leges judicem vetant legibus esse severiorem, ne quid aut duriùs, aut remissiùs statuatur, quàm causa deposcit; *l.11.in princ. ff. de pœnis*: Lenitati verò, quia leges vicissim è regione judici prohibent, legibus esse clementiori, *Novell.82.tit.11.c.10.* Ex quibus constat, quàm severè leges divinæ & humanæ judici veternum ex oculis excutiant, eumque adhortentur, ne in judicio imprimis criminali, securus sit, sed tàm innocentiæ, quàm culpæ reorum accuratissimam rationem, ipsi Deo Cardiognostæ aliquando reddendam, habeat; ut, si qui judices uspiam sint, aut essent, qui tàm profligatâ officii conscientiâ de corio innocentium reorum, ut Meyfartus & Oldekop quiritantur, ludunt, omninò dignos censeamus, quibus à superiori autoritate modus statuatur, & pœnæ dictentur, quas in statu quæstionis suprà formato injustis tortoribus à legibus constitutas esse audivimus, tum, ut innocentibus, ne contra jus & fas in tam profundam perditionis foveam præcipitentur, caveatur, tum ut Magistratus, qui in abominanda facinora, ad quæ Infernalis Cerberus hoc lemniscato Mundi seculo sua flabella instigat atque impellit, justo Zelo inquirunt, & supplicia juxta leges statuunt, hac durissimâ, tam conscientiæ, quàm existimationi eorum præjudiciosâ dicâ, quam *Zepperus, Meyfartus* & *Oldekop.* iis indefinitè scribere videntur, subleventur, & debitè potius, tanquam Zelosi Sacerdotes justitiæ æstimentur, aliisque Magistratibus ad faciendum similia in exemplum proponantur, laudentur. Sed esto: Sint ejusmodi judices, à quibus hæc omnia, quæ Zepperus, Meyfartus, Matthæi, Oldekop. ingeminant, peccantur, qui aut ex immoderato prætensæ justitiæ Zelo, aut ex crassâ rerum criminalium ignorantiâ, aut negligentiâ, aut affectatæ severitatis gloriolâ plures innocentes, quàm verè criminis reos torquent, & ad mortem damnant; quid sequitur? Ergò ne quæstio per tormenta in delata, probatisque indiciis gravata flagitia, ad quæ infernalis Laver-nio sua flabella in perniciem generis humani incitat, est illegitima, & ex judicio criminali eliminanda? Atqui annon hæc omnia in judicio criminali peccari possent, si omitteretur Quæstio? putâ si maximè

con-

contingeret, ut judices affectibus dediti, qui suo arbitrio, jure ex oculis dimisso, relicti, gemitus innocentium nihil pensi, Ibycique ultores habent pro deridiculo, in judicio sederent, num ob hæc judicum peccata è Republica Christianâ eliminanda essent criminalia judicia? quemadmodum Zepperus, Meyfartus, Matthæi, Oldekop, viri alioquin de Republica Christiana optimè meriti, his ipsis de causis Quæstionem per tormenta è foro criminali eliminanda esse arguunt? Num infantem effundemus cum balneo, tam crassam Accidentis fallaciam peccando, usumque cum abusu abrogando?

Quæ *Secundò* Zepperus huic suæ quiritationi de innocenter tortis & damnatis subdit, vera sunt, nec nostro calculo contraria. 1. Innocentes posse deferri, quis neget? imprimis si odium consideramus, quo flagrant veneficæ adversus pias & innocentes fœminas, quod accensum est ab inimicitiis à Domino inter Serpentem Antiquum & Semen Mulieris positis: quo in casu Jura providentissima sunt, ne Quæstio præcipitetur, ut videre est ex Consilio, quod Iuridica Universitatis nostræ Facultas patrum nostrorum memoriâ Marchioni Badensi super hoc denunciato casu rescripsit, & à verbo ad verbum in suprà allegato tractatu D. Thummii de sagarum impietate à p. 76. ad p. 90. exscriptum extat. Si enim denunciare & accusare sufficit, quis sub innocentiæ umbone tutus erit? Imprimis ubi deferens ἐργοδιώκτης est pater mendacii, Johan. cap. 8. ℣. 45.? Sed 2. nec ipsas confessiones visitationis chorearum, aut transmutationis in bestias, aut commixtionis cum Diabolo statim carceres, & quæstionem per tormenta, si desunt maleficia, mereri, itidem cum Zeppero, ut ex statu Quæstionis, suprà per ἄρσιν formato, constat, statuimus, quia hæc corpora delictorum ut plurimum phantastica sunt, & actionis veritate non nituntur. Quamvis enim dubium non sit, à Diabolo per aërem ut plurimum verè ad choreas transportari lamias, non tamen semper hoc fieri, exempla sunt in promptu: vicissim nunquam eas aut in bestias mutari, aut verè commisceri cum Diabolo, ea argumenta sunt in medio, quibus impossibilitas harum actionum per naturam demonstratur, ut cerebrum in calcaneo gestet oporteat, qui eorum vim non agnoscit: Quis autem ob impressiones melancholicas, aut actiones phantasticas per Diaboli fascinationes fucato typo rei gestæ signatas, quenquam mortalium aut torquendum, aut ul-

timo judicio adjudicandum, ſi deſunt maleficia, affirmet, ut maximè eorum confeſſiones habeantur? quia corpora delictorum, quòd vera ſint, & ſubſtantiâ facti non careant, luce meridianâ clariora eſſe oportet, ne in tantâ ſeveritate proceſſus judex cum larvis pugnet, nubemque pro Junone amplectatur, & rogum incendat, ligno deficiente. Lubet experientiam allegare, n xam conſcientiâ officii, Annus jam decimus circiter ſextus currit, cùm Eſslingæ vinitoris cujusdam conjux ſponte fateretur, ſe, dum ex ſylvâ domum regrederetur, à viro quodam, qui venatorem repræſentaverit, compreſſam fuiſſe in loco quodam nominato, cujus alterum pedem poſt actum obſervaverit non juſtum fuiſſe, tanto dehinc adverſus maritum odio inflammata, ut parum abfuerit, quin eum cultro tranfodiſſet: Orationem præterea Dominicam orare amplius aut noluit, aut non potuit, etiam præeuntibus orando collegis, & me vel tandem illam, ut oraret, adhortato; tandem ſub ſpondam in cubiculo eâm arctè ſeſe abſconditerat, ut vix amplius prorepſerit; torvum videbant oculi, funeſta erant omnia. Quid inclytæ Reipublicæ Magiſtratus? carceri ne miſeram incluſit, Torturæ ſubjecit, & damnavit ad ſupplicium? Minimè verò; quin conſilio à Juridicâ Facultate Univerſitatis noſtræ, quæ pro melancholicâ eam habuit, accepto, Miniſterio Eccleſiaſtico informandam reliquit, donec ad priſtinum mentis ſtatum rediit, iis ſignis pœnitentiæ datis, quibus diffidere charitas prohibuit. Exemplum aliud; Deizisoviæ (pagus is ditionis Eſslingenſis eſt) circa ea ipſa tempora erat fœmina, quam adhuc ſuperſtitem eſſe inaudio, quæ mihi faſſa, imò conqueſta fuit, quòd ſibi tàm importunus eſſet Diabolus, ut nuſpiam ab eo miſſa fieri potuerit; comitari, inquiebat, ſe nebulonem, ſi in templum ingrediatur, comitari, ſi templo egrediatur, etiam ſi in rus eat, & tàm clarè ſecum loqui, ut miraretur, quòd alii, qui juxta ſe eſſent, id non audirent: quæſitæ, num fidem ei ſpoponderit? & neganti, dedi conſilium, ut imprimis ſibi familiarem redderet cantionem, **Gott der Vatter wohn uns bey / und laß uns nicht verderben**; Item petitionem ſextam Orationis Dominicæ; *Et ne nos inducas in tentationem*; quæſivi ex ea ulterius; Utrum juſto tempore fluerent, quæ mulieribus menſtrua ſunt; (nam ex oculorum torvitate, aliisque ſignis auguratus ſum hujus rheumatis obſtructionem, & ex obſtructione hæc pathemata ipſa: erat enim fœmina inter 30. & 40. annos media, plethoricæ inſuper conſtitutionis) cùmque reſponderet,

du-

dudum emansisse omnia, ablegavi eam ad Medicum, monuique, ut ejus consilio obsequeretur, addito solatio, omnia in melius versura; quod eventus, solatio respondens, docuit; dum sectis ex consilio Medici venis, & apertâ per medicamenta naturæ viâ, & corporis & mentis valetudini feliciter fuit restituta. Lippis præterea, & tonsoribus notus est casus, qui ibidem, in Ecclesiâ tum meâ, anno 1642. notoriè contigit, cùm Diabolus juvenem quendam vinitorem sibi chirographo, sanguine ejus scripto, obligatum adigere vellet, *ut omnia, quæ posset, perderet*, sed patrare id renuentem ad desperationem adigeret, ut baltheo collum suum constrinxerit, & constrictum appenderit clavo; quam tragœdiam uxor ejus superveniens extemporaneâ nexus incisione impedivit, & maritum hunc suum, vitæ vix amplius manifestum, ex mortis faucibus eripuit; qui ob id quæstioni per tormenta non fuit subjectus, sed inquisitione accuratè prius institutâ, Ministerio Ecclesiastico relictus, cujus ille curâ, cum itidem Orationem Dominicam, imprimis sextam petitionem amplius orare non posset, per Dei gratiam feliciter restitutus fuit, & adhuc vitam innocentem agit, lacrymisque effusis Ministerio gratias habuit, & adhuc habet. Integer casus extat *in Casual. meis Conc. Sect. 1. à pag. 3. usque ad 116.* equidem à Jesuitis Dilling. pasquillo traductus, sed quos apologiâ meâ ita excepi, ut cachinni eorum ferè in furorem verterint.

Imò 3. quod ad famam attinet, etiam hîc Zepperi & Meyfarti sententiæ assurgimus, solique dicacitati ejus fidem ad quæstionem per tormenta tribuendam esse non sentimus. Quamvis enim non nihil sit, quod jura famæ in civilibus tribuunt, adeò, ut aliquot casus sint, in quibus plenam probationem inducere statuitur, quos *D. Ioan. Crotus tract. de testibus pag. 486. num. 43. 44. 45. 46.* recenset: etiam in causa criminali, si crimen probatum est plus quàm semiplenè, puta per unum testem de veritate, & aliquod aliud indicium, quo casu probationem perficit, ut crimen plenè probatum dicatur; ibid. num. 54. sola tamen sufficiens indicium ad torturam non facit; ibid. num. 51. quippe quæ tàm falsi est dicax, quam nuncia veri, malumque est,

- - - quo non aliud velocius ullum,
Mobilitate vigens, vires acquirit eundo;

nedum ut judex ejus dictamine stare possit, si rei per tormenta quærendi veniunt, & finis quæstionis est, animadversio in patrata scelera per supplicia.

cia. Quid autem hæc ad conclusionem contra torturam, si cætera juxta leges sunt paria? Si corpora delictorum sunt præ oculis, damna per veneficia illata, quæ naturæ opem habent pro ludibrio, & ob cruciatus intolerabiles graviora sunt morte ipsâ, flagitia item veneficium concomitantia, Sodomia, muta peccata, incestus, actusq; exerciti tàm abominandi, ad quos Acherontis furcifer hæc sua instrumenta impellit, ad quorum atrocitatem cœlum exhorrescat, & obstupescant elementa? Quid, inquam, si diabolica hæc stabula nequitiæ eò atrocitatis facinorum progrediuntur, & Judici ordinario deferuntur, delata indiciis idoneè probatis gravantur, gravata minimum semiplenâ probatione in apricum ducuntur, & educta, per confrontationem complicum confunduntur? Quid, inquam, si in hanc Rhodum deventum est, judex tum aliud agat, quàm ut juxta leges quærendo saltet, & præfractè negantibus necessitatem edisserendæ veritatis per tormenta providè adhibeat, eventumque quæstionis patienter expectet, confessa flagitia juxta leges puniat; non confessa judici vivorum & mortuorum committat; reo gravato equidem ab instantiâ, non tamen à crimine absoluto; secus quò delapsura esset Cacodæmonis adversus genus humanum violenta perversitas, si necessitate quæstionis posthabitâ expectare vellemus famulitii ejus confessiones spontaneas, quæ calendis græcis judici citius non sunt expectandæ, non tantùm propter horum catharmatum malitiam, sed & propter metuendum supplicium, quo in casu Domini suæ vitæ non sunt, ut quasi Scævolæ suum corpus flammâ ustulandum carnifici offerant & exponant.

Tandem Zepperus pag 757. & seqq. dat consilium, quo pacto occulta scelera in lucem protrahenda sint, ut judicia in facinorosos exerceantur, vicissim sceleribus & sceleratis patrocinium non præstetur. *Hic*, inquit, *Deum Deut. 17. v. 2. & seqq. legem dictasse, qua apertam tutamq; viam monstret; in qua quinq; præcipiat.* Primum *esse, ut malefici a consciis sceleris Magistratui renuncientur & indicentur; quod nec proditorium, nec Sinonium sit, ut vulgus ferè existimat.* Secundò *Magistratum ad nudas indicationes aliorum non debere esse nimium credulum, illicò ad torturas procedendo, sed prius diligenter inquirere, investigare, interrogare, Deut. 13. v. 14. quàm fieri poßit, occulatißimè* &c. Tertiò *ipsos etiam reos interrogari debere, & omnia tentari ad eliciendam veritatem patratorum scelerum, exemplo Iosua Achanum examinantis, Io-*

sua 7. v. 19. &c. Quartò, *nec quæ à reis elicita sunt, pro certis prius debere haberi, quàm ulterior fiat indagatio, an illa reverâ ita se habeant, quia multoties compertum sit, captivos metu & vi tormentorum ea confessos esse, quæ ipsos minimè patrasse postea serò constiterit.* Et Quintò, *accusatis reis necessariam defensionem, justumq; ad illam tempus permittendum esse; quò etiam pertineant Advocati, vel Procuratores, qui destinentur* &c. Quæ omnia rectò stant talo, & omnimodâ contradictione carent; excepto, quòd instantiæ præoccupando Zepperus concludit: *Quod si, inquiens, Torturis omissis, scelera & flagitia multa in occulto manere, neq; in apertum proferri quis causetur, cùm inquisitionibus & investigationibus etiam exactissimis sæpe nihil proficiatur, & opum, honoris atq; vitæ jacturâ potissimum repagulum & pessulum sceleratorum oribus atq; linguis obdat, non meis, sed Chrysostomi verbis homil. 46. ad pop. Antioch. respondeo, ubi inquit: Nec ab omnibus hic exigit Deus, ne resurrectionem desperes, & judicium desinas expectare, quasi omnes hic reddant rationem.* &c. *Item verbis Augustini l. 3. cont. Epist. Parmen c. 2. de disciplina Ecclesiastica: Misericorditer corripiat hoc, quod potest, Quod autem non potest, patienter ferat, & cum dilectione gemat atq; lugeat, donec aut ille* (Deus videlicet) *desuper emendet & corrigat, aut usq; ad messem differat eradicare Zizania, & paleam ventilare.* Hæc, inquam, objectionis à Zeppero præoccupatæ solutio vera est & valida de iis criminibus, quæ certis, & idoneè probatis indiciis carent, solâque famæ dicacitate interdum percrebescunt, & ad diffamatum per tormenta quærendum nondum sunt matura, adeoque necessariò committenda Deo, *qui cuncta, quæ fiunt, adducet in judicium, etiam omne occultum, sive bonum, sive malum sit;* Ecclesiast. c. 12. ℣. ult. sicut etiam Chrysostomi verba de occultis facinoribus, & Augustini de disciplinâ Ecclesiasticâ expressè loquuntur; de quibus Zepperus oppidò absurdè addit, *quòd ad scelerum pœnas, & supplicia publica rectè transferantur.* Quantum enim criminale judicium distat à disciplinâ Ecclesiasticâ! & hujus correctio, quæ fit mediante gladio Spiritus, ad supplicium, quod gladio Carnificis de facinorosis sumitur, rectè statuatur transferri! quàm torta est hæc inconsequentia! Quicquid a. sit, quæstionem hanc de Quæstione verbis Regii Psaltis concludo; *Erudimini, qui judicatis terram, servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore, Psal. 2. v. 10, 11.* Aperite in hoc tremendo judicio oculos, non tantùm ante Quæstionem per tormen-

menta, ne innocentes adigantur in has augustias, sed etiam in ipso Torturæ actu, ne quæstio in tortum sit furore percita, tormentorum intensione arbitrio Carnificis relictâ. Cur enim vehementiâ verborum urgeatur, quem pendulum à fidiculis urget dolorum acerbitas? *Parcas tibimet ipsi*, dicat judex in Tortura reo misero, *non negando facta, quorum reus es, ne nos ex officio torquere te oporteat facta negantem*: Sic Josua Achanum, anathematum furem, candidatum supplicii, Sorte jam proditum, fuit allocutus: *Fili mi, da gloriam Domino Deo Israël, & confitere, atq; indica mihi, quid feceris, ne abscondas*, Josu. 7. ℣. 19. Ac sic quidem fiat justitia, & pereat Mundus. *Non auferet Deus à justo oculos suos, & Reges in solio collocat in perpetuum, & illic eriguntur. Et si fuerint in catenis, & vinciantur funibus paupertatis* (vertente Luthero, Gebunden mit Stricken elendiglich) *indicabit eis opera eorum, & scelera eorum, quia violenti fuerunt. Revelabit quoq; aurem, ut corripiat, & loquetur, ut revertantur ab iniquitate. Si non audierint, transibunt per gladium, & consumentur in stultitia*, Job. 36. ℣. 7. 8. 9. 10. 12.

De officio Ministrorum Ecclesiæ erga reos, imprimis veneficos & veneficas, condemnatas ad supplicium.

Quàm vehementer jam dudum ἐν ἁγίοις triumphans Theologus D. *Meyfartus* Ecclesiæ Ministris, quos odiosè *Prædicantes*, Prædicanten / quanquam ipse *Prædicans*, appellat, ob Zelum non secundùm scientiam succenseat, prolixum esset referre. Cap. 4. pag. 35. inquit: Schauet doch die Liebe eines ungerechten Eyferers/ eines Prædicanten auff der Cantzel; Sie ist kurtzsinnig/ und feindlich/ sie eyferet/ sie treibet Muthwillen/ sie blehet sich/ sie stellet sich ungeberdig &c. Item c. 6. p. 46. dem Prediger soll ich glauben/ und finde doch in diesem und jenem Falschheit/ was kan ich von dem andern halten? Vielleicht werde ich in mehren Stucken hintergangen? der Lehr soll ich folgen/ und prüfe in Worten und Geberden keine Sanfftmütigkeit/ sondern Grimmigkeit der Parder/ Blutdürstigkeit der Löwen/ Rachgierigkeit der Tiger/ etc. Et sic deinceps per multa libri capita chordâ ferè semper eâdem. Qui Ecclesiæ ministri hujus monetæ oboli sunt, digni non sunt, ut conscen-

dant

dant cathedram; quâ de causâ operæ pretium est, conclusioni quæstionis quædam subnectere monita de partibus officii Ministerii Ecclesiastici, circa damnatos veneficii reos ad supplicium; de quibus B. *Meysartus* in tractatu germanico pluries allegato, cap. penult. p. 259. 260. 261. 262. duodecim regulas tradit, quarum aliquibus obsequium deferimus, aliquibus verò censoriam virgulam adhibendam esse putamus.

Sex sunt, quibus assurgimus, sex vicissim, quas corrigendas, aut abolendas esse censemus.

Prima regula inquit; Requiritur à Confessariis, *ut sint humiles, misericordes, condolentes* &c. **Daß sie demütiglich / barmhertziglich / vernünfftiglich / und mittleidenlich handlen / keine Zeichen deß Zorns / der Vngestümmigkeit / deß Hasses / deß Neids / der Widerwertigkeit blicken lassen.** Aurea est hæc, & in æs incidenda regula. An enim sub cœlo miserior, & consequenter misericordiâ dignior creatura est, quàm sunt rei, ob facinora patrata ad gladium, laqueum, imò ignem damnati? quorum conscientias si Confessarius, priùs legaliter factis faciendis, condolenter & mansuetè ex verbo Dei non erigit, quid mirum, si supplicium prævertat desperatio? dum *laquei mortes eos circundant, & conturbant torrentes Belial*: Ita ergò Confessarius erga hos miseros candidatos supplicii sese exhibeat, ut ad primum ipsius conspectum reficiantur, quemadmodum antè exhorruerunt conspecto Carnifice. Si enim reficiendi sunt corporali nectare mœrentes, *qui perituri sunt*, sicut Lamuelis mater præcipit, *ut miseriæ suæ obliviscantur*, Prov. 31. ℣. 6. quid non fieri debere putemus ab animæ Confessario, nectare Evangelii propinato, etiam quod ad modum humanitatis & condolentiæ attinet? Sic præeunte Confessarios Christo, *cujus vox non auditur foris*, vertente Luthero, **Er wird nicht murrisch seyn**; *calamum quassatum non conterit, & linum fumigans non extinguit*, Esa. 42. ℣. 2. Quod etiam in familiaritate conversationis Confessario observandum esse puto, ne in eos, quos ante vincula ob ætatem in plurali numero *vobissando* fuit allocutus, jam in hac miseria austerè *tuissando* invehatur, sed in tertia persona cùm iis loquatur, ad declinandam inhumanitatis speciem.

Secunda regula jubet Confessarios *implorare Deum ad impetrandam illuminationem Spiritus Sancti in tam gravi negotio.* Prima debuisset esse regula hæc; juxta illud: *A Iove sac orsum, ne serpens det*

tibi morsum. Item; *Sine tuo Numine nihil est in homine, nihil est innoxium.*

Tertia regula vetat Confessarios, *ne spirando urgeant reos damnatos, ut in confessione persistant.* Rectè, nisi reus sponte confessionem revocet, eamq; doloris magnitudini adscribat; quo casu Confessarii officium requirit, ut eum adhortetur, ne judici fucum faciat; sin revocationi confessionis extortæ inhæserit, tum Confessarius hoc judici indicet, eidemq; totum negotium, ceu ordinario Magistratui, in solidum committat.

Quarta regula jubet Confessarios *Reos damnatos admonere, ut, si quos præter meritum vi Torturæ detulerint, conscientiam liberent, & innocentiam innocenter delati aperiant.* Etiam hoc rectè: secus quâ conscientiâ condemnati finirent? quî salvi fierent?

Undecima regula ex Ordine à *D. Meyfarto* observato, jubet Confessarios *rationem habere temporis, personæ, ætatis, & Status reorum.* Quis neget hoc in tantâ tàm facinorum, quàm reorum diversitate & varietate?

Duodecima regula admonet Confessarios, *ne sibi ipsis nimium fidant, aut Salomonis sapientiam imaginentur; spreto Virorum ætate gravium, & doctrinâ excellentium consilio.* Iterum optimè monitum! Utinam tàm benè in regulis, quæ sequuntur!

Sex ergò reliquæ regulæ, à *D. Meyfarto* Confessariis reorum traditæ, corrigendæ potius, quàm pro regulis habendæ sunt.

Quæ numero quinta est, jubet Confessarios *in specialia reorum facta inquirere, reos ex inquisitis circumstantiis examinare, & quæ disconveniunt, iis demonstrare* &c. Atqui quid hoc aliud esset, quàm incompetens in acta judicis inquisitio, & studiosa reorum, ut confessionem resorbeant, instigatio?

Sexta regula adhuc durior est, jubens Confessarios, *si subodorentur,* wann sie spüren / *captivis reis vi Torturæ aliquid esse extortum, ut judicem ob id igneo Zelo, tanquam perturbatores Israel, corripiant, & hoc quidem in eorum faciem, etiam cum mortis, si id ipsis ob hanc correctionem metuendum esset, periculo.* Atqui quo argumento certus esse potest Confessarius, rem ita se habere, ut ille putat, *se eam subodorari?* Cui deinceps plus fidei tribuat; An reo, qui forsan metu mortis confessa revocat? an judici, qui indubitatis indiciis gravatum, & delicti, cujus corpus præ oculis est, penè convictum, per fidiculas ad confessionem compulit? Num Confessarius eum, qui est admini-

stra-

strator justitiæ, ob administratam justitiam in faciem corripiat? quid solatii capere posset talis Confessarius, si hoc pacto in periculum mortis incideret, quia revera pateretur tunc, ut ἀλλοτριοεπίσκοπος? à quâ culpâ quemlibet Christianum sibi accuratè cavere Petrus 1. Epist. c. 4. ℣. 15. adhortatur. Sufficit ergò hoc in casu Confessariis cautela, quàm in tertia regula posuimus.

Septima regula planè à recto tramite deviat, & ex Confessario ex professo facit ἀλλοτριοεπίσκοπον, planè, ut regula antecedens; jubens eum *ex actis Iudicum Criminalium*, der Hexenmeister/ *inquirere, quàm bellè*, wie artig/ *protocollum judicum*, der Marter-Herren/ *& confeßiones tortorum concordent*. Justior & exactior censuræ virgula ad hanc regulam expungendam haberi non potest, quàm Christus suo exemplo Confessariis in manus dedit, cùm quidam eum rogaret, ut fratrem suum hortaretur ad divisionem hæreditatis, Christus autem ei responderet; *Homo, quis me constituit judicem, aut divisorem inter vos?* Luc. 12. ℣. 14. Ad quem textum D. Andr. Osiander in margine hæc verba annotat: *Non improbat Christus officium Magistratus, sed discernit officium Ecclesiasticum à politico:* & ut in terminis Criminalibus maneamus, ne quidem fœminæ in adulterio deprehensæ, & coram se à Scribis & Pharisæis accusatæ judex Salvator esse voluit, inquiens; *Nec ego te condemnabo; vade, & jam amplius noli peccare*, Joh. 8. ℣. 11. Et Confessarius juxta hanc D. *Meyfarti* regulam acta Criminalia à judice petat, ea cum Veneficarum confessionibus contendat, ut pro veneficis contra Judices suum interponat judicium! Nisi beatus esset hic celebris famæ Theologus, ausim dubitare, num, cùm hanc regulam traderet, fuerit rationis compos: Et hoc quidem eò magis, quia ipse in hoc vehementi suo libro imprimis cap. 8. pag. 58. concionatores, qui Magistratus suos ad veneficia punienda adhortantur, hoc ipso nomine, quod intra cancellos sui officii sese non contineant, acerrimè perstringit, ut verba scurrilia pigeat allegare; quibus vel tandem subjungit: Ach/ was soll ich sagen und klagen? die Prediger haben ja das Recht nicht studirt/ und darumb haben sie keinen vollen Verstand in Sachen. Wann sie nicht in ihren Schrancken bleiben/ wie hefftig versündigen sie sich: nunc autem regulam tradit, juxta quam Confessarius etiam in acta judicis inquirat, ut inter judicem & reos causam cognoscat, & de causâ cognitâ sententiam ferat! Annon manifestus andabatismus hic est?

quanquam nec hac solummodò in regulâ tradendâ, sed etiam infrâ cap. 35. pag. 254. sui oblitus, consilium det, ut Concionatores sedeant in ipso judicio criminali, & vota ad sententiam ferendam conferant, dum scribit: **Wäre es nicht sicherer / wann zu solchem peinlichen** Senat **nicht nur Polittische / sondern auch Geistliche Personen gezogen würden?** Quid autem ibi agant, si causas criminales non intelligunt? **Wann sie in Sachen keinen vollen Verstand haben?**

Octava tandem regula jubet Confessarios, *ut animos reorum promißionibus, obligationibus, attestationibus lucrentur, nocentiam & innocentiam hoc pacto à reis expiscentur.* Atqui quid hoc aliud esset, quàm reos seducere, ut gloriam, quam confitendo Deo dederunt, negando Deo iterum auferrent? quò confusionis vel tandem progressura esset Respublica Christiana, si in judicata tribunalium concederetur Confessariis inquisitio, an judicata rectè sese habeant, nec ne? nocentes an innocentes damnati sint, nec ne? Annon hoc pacto introducerentur scrutinia causarum forensium Jesuitica? Retia, quibus Confessarius reorum animos aucupetur, alia non sunt, quàm Evangelica, in quibus non Confessariorum, sed ipsius Dei continentur promissiones, contestationes & obligationes, de peccatoribus etiam maximis, si convertantur, in gratiam recipiendis, in quibus retibus tendendis Confessarius equidem affabilitati erga hos miserrimos candidatos mortis studeat.

Et hæc quidem de partibus Ministerii Ecclesiastici circa veneficos & veneficas, quibus sententia mortis est denunciata, nihilque reliquum est, quàm supplicium.

Sed quia principiis est obstandum, & contra μεθοδίαν Diaboli serò medicina paratur, qui plerumque venit ἐν τῷ καθεύδειν τὺς ἀνθρώπυς, Matth. 13. ℣. 25. & laqueos nobis tendit, quos citra salvum conductum angelorum impossibile est declinare, ut Augustinus Soliloq. c. 16. de iis scribit: *Ecce tetendit ante pedes nostros laqueos infinitos; & omnes vias nostras variis replevit decipulis, & quis effugiet? laqueos posuit in divitiis, laqueos posuit in paupertate; laqueos tetendit in cibo, in potu, in voluptate, in somno, in vigilia* &c. quod lugubris experientia, & criminales processus contra veneficos & veneficas (proh dolor) vero veriùs testantur; quid reliquum est, quàm ut imprimis Ecclesiarum Ministri contra hunc rugientem leonem officium suum quoquo modo *vigilan-*

gilando faciant ? Ut *vigilent* , ovibus ſuis pericula ab hoc infernali Spiritu paſſim ſtructa, ob oculos ponendo, dum *quaſi leo rugiens circumit, quærens, quem devoret*; 1. Petr. 5. ℣. 8. *Vigilent*, fraudes, inſidias & deceptiones nebulonis infernalis, donec miſeras animas in naſſam trahit, detegendo; inquientes cum Apoſtolo: ὀ γὰρ ἀγνοοῦμεν αὐτοῦ τὰ νοήματα; 2. Cor. 2. ℣. 11. *quia*, dicente Fulgentio, Epiſt. 4. ad Probam, *non eſt aliquod vitæ tempus, in quo non hominibus muſcipulam tendat inimicus* : *Vigilent*, Eccleſiis ſuis funeſtiſſima exempla eorum remonſtrando, quos ob veneficia, inſtinctu Diaboli patrata, jam cum horrore abſumpſerunt ſupplicia: *Vigilent*, jam ab hoc maligno hoſpite ſeductos, ſed adhuc dum ſub ſenticeto latentes dehortando, & argumentis ex verbo Dei deſumtis inſtando, ut reſignatâ Diabolo ſuâ fide revertantur, ac monſtratâ viâ, quæ foro ſoli equidem non ſpreto, in converſionis tamen tramite non attento, tempore gratiæ reſipiſcentibus ad Salvatorem adhuc patet: *Vigilent*, Diſciplinam Eccleſiaſticam paternâ ſeveritate urgendo, ſibique & toti gregi attendendo, imprimis *concupiſcentiis carnis & oculorum, ac ſuperbiæ vitæ*, 1. Johan. 2. ℣. 16. ebrietati, chorearum levitati, amorisque juvenum & juvencularum inordinati procacitati ſeſe opponendo; quia dici non poteſt, quot volucres infernalis auceps decipiat, ſi hæ fiſtulæ dulce canunt, & ab iis, qui eas ex officio frangere deberent, non franguntur: *Vigilent*, magiſtratus ſuos ex verbo Dei modeſtè adhortando, ut his Diaboli cuniculis, per quos tot myriades animarum in æternum exitium præcipitantur, eo, quo par eſt, Zelo ſeſe opponant, deprehenſa, & in apricum ducta maleficia puniant, hocque pacto ſecuritati ſocietatis humanæ conſulant; ſpretis dicteriis, quibus, ſi hoc pacto vigilant, à D. *Meyfarto* attrectari videntur, ac ſi *roſarum ſertum ſtercore equino adornarent*, & exinde titivillitium caperent, **daß ſie ſich einmal in der Kirch können loben und außkollern**; qualia in tract. ſæpius allegato cap. 8. pag. 58. item c. 18. p. 158. ipſis objiciuntur: *Vigilent* auditores ſuos ad vigilantiam & preces contra maleficum hoc genus hominum excitando, ſicut Chriſtus hæc duo prophylactica, *vigilate & orate*, Matt. 26. ℣. 41. tentationibus opponere jubet; quia exemplis conſtat, veneficas proximo multoties damna inferre non potuiſſe, niſi precibus matutinis negligenti, quemadmodum M. Waldſchmid *in Pythoniſſ. Endor*. Conc. 11. p. 244. ex Herberg. part. 1. Magnal. exemplum alicujus

cujus Pastoris refert, qui noluit credere, quòd veneficæ homini quicquam nocere possint, donec venefica quædam interventu singularis stratagematis ei ita nocuit, ut fidei documentum cum dolore in proprio corpore habuerit: Imprimis etiam *vigilent*, Sadducæos nostros redivivos, qui & Sagas, & Spiritus, Sagas seducentes, esse pernegant, refutando, eisque Diaboli ungues, ex quibus infernalem Leonem discant, in his veneficorum & veneficarum horrendis facinoribus monstrando; de quibus suprà pag. 52. conclusionem *ex Religione Medici*, hos Sadducæos *atheos* arguentis, approbavimus; quamvis qui refutentur, vix habeantur digni, ob argumenta à posteriori tàm evidentia, ut Solis meridiani lumen æquiparent; inter quæ imprimis numeranda est hominum à loco in remotissima loca momentanea deportatio, & per aërem transvectio; quemadmodum exemplum cujusdam juvenis, Diabolo non fœderati, & tamen è loco propè Esslingam fere in momento temporis usque in fines, si rectè memini, Coloniensis agri deportati, in promptu est, quod Patrum nostrorum memoriâ contigit, & cum circumstantiis cognitum, atque in acta relatum Esslingæ in Archigrammatei registratura extat, dignissimum, quod ad obturandam Sadducæorum & Atheorum nostri temporis buccam in lucem publicam emittatur.

Hactenus de quæstione prima, nempè; *An modus maleficos & sagas per tormenta quærendi sit legitimus, nec ne?* sequitur quæstio altera,

Quo supplicii genere malefici & veneficæ sint afficiendæ?

Dixi in Oratione pag. 11. *Si Erythræa hodie viveret, eam pro lamia habitum, & secundum Carolinam, imò Mosaicam Constitutionem igni adjudicatum & combustum iri.* Limitavi suprà in his notis sub lit. Qq. pag. 55. hoc effatum ex mente *Frid. Martinij*, Canonum apud Friburgens. Professoris, qui lamias etiam sine veneficio Diabolo fœderatas ultimo supplicio, & quidem igni adjudicat: Limito id ulterius, tanquam adhuc liberaliùs, etiam de Mosaica Constitutione dictum, quia Mosaica Constitutio de genere supplicii lamiarum nihil definit, excepto, quòd earum pœna sit ultimum judicium; *Maleficos* (*juxta Hebraicam veritatem, Maleficam*) *non patieris vivere*, Exod. 22. ℣. 9. Ubi notandum,

[f]andum, in orig. textu extare participium nominale מְכַשֵּׁפָה, per quod nonnulli talem veneficam intelligi putant, quæ in perniciem hominum & pecudum veneficia exercet; Sed quos *Delrio* Disq. Magic. l. 1. c. 2. pag. 11. refutat, inquiens; hac voce *Magicorum ludibriorum genus omne contineri*: quamvis etiam Carolina Constitutio cap. 109. Diabolo sine maleficio fœderatos ab ultimo supplicio eximere videatur, juxta verba c. 109.; Wo aber jemand Zauberey gebraucht/ und damit niemand Schaden gethan hätte/ soll sonst gestrafft werden nach Gelegenheit der Sachen/ darinnen die Urtheiler Raths gebrauchen sollen/ wie vom Rathsuchen hernach geschrieben steht. Quicquid sit, *Maleficos*, sive *Maleficam*, inquit lex divina, *non patiaris vivere*. De supplicii genere in præsens quæstio est, quam Carolina Constitutio l. c. definit esse vivicomburium: So jemand den Leuten durch Zauberey Schaden oder Nachtheil zugefüget/ soll man ihn straffen vom Leben zum Tod/ und man soll solche Straff mit dem Feuer thun. Ex quo evincitur, Veneficos & Magos in Imperio Romano regulariter flammis comburendos esse. Quanquam autem à me procul abesse velim omnem sugillationem hujus Constitutionis, quâ hæc execranda Diaboli mancipia ad ignem sibi in debitam pœnam, & aliis in terrorem condemnantur; ingenuè tamen fateor, me ob hoc supplicium damnatis propter cruciatus, qui infernalibus vix inferiores esse videntur, semper condoluisse, veritumque fuisse, ne patientia illorum ob tormenta vehementissimi elementi in desperationem verteret, & Confessarii in erigendis eorundem animabus oleum & operam perderent, si vitæ finem, ut metuendum, excipiat desperatio; quam ob causam crediderim, Inquisitoribus Hæreticæ Pravitatis regni pontificis à Spiritu non alio, quam qui homicida est, adversus confessores veritatis inspiratum esse vivicomburium, scilicet ut in Scyllam desperationis per flammarum cruciatus inciderent, qui apostasiæ Charybdin per spiritum constantiæ evitarunt; *in quorum tamen infirmitate virtus Dei perficitur*, 2. Cor. 12. ℣. 9. ut *nulla creatura*, consequenter nec violentissimum ignis elementum, *eos à charitate Dei separare possit*, Rom. 8. ℣. 39. sicut exempla martyrum *Ioh. Hußi*, *Hieronymi Pragensis*, & myriadum aliorum testantur. Quòd autem hoc supplicium omnium sit crudelissimum, vel minima flammula, saltem extremitatem minimi digituli contingens, id negantem docere potest; ut

jure merito pro *severißima pœna* à Carpzovio part. I. Criminal. quæst. XLIX. n. 5. habeatur; contrà, quàm *Andr. Rivetus* Exercit. CLIII. in c. 38. Genes. fol. 745. sentit, lapidationem supplicio ignis non minus gravem fuisse, *quia ignis celeriùs suffocaverit, lapidati autem sæpe multum languerint, pluribus ictibus, priusquam expirarent.* Quid enim centum ictus lapidum ad unum saltem momentum temporis, quo homo vivus miserandum in modum totus ardet & crematur? Scribo de hoc supplicio tanquam αὐτόπτης, cùm Esslingæ adhuc ὡς ὁ τῶν διακόνων ἐλάχιστος veneficos bis ad rogum comitarer, atque jam ardentibus acclamarem solatia, ipsique Carnifici accurrenti ad me, & quòd flamma ardentes citiùs non suffocaret, conquesto, darem consilium, ut tantùm non deserpantes in igne prominente unci cuspide per pectora transfigeret, & palo affigeret; qui dicto facto tormentis finem imposuit? Quod spectaculum tàm profundè subiit meum animum, ut dubitare inceperim de sententia interpretum Legis Mosaicæ, quæ Levit. 21. ℣. 9. præcipit, *ut Sacerdotis filia fornicans comburatur*, utrum lex hæc intelligenda sit de vivicomburio, ut quidem litera Legis id innuere videtur: Si enim hanc legem excipiamus, nec vola nec vestigium de hoc supplicio extat in populo Dei usurpato? Nam quod Juda de nuru sua Thamar, cùm audiret eam fornicatam fuisse, dixit; *Producite eam, ut comburatur*, Genes. 38. ℣. 24. est extra lineam, quia sententiam præcipitatam & crudelem fuisse, omnes circumstantiæ textus evincunt; ut taceam, tum temporis in populis illis, inter quos Patriarchæ tunc vixerunt, adhuc omnia confusa fuisse, non exacta ad certam juris regulam, quæ postea in populo Dei, lege divinâ latâ, obtinuit. Nec sententia Josuæ tàm horrendo supplicio patrocinium præstat, utut litera textus præstare videatur; quando inquit: *Quicunque ille in hoc facinore fuerit deprehensus, comburetur igni, cum omni substantiâ suâ*, Jos. 7. ℣. 15. quia versus 25. in hoc ipso capite clarè evincit, hanc combustionem non se vivicomburium Achani, quam præcessit sacrilegi furis lapidatio, ut habent verba textus ad hebraicam veritatem exacta: *combusserunt eos igni; etenim lapidaverunt eos lapidibus.* Quibus consideratis, utique analogia administratæ justitiæ urgere videtur, ut hanc legem de Sacerdotis filiâ ob fornicationem igni adjudicandâ, non tàm de vivicomburio, quàm de combustione prius lapidatæ intelligamus? quia non tantùm præter hanc, in juvenculam facili persuasu ad lapsum pronam, latam,

aliud

aliud exemplum in lege Masaica non extat, verùm etiam propter hanc rationem, quia pœnæ semper debent commensurari delicto, *l. perspiciendum. 11. l. hodiè 13. ff. de pœnis*; econtra delicta longè graviora, ipsum nempe adulterium, non vivicomburio, sed lapidatione puniebantur, Deut. 22. ℣. 22. 24. Sed ut ad Veneficarum & Sagarum redeamus supplicium, quia lex divina nihil de eo determinat, consentaneum est, lapidatas eas fuisse, quia eadem lapidationis pœna earum complicibus, nempe *divinatoribus, hariolis, blasphemis, & Idololatris* fuit dictata, sicut Levit. 20. ℣. 27. c, 24. ℣. 16. Deut. 13. ℣. 10. & c. 17. ℣. 2. 3. 5. est videre. Ex quo consequens est, eas, sicut & cæteros homicidas, hodie omninò posse, imò flagitante justitiâ, debere necari, corporibus eorum post supplicium igne consumptis, ne de membris, quæ in patratis sceleribus Diaboli erant organa, in rerum natura præter cinerem quicquam reliquum maneat. Sed quia eorum homicidium non homicidium simplex est, apertâ violentiâ commissum, uno atque altero ictu mortalitatis lumen extinguens; sed homicidium plerumque lentum, iis cruciatibus cumulatum, qui sæpè sunt intolerabiles; homicidium ut plurimùm sub amicitiæ prætextu, vel halitu, vel affatu, vel tactu & popismate, tanquam vehiculis penetrantissimi veneni Diabolici commissum; adeoque homicidium tàm fraudulentum, tàm fucatum & tectum, ut nemo sit, qui id, nisi Deus maleficos cohibeat, animadvertere & evitare possit, etiamsi tàm acutum videat, quàm aquila, aut Epidaurius serpens; imò homicidium, cujus immediatus ἐργοδιώκτης est Diabolus, aliis insuper horrendis sceleribus, Sodomiâ, mutisque peccatis, incestu, & abominandis incantationibus onustum; ideò mirum non est, si contra hoc abominandum genus hominum Cæsarea Majestas excanduit, & extremitati scelerum extremitatem supplicii, nempe *Vivicomburium* in Constitutione Criminali dictavit. Si tamen resipiscentibus, & misericordiam à Deo consecutis his reis etiam judex, penes quem in mitigandis suppliciis aggratiandi jus residet, misericordiam exhibet, & loco flammæ gladium aut laqueum eorum gutturi decernit, etiam forcipibus candentibus, si scelera abominanda sunt, eorum membris, dum ad supplicium educuntur, ustulatis, qui cruciatus utut exquisitissimus sit, tamen quia momentaneus est, periculo desperationis caret, hoc, inquam, misericordiæ cum justitia moderamen si judex miseris reis exhibet, geminam pro simplici laudis palmam reportat, unam *justitiæ*, alteram

misericordia; quæ utraque inclytæ Reipubl. Esslingensis Magistratui jure merito debetur, qui anno proximè dilapso viginti duos veneficii reos, veneficos & lamias, ultimo supplicio adjudicavit, tantùm duobus eorum, quorum scelera sine exemplo infanda erant, *Vivicomburio* punitis, duorum item dexteris prius abscissis, & lamiâ unicâ, itidem ob atrocitatem facinorum forcipibus candentibus appræhensâ aut laceratâ, cæteris omnibus prius decollatis, corporumque eorum truncis rogo impositis, & in favillas redactis.

Fuit longa satis, & ampla de salebrosâ veneficii materiâ διέξοδος: pergendum jam ad annotanda, quæ restant.

(*Rr. pag. 12.*) Dico hæc; non ut Eusebii canos vellicem; in cujus cineres mingere nobis religio sit. Agnosco, quemadmodum longè flagrantior erga religionem fuit pia Antiquitas, quàm fert tepor nostrorum temporum: Ita præ fervore amoris erga Christum, in amplexandis documentis fidei, longè majorem fuisse Ejus, dicamne *credulitatem*, an *credendi simplicitatem*, donec hæreticus furor piis, & eruditione profundis patribus oculos magis aperuit, & vexatio majorem intellectum eis dedit. Jam autem mirum non sit, nobis innotuisse ea, quæ tempore, ut innotescerent, opus habuerunt. Libet integra adscribere verba Eusebii ex λόγῳ βασιλικῷ jam suprà allegato, ubi de Erythræa scribit: *Illam* Φάσκουσαν ἑαυτὴν ἱερεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος; *dicentem fuisse se Sacerdotem Apollinis*: addito; *diadema ex æquo unà cum Deo, cui serviebat, gestare*: & statim subjuncto; *quòd appropinquantes ad se abjecerit propter dementiam parentum, qui eam* τοιαύτῃ λατρείᾳ, tali cultui tradiderint, δι' ἣν ἀσχήμονες θυμοὶ, καὶ οὐδὲν σεμνὸν ἐπιγίγνεται, *per quam etiam dedecorosæ furiæ, & nihil venerabile superveniat.* Quid contemptius de hujus Phœbadis Sacerdotio dici aut scribi posset? ut etiam τῆς ἀκαίρου δεισιδαιμονίας παραχθεῖσαν, *importunâ superstitione agitatam*, sed è vestigio simul θείας ἐπινοίας ὄντως γενομένην μεστὴν, *divinâ inspiratione reverâ refertam carminibus futura de Deo vaticinatam esse* addat. Hæc, inquam, quomodo cohæreant, non video; Apollinis, hoc est, *Dæmonis sacerdotem esse, eo cultui propter dementiam parentum consecratam esse, in quo dedecorosæ furiæ; & nihil venerabile est, & importunâ superstitione occupatam*; Et tamen, *divinâ inspiratione refertam esse*: Tandemque recensito ejus, ut putatur, carmine, addit: *Et hæc virgo perspicuè vaticinari potuit; hanc ego quidem beatam judico, quam Salva-*

tor

tor providentiæ suæ erga nos vatem reliquit: Quæ, inquam, pietati intentionis, cujus scopus fuerunt ethnici ex propriis suis Prophetis refutandi, adscribenda sunt, superbâ exagitatione tanti luminis Ecclesiæ procul habitâ. Utinam Neocritici quidam, quibus erudito hoc nostro seculo ferè nihil placet, quod suum non est, tam ferventer essent νήπιοι in amplectendâ veritate Evangelii, ac suo tempore erudissimus fuit Eusebius; quantâ æquanimitate censoriam eorum virgulam, etiam ubi nodum in scirpo quærunt, admitteremus.

(*Ss. pag. 12.*) vide Genes. 3. ℣. 4. 5.

(*Tt. pag. 12.*) vide Johannis 8. ℣. 44. 45.

(*Vu. pag. 12.*) Vitam Sibyllarum impudicam & profligatam fuisse, non contemnenda, aut digito exucta argumenta in medio sunt. Ex virginibus primum electas fuisse, *Boissardus*, alioquin in amplectendis earum oraculis ferè justo facilior, Tract. posth. c. 2. p. 4. ex autoribus refert, quæ præ cæteris objectis fœminini generis delicatus bolus immundorum Spirituum sunt. Licet enim Spiritus cum hominibus rem veneream exercere posse Chrysost. Homil. l. 22. in Genes. pro fabula habeat, quia Spiritus carne & sanguine carent; cui sententiæ etiam Cyrillus l. 9. contra Jul. calculum adjicit; experientia tamen testatur, Diabolum virginibus non secus, ac lupum ovibus insidiari, etiam pudicitiam earum tentando, corpore vel assumpto, vel ficto, aut per fascinationem simulato; ita tamen, ut nullibi ulla generatio accidat. Quid impuritatis ab hirco infernali cum his Phœbadibus in abdytis & antris, in quibus ecstases & furorem eis immiserat, non exercitum fuisse putemus? Quid multis? Ream confitentem habemus Pythiam, quæ secundum & septimum librum Oraculorum Sibyllinorum sibi, tanquam autori, adscribit, & scortum adeò impudicum se fuisse fatetur, ut juxta infandam scortationem etiam cum patre incestum se commisisse dicat: lubet adscribere ejus verba, quibus septimo oraculorum libro finis imponitur, quæ ita habent:

Ὡς ἐμὲ τὴν λυγρήν. Ὅσα γὰρ κακὰ πρόσθεν ἔρεξα,
Εἰδῆ, ἀλλά τε πολλὰ κακῶς ἐπόνησ᾽ ἀμελοῦσα;
Μυρία μὲν μοι λέκτρα, γάμος δ᾽ οὐδεὶς ἐμελήθη.
Πᾶσι δ᾽ ἐγὼ πανάπυστος ἐπήγαγον ἄγριον ὅρκον.
Ἀφωμένους ἀπέκλεισα, καὶ ἐν προμολῇσιν ἰοῦσα,
Ἴκελον εἰς αὐλῶνα, θεοῦ φάτιν οὐκ ἐνόησα.

Τοὔνεκα πῦρ μ' ἔφαγεν, καὶ βρώσεως οὐδὲ γὰρ αὐτὴ
Ζήσομαι, ἀλλ' ὀλέσει με κακὸς χρόνος, ἔνθα τάφον μοι
Ἄνθρωποι τεύξουσι, ἐπανερχόμενοί με θαλάσσῃ,
Καὶ με λίθοις ὀλέσουσιν. Ἐπὶ μοι γὰρ πατρὶ λαλοῦσα,
Υἱα φίλον μετέδωκε. βάλοιτέ με, βάλλετε πάντες.
Οὕτω γὰρ ζήσω, καὶ ἐς οὐρανὸν ὄμματα πήξω.

Hoc est, ut ligata horum Oraculorum habet versio;

Ut sceleratam me. Nam quæ scelera ante patravi
Prudens, & studio peccandi perdita feci?
Mille mihi lecti, connubia nulla fuerunt,
Jureq; jurando quosvis perjura ligavi.
Exclusi tenues, & permollissima rura
Quoslibet admisi, magni secura Tonantis;
Propterea igni sum consumpta, ævoq;, reipsa
Vivam, sed perdet durum me tempus, ibique
Constituent homines bustum mihi, posteri & undis,
Me periment saxis. *

Nota, translator verba,

- - - ἐπὶ μοι γὰρ πατρὶ λαλοῦσα
Υἱα φίλον μετέδωκε:

Forsan ob castas aures & oculos Castalio non vertit, quia profligatissimæ pudicitiæ bestia in iis fatetur, se suum genitorem ad incestuosum stuprum movisse, & ex hoc incestu ei filium peperisse; cætera ita continuantur;

- - - *Me cædite, cædite cuncti,*
Sic etenim vivam, atque in cœlum lumina figam.

Per has ne Phœbades, per hæc incestuosa prostibula Spiritum Sanctum, *cujus sapientia in animam malevolam non intrat, nec in corpore peccatis subdito habitat*, Sap. 1. ℣. 6. immediatè locutum esse putemus? si qualiacunque vel tandem sint, etiam, ne fucus appareat, divinissima esse videantur, quæ malignus Spiritus per istos fraudulentiæ tubos deducit, qualis erat illa ex obsessis, de Christo Jesu, *esse eum filium Dei*, acclamata confessio, & ne maligni confessores ante tempus torquerentur, anxia deprecatio, Matth. 8. ℣. 29. ut quis spurcissimos deastros, qualem ob incestuosam ἀρσενομανίαν Apollinem fuisse suprà audivimus, quorum Sa-

cer-

cerdotes hæ impiæ Phœbades erant, digna opercula his patellis merito appellaret.

(Xx pag. 12.) De hac oraculorum, à Prophetis & Sibyllis proditorum differentia, scribit *Polydorus Virgilius* de Invent. Rer. l. 1. c. XXIIII. *Esse divinandi genus naturâ, quod nonnunquam vaticinantibus per furorem contingit, ut accidisse legimus Sibyllæ Erythrææ, & sacerdotibus nonnullis; cujus generis oracula etiam habenda erant, qualia fuerant oracula Apollinis, aut Ammonis, aut reliquorum, in quibus homines crebrò illudebantur, veluti quæ arte dæmonum, humanâque fraude reddebantur. Verùm Prophetæ, qui divino spiritu, non furore lymphatico afflati erant, nunquam fallebant.*

(Yy. pag. 12.) vide Epist. 2. ad Corinth. cap. 11. ℣. 16. item 2. Corinth. 2. ℣. 11.

(Zz. pag. 12.) vide 1. Cor. 1. ℣. 23.

(α. pag. 13.) Psal. 14. ℣. 1. Jac. 2. ℣. 19.

(β pag. 13.) 1. Pet. 1. ℣. 19. 2. Tim. 1. ℣. 12.

(γ. pag. 13.) Notanda sunt hîc verba Clementis Alex. de horum Oraculorum expiratione, quæ libro contra gentes in hunc modum habent: *Ultimo silentio Castalius & Colophonius fontes, cæteraq; fluenta, quæ vim divinandi habere videbantur, extincta cum suis fabulis defluxerunt: totiusq; vinationis potius, quàm divinationis nefanda mysteria ceciderunt. Silet Delphicus, Pythius, Didymus, Amphiaraus, Amphilochus, Tacent Aruspices, Augures, somniorum interpretes, & qui farinâ & hordeo vaticinabantur.* Boissardus Tract. Posth. f. 96. sub finem de Hammone ita scribit: *Certum est, hæc omnia Dæmonum oracula, paulò ante adventum Christi servatoris obmutuisse: vel frigida admodum visa hominibus, qui horum vanitatem jam incipiebant perspicere, quòdq; Christo in hunc mundum veniente tenebras illas densas, quibus mortale genus tot seculis involutum fuerat, ortâ luce oportebat discuti. Nam Lactantius libro de origine erroris c. 17. de Dæmonibus loquens, ait: In oraculis autem vel maximè fallunt quorum præstigias profani intelligere non possunt. Post Christum sanè non legimus apud Autores, tantam fuisse Deorum fatidicorum autoritatem, quæ facile subversa est, paulatim licet, prædicatione Evangelij per totum orbem publicatâ: Apostolis & sanctis Episcopis Dæmoniorum os solo jussu prohibentibus & obturantibus: Quod ipsi maligni spiritus sæpissimè fassi & conquesti sunt per suos Prophetas: Et incitaverunt profanos & super-*

stitio-

ſtitioſos Principes ad perſecutiones excitandas in Chriſtianæ religionis ſectatores, quos acerrimè accuſabant, tanquam omnis pietatis pertinaciſſimos oſores, & religionum, quas univerſus orbis ſacroſanctas colebat, everſores, ut Deorum antiquorum loco ſectam Iudaicam ſubſtituerent, & Chriſtum novum Deum adorandum populis proponerent. Inde tot & tam atroces cædes & ſupplicia ſtatuta in Chriſtianos, quæ trecentis & ultra annis per totum Imperium Romanum excitata ſunt; donec ſub Conſtantino Magno paulatim miteſcere cœperunt Romani, & furorem remittere, & pij Epiſcopi & ſacerdotes ardenti Zelo & contentione, poſthabito periculorum metu, doctrinam ſanctam Evangelij inculcarunt, in mentibus hominum idololatria conculcatâ, & Dæmoniorum cultibus ſubverſis. Verba lectu digniſſima, quæ analogiam temporum poſt Chriſtum natum exactè exprimunt. In hunc eundem ſenſum idem ſcribit lib. cit. fol. 122, ſub finem de *Apolline Pythio*; ubi verba ita habent; *Sed paulò ante Chriſti adventum tacere cœperant impoſtorum dæmonum fallacia reſponſa: quamvis eorum fraudes multi magni viri non ignorarent, ſed metu ſuperſtitioſorum Principum & populorum, qui ab his faſcinati ad inſaniam usq; furebant, non auſi ſunt ſuas opiniones publicare. Cicero l. 2. Divin, inquit*: Sed jam ad te venio, ô ſancte Apollo, qui umbilicum terrarum certum obſides, unde ſuperſtitioſa primum evaſit vox vera. Tuis enim oraculis Chryſippus totum volumen implevit, partim falſis, ut ego opinor, partim caſu veris, flexiloquis, & obſcuris, ut interpres indigeat interprete, & ſors ipſa referenda ſit ad ſortem. *Imò*, inquit Boiſſardus porrò, *ipſi Dæmones ſenſerunt, hanc fatidicam, quam Deus altiſſimus illis tot anteactis ſæculis indulſerat, propter idolomaniam hominum, adventu Chriſti Servatoris ſublatam fuiſſe, vel admodum imminutam. Nam ferè ubiq; oracula ceſſarunt, enthuſiaſmo debili, & frigido correpti Prophetæ, Sacerdotes, & Phœbades carmine verba dæmonum exprimere ceſſarunt, poſteà rarò reſponſa dare: quandoq; item fateri, ſe ignorare, quæ interrogarentur; Cælius Calcagninus in tractatu de Oraculis adducit hunc verſum Apollinis ſæpius repetitum:*

Quid fruſtrà petitis? non noſtrum eſt ſcire futura,

(*δ. pag. 14.*) 1. Joh. 3. ℣. 4.
(*ε. pag. 14.*) vide Coloſs. 2. ℣. 15.
(*ζ. pag. 14.*) vid. Apoc. 12. ℣. 10. 11.

Con-

Conclusio de Usu ex his annotationibus & ipsâ Oratione percipiendo.

Restat, ut vela contraham, & ex dictis colligam, quosdam suo judicio de Sibyllarum Oraculis peccare in *defectu*, quosdam in *excessu*; In defectu, qui Sibyllas aut nunquam fuisse ajunt, ut *Socinus Antitrinitarius*; aut earum oracula tantùm à Judæis mutuata autumant, ut *Boxhornius*; aut penitus ignorari statuunt, ut *Bœclerus*, Patresq; in iis admittendis nimium faciles, ut *Casaubonus*, imò ineptos, ut *Boxhornius*, fuisse argutantur: In excessu peccant, qui ea pro divinitùs inspiratis habent, ut superioribus seculis, imò etiam seculo nostro, communis ferè, etiam magnorum virorum fuit sententia, qui his oraculis θεῖόν τι adscribendum esse censuerunt; nixi autoritate Patrum Antiquissimorum, *Iustini Martyris, Clementis Alexandrini, Athenagoræ, Eusebij*, quibus Montani hæretica τέχνη, quæ tàm clarorum de Christo oraculorum inventrix arguitur, imposuisse videtur. Hæc sententiarum divortia annon commodè declinantur, si quod res est, dicamus: *Hæc scil. oracula, quotquot eorum adhuc extant, & non sunt* ψευδεπίγραφα, *neq; ex nuda hominum traditione, nec* [illegible] *nediata Spiritus S. illuminatione, sed ex Diaboli inspiratione profluxisse*, qui pro suâ, quâ pollet, ἀγχινοίᾳ ea longè faciliùs ex præsuppositâ revelatione divinâ, sanctis Dei hominibus, Prophetis puta, factâ concludere potuit, quàm acutissimus Aristoteles, nedum ulla fœmina, quæ ἀσθενέστερον σκεῦος est, per ullas consequentias elicere posset. Hoc pacto etiam reliqui usus, quos in Oratione expressimus, sibi constant: Quomodo autem is usus sibi constet, quem clariss. *Bœclerus* in suâ Dissertatione infert,, siquidem ejus de Bucolici Virgiliani sensu sententia stare debeat, videre non possumus. *Virgilium*, inquit p. 16. Dissert. *neq; inspiratu divino (quis n. auderet fingere?) nec Sibyllinis ex oraculis, eo modo, quo Constantino, & Christianis aliis visum est, hoc carmen de Christo Servatore mox venturo cecinisse. Modum igitur adversus Ethnicos ratiocinandi mutatione aliquâ opus habere. Illud forte non intempestivè potuisse illis ingeri: Ecce quæ Poëtæ vestri canunt, aut nuper cecinerunt, de instauratione aliquâ felicitatis publicæ de novo beatoq; seculo, vos quidem ad Augustum vestrum trahitis: & esto, trahatis: Sed hæc Philosophia altiùs erigere debet vestros animos, ut revera in cœlum oculos attollatis, & divina ab origine repe-*

tis illa munera, quæ Augusteis temporibus contigerant: idest, ab illo rege, quem è cœlo venisse, natumq; ex homine, ut homo idem, ac Deus esset, profitemur ac monstramus. Hujus beneficio de Principibus vestris dici potest, quod ipsi proprium est, & perpetuum: Retinete Poëtæ vestri verba & spiritum, & cognoscite, quanto rectius & validius de Servatore nostro illa dicantur. Et quandoquidem oraculis tantopere intenditis, quàm pronum est credere, etiam vestra oracula, quibus Poëtæ sua carmina adornant, hoc tempus, hunc Regem designasse, quem nos colimus? Robur, addit porrò, *accessisset huic orationi ex eo genere argumentandi, quo Eusebius, & ante eum Iustinus, Clemens Alexandr. & alij usi sunt, ex sacris literis, idest, ex fontibus Christianorum præcipua secretioris Philosophiæ Ethnicæ momenta promanasse,* hocque discursu Dissertationem clarissimus Vir concludit, cum cujus pace dictum sit, nos videre non posse, quomodo hæc cohæreant. Si enim Virgilius hanc Eclogam non ex carmine Sibyllæ Cumææ, quæ de Christo vaticinata esse præsupponitur, desumsit; Imò si carmen hoc Cumæum non Cumææ, sed Hesiodi carmen est, ut suprà ex Suida probare velle fuit visus, quâ consequentiâ ethnicis ex eo persuaderi potuit, ut Regem crederent venisse de cœlo, qui idem homo ac Deus est, in quem Christiani credebant, cui proprium & præcipuum sit, quod de Augusto Virgilius hac Ecloga prædicavit? quomodo ex retento Poëtæ spiritu potuerunt credere, rectiùs & validiùs de Christo prædicari, quod de Augusto Virgilius prædicavit? Sicut ex regno de hoc mundo regnum Christi colligi non potest, ita nec ex Rege hujus Mundi Rex gratiæ, aut ex Augusto Christus Rex gloriæ ab infidelibus colligi potuit; quia quæ sunt de hoc mundo, ab iis, quæ de Regno gratiæ & gloriæ sunt, in contraria omnia abeunt: Quomodo ergò ex ἡγεμονικῷ statu Augustei seculi Regnum gratiæ, & ex Augusto Christus θεάνθρωπος ab Ethnicis colligi, atq; ut in Christum θεάνθρωπον crederent, argumenta ex hac Topica depromi potuerunt? Quod de sacris literis additur, extra lineam quæstionis est, quia de Sibyllarum Oraculis disserimus, annon gentilibus, ut Christum pro vero Deo & Servatore amplecterentur, ex illis primitus persuaderi potuerit? Quod tum fieri potuisse putamus, si gentiles crediderunt, hæc oracula Sibyllis à Deo fuisse inspirata, quæ ipsis inspiravit Diabolus; secus, si nihil Θεῖον iis inesse putarunt, ex quibus consequenter nihil, quod divinum est, concludere potuerunt.

Epilo-

Epilogus apologeticus.

Concludo vel tandem has Annotationes, in quas præter intentionem Orationis habitæ incidi; quam cùm haberem, & in Acrostichide ab Eusebio Erythrææ adscriptâ, ut & in Cumæo Carmine producendo versarer, inter perorandum observavi, à non nemine Auditorum agitari aliquid seriò, ut, si cathedram tunc primùm conscendissem, ferè mihi accidisset, quod aliquando Oratoriæ studioso accidisse ferunt, qui postquam coram statuis perorando privatim sese exercuisset, tandemque in panegyri publicâ verba faciens, Auditorum capita motitari videret, attonitus substitit, inquiendo: *Hæc simulachra se movent!* putans, se adhuc coram statuis, in quas intrarint animæ, verba facere. Cùm autem pòst intelligerem, quos in scopulos Orationis meæ scapha uni vel alteri videretur impegisse, extemplò in eam, ut se daturæ essent materiarum occasiones, inquirere constitui, ut quid de singulis, quæ posthabitis phaleris simplici stylo proposueram, denuò videretur, ingenuè promerem; quod tantâ, sed intra modestiæ cancellos se cohibente libertate præstiti, ut nonnullibi mihimet ipsi, sicut ex lectione patet, non pepercerim, memor illius divini, quod de cœlo descendit, γνῶθι σεαυτὸν; quo nomine, ut spero, excusatus habebor, si maximè à clarissimis viris hinc inde amicè dissideam, quia conscientia mihi testis est, me vitilitigandi studio nihil movisse, sed motis ita respondisse, ut ubi intacta manet religio, cuilibet liberum sit, per rationes etiam dissidere à me, sicut ego dissideo ab aliis, quorum sententias exosculabor, sicubi meis sentimentis vero fuerint propiores: Interim ingenuitas in rebus aliter, quàm fert sententia, edisserere non potuit, nec etiam, ut opinor, debuit; si modò sentire licet, ut omninò liceat, quæ velimus, & quæ sentimus, apertè dicere.

Syllabus,

Rerum præcipuarum in hac Inquisitione occurrentium.

M.

N.

O.

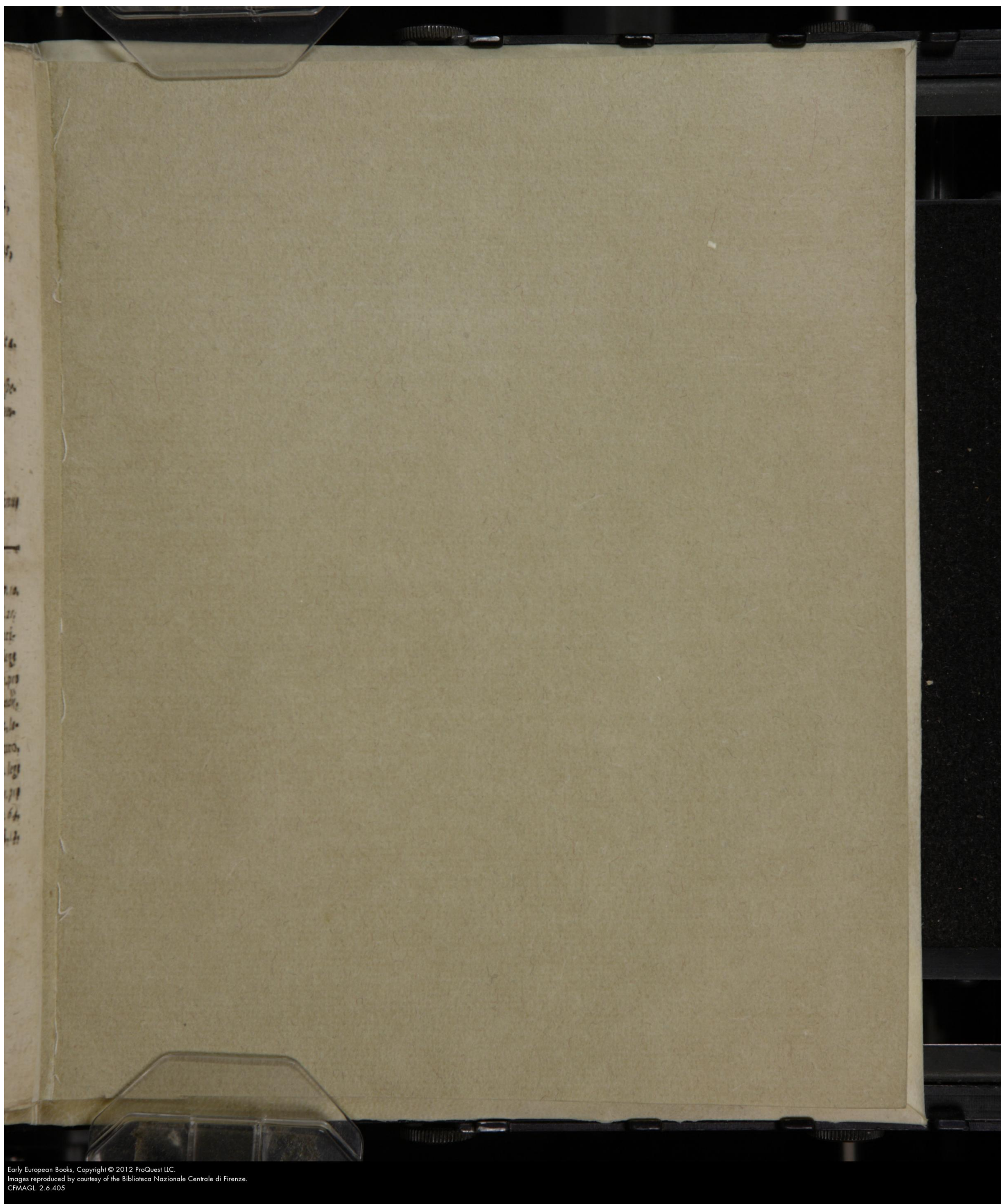
P.

ne-

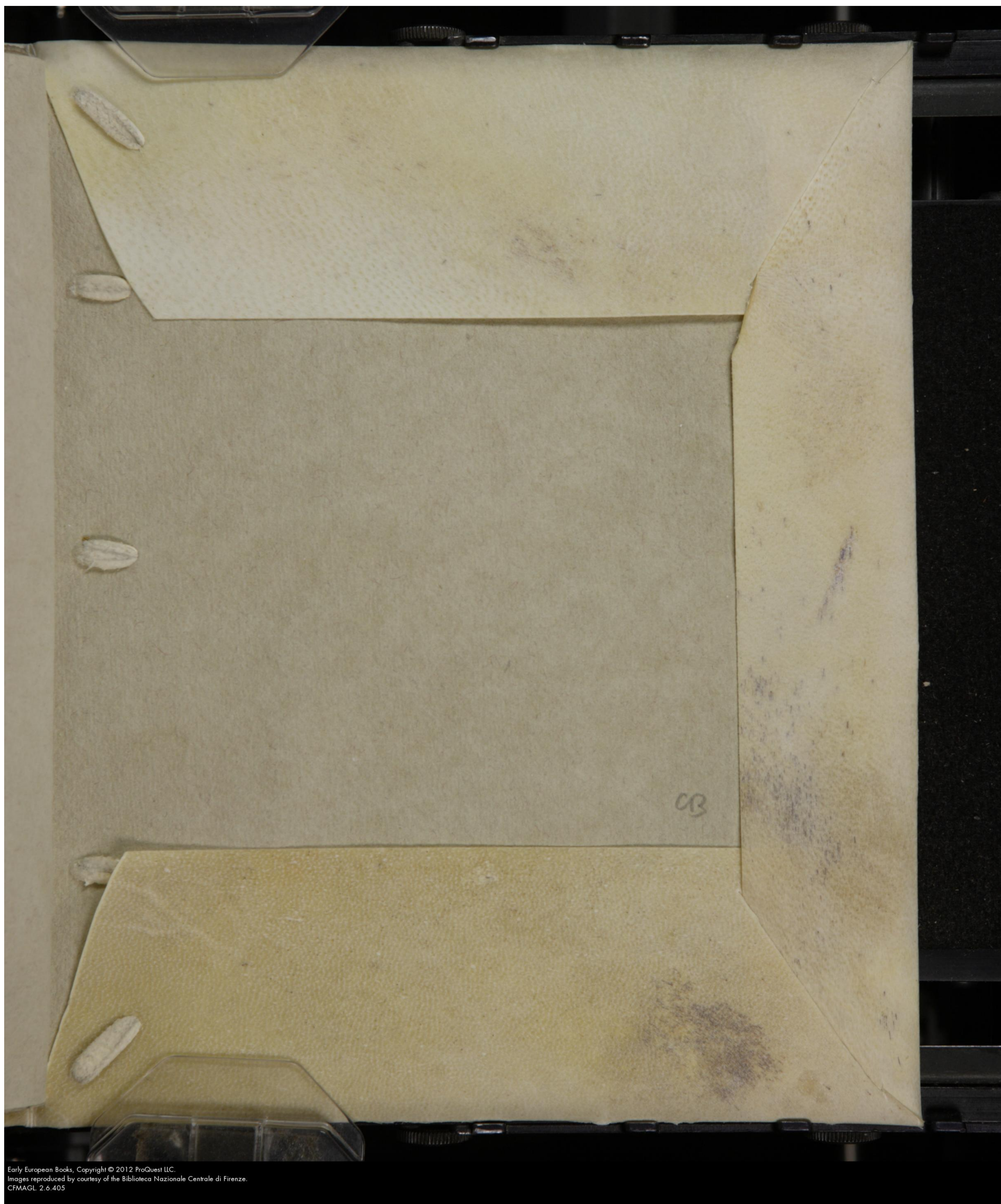
ERRATA.

Pag. 3. *lin*. 13. *lege* Christianis. *p. ead. l*. 22. *pro* αὐτοῦ *lege* ψεύδους. *p*. 10. *l*. 29 *lege* immediatè. *p*. 14. *l*. 11. *lege* αὖθις. *p*. 15. *l*. 10. *lege* πολμήλαι. *p*. 17. *l*. 21. *lege* Arida. *p*, 18. *l*. 16 17. *lege* ὑπερυψώσε. *p*. 22. *l*. 4. *lege* παρά- *l*. 6. *lege* Christi. *p*. 24. *l*. 6. *lege* obstetricante. *l*. 19. *lege*. veteres philoso- *p*. 25. *l*. 20. *lege* θεομαντεία. *l*. 26. *lege* authentica. *p*. 31. *l*. 27. *lege* διαῤῥήδην. *p*. 32. *l*. 2. *pro* arctis- *lege* ob arctis- *p ead. l*. 18. *lege* X̃. viratum. *p*, 32. *l*. 18. *lege* δηλαδὴ, *item* προκηρῦξαι. *p*. 36. *l*. 25. *lege* vaticinia. *p. ead l*. 28. *pro* non hubent, *lege* locum non habent, *p*, 39 *l*. 10. *lege* Ασσυρίη. *p*. 43. *l*, 21. 22 *lege* soluturo, *ibid. lege* Virgilius. *p*. 47. *l*. 24. *lege* dubitant, *item* retexunt. *p*. 53. *l*. 4. *lege* verbo. *ibid. l*. 32. *lege* κιβδήλοις. *p*. 54. *l*. 29. *lege* calculum. *p*. 51. (57) *l* 1. *pro* Deo, *lege* abnegant Deum, & Diabolo. *p*. 60. *l*. 17. 18. *lege* debitæ. *p*. 64. *l*. 30. *pro* se *lege* fuisse, *p*. 66. *l*. 7. *lege* erant. *p*. 67 *l*. 21 *lege* multi. *p* 72. *l*. 18. *lege* transfodisset. *p*. 81. *l*. 35. *pro* negligenti *lege* neglectis.

FINIS.

00564732 1

CB